

سنڌ هاءِ ڪورٽ سکر ٻينچ

موجوده: مسٽر جسٽس صلاح الدين پنهور
مسٽر جسٽس عبدالملڪ لاڪو

2019 جو C.P.No.D-699

- درخواست ڪندڙ:-
(1) عبدالجبار ولد محمد هاشم
(2) خير محمد ولد شير محمد
(3) هاشم پٽ خير محمد
(4) علي نواز ولد خير محمد

جوابدارن فيڊريشن آف پاڪستان ۽ ٻيا

2019 جو CP.No.D-907

- درخواست ڪندڙ:-
(1) اعجاز علي شر ولد قطب الدين شر
(2) محمد سليمان ولد محمد ننگيال
جوابدار نمبر 1. فيڊريشن آف پاڪستان ۽ ٻيا.

ٻڌڻي جي تاريخ:- 9 مارچ 2023

فيصلي جي تاريخ: _____ 2023

حاضر :-

جناب اچار خان گبول CP.No.D-699/2019 ۾ درخواستگذارن جا وڪيل
عبدالنعيم پيرزادو صاحب CP.No.D-907/2019 ۾ درخواستگذارن جا وڪيل
جناب محمود عالم عباسي CP.No.D-907/2019 ۾ جوابدار نمبر 2 جو وڪيل
محترم نثار احمد ابڙو، ٻيٽي اٿارني جنرل فيڊريشن آف پاڪستان
محترم علي رضا بلوچ، اسسٽنٽ سنڌ صوبي جو ايڊووڪيٽ جنرل

فيصلو

صلاح الدين پنهور - جي - هن واحد فيصلي ذريعي، اسان عنوان سان درخواستن کي ختم ڪرڻ جو ارادو رکون ٿا، ڇاڪاڻ ته پنهني درخواستن ۾ قانون ۽ حقيقت جا هڪجهڙا سوال اٿاريا ويا آهن.

2. C.P.No.D-699 2019 مختصر حقيقتون هي آهن ته درخواستگذار هاري آهن ۽ پنهني زمين يوسي بيروٽ، تعلقي ديهرڪيءَ، ضلعي گهوٽڪي ۾ پوک لاءِ استعمال ڪن ٿا، جتي ڪيتريون ئي پيٽروليم ۽ گيس ڪمپنيون ڪم ڪري رهيون آهن. سندن هيڊ آفيسون به اتي ئي آهن One Mari Petroleum Company Limited Deharki (MPCL). ضلعي گهوٽڪي پڻ اتي ڪم ڪري رهي آهي ۽ خاص ڪري تعلقي ديهرڪيءَ ضلعي گهوٽڪي ۾ تيل ۽ گئس جي ڳولا جا پلانٽ، کوهه ۽ پائپ لائينون موجود آهن. جڏهن ته فيبروري 2019ع ۾ ٻيٽي ڪمشنر گهوٽڪي جي آفيس پاران مختلف اخبارن ۾ هڪ پبلڪ نوٽيس جاري ڪيو ويو جنهن ۾ ضلعي جي عوام کي آگاهي ڏني وئي ته گهوٽڪي ضلعي ۾ پيٽروليم ۽ گيس ڪمپنيون ۽ ان سان گڏوگڏ توانائي جون ٻيون ڪمپنيون به استعمال ڪرڻ جو ارادو رکن ٿيون. انهن جا فنڊ (رائلٽي رقم) سوشل ويلفيئر ڊپارٽمينٽ ذريعي عام ماڻهن جي پلاني لاءِ، خاص ڪري جتي انهن ڪمپنين جا پلانٽ آهن. ان پبلڪ نوٽيفڪيشن ذريعي وڌيڪ ڄاڻايو ويو ته ٻيٽي ڪمشنر گهوٽڪي پنهني آفيس ۾ ضلعي گهوٽڪي جي عام ماڻهن سان گڏ هڪ اوپن هائوس منعقد ڪندو ۽ مقامي ماڻهن کان تجويزون طلب ڪندو جتي ڪٿي پرائيوٽ ڪمپنين جون سائيٽون/پلانٽس آهن ته جيئن ترقياتي ڪم ٿي سگهن. اتي ڪيو. شروع ڪيو. درخواستگذار ٻيٽي ڪمشنر گهوٽڪي (ڊي سي) جي آفيس ۾ ڪليل عدالت ۾ پيش ٿيا، جتي هنن ڪيتريون ئي درخواستون داخل ڪيون ۽ خاص ڪري ڊي سي کي ٻڌايو ته هنن جو تعلق يوسي بروٽا تعلقي ديهرڪيءَ ضلعي گهوٽڪي سان آهي، جتي ايم پي سي ايل جي وڏي تعداد ۾ کوهه/پلانٽس موجود آهن. علائقي جا ماڻهو سخت مشڪلاتن کي منهن ڏئي رهيا آهن، خاص ڪري ايم پي سي ايل جي فنڊن مان ڪو به ترقياتي ڪم شروع نه ڪيو ويو آهي. هن ڊي سي کان وڌيڪ مطالبو ڪيو ته ڄاڻايل ڪمپني جي فنڊن مان ڪجهه رقم يوسي بروٽو تعلقي ديهر جي عوام لاءِ استعمال ڪئي وڃي. تاريخ 06.04.2019 ”روزانه صيغه“ ۾ ٻيٽي ڪمشنر گهوٽڪي جي آفيس پاران عام ماڻهن جي ٻڌڻ لاءِ هڪ نوٽيس شايع ڪيو ويو، جنهن تحت ڪمپنين جي ڪجهه اسڪيمن جي منظوري ڏني وئي آهي، خاص طور تي ايم پي سي ايل 08 کان وڌيڪ اسڪيمن جي منظوري ڏني آهي، جڏهن ته اهي اسڪيمن هيون. انهن علائقن لاءِ منظوري ڏني وئي جتي ايم پي سي ايل جا پلانٽ/کوهه واقع آهن، پر ان علائقي لاءِ ڪا به اسڪيم منظور نه ڪئي وئي. درخواست ۾ وڌيڪ چيو ويو آهي ته ان کان پوءِ درخواستگذارن ڊي سي سان رابطو ڪري پنهجون درخواستون داخل ڪيون ۽ ايم پي سي ايل پاران پنهني پلانٽ جي سائيٽن کان ٻاهر وارن علائقن لاءِ اسڪيمن جي منظوري بابت خدشن جو اظهار ڪيو، جڏهن ته يو سي بروٽا ۾ ڪيترائي پلانٽ/کوهه موجود آهن، هڪ به اسڪيم ناهي. هن UC لاءِ منظور ڪيو ويو آهي. پر ڊي سي گهوٽڪي ان ڳالهه کي نظرانداز ڪري کين ڪوڙي اميد تي رکيو. ان کان پوءِ جوابدار نمبر 5 جي آفيس ذريعي گزيٽ ذريعي اڳ ۾ منظور ٿيل اسڪيمن/ڪمن جا

ٽيڊرز طلب ڪيا، ان سلسلي ۾ ايم پي سي ايل ترقياتي ڪمن نمبر 10 کان 15 لاءِ فنڊ فراهم ڪيا آهن NIT جي ذريعي 16.04.2019 جي روزاني ڪاوش ۾ شايع ٿيل آهي. 21.04.2019. اهي اسڪيمن جن کي ٽيڊرز نوٽيس ذريعي طلب ڪيو ويو هو، ايم پي سي ايل پاران منظور ڪيو ويو، ۽ ڪمپني پنهنجي فنڊ کي انهن هنڌن تي استعمال ڪرڻ چاهي ٿي جتي ڪمپني جو پلانٽ موجود ناهي. اهو صرف سياسي ماڻهن جي دٻاءَ تي ڪيو ويو آهي. وڌيڪ چيو ويو آهي ته درخواستگذارن بيهر جوابدار نمبر 4 سان رابطو ڪيو ۽ درخواست داخل ڪئي ته يو سي باروٽا لاءِ ڪجهه اسڪيمن منظور ڪيون وڃن، جتي ڪمپني وٽ ڪيترائي ڪوهه آهن يعني ڪوهه 4، 2، 33، 63، 64، 68، 67، 33، 26، 27، 28، 101 ۽ ٻيا. وڌيڪ چيو ويو آهي ته ڄاڻايل ڪوهه درخواستگذارن جي ڳوٺ جي بلڪل ويجهو واقع آهن پر يو سي بروٽو تعلقي ڊيهرڪيءَ، ضلعي گهوٽڪي جي عوام جي پلائي لاءِ ڪا به اسڪيم منظور نه ڪئي وئي آهي، ان ڪري درخواستگذارن ۽ يوسي بروٽو، تعلقي ڊيهرڪيءَ، گهوٽڪي ضلعي جي عوام سان امتيازي سلوڪ ڪيو پيو وڃي. جڏهن ته درخواستگذار پاران جوابدار نمبر 4 (ڊي سي گهوٽڪي) کي بار بار عرض ڪرڻ باوجود مقامي ماڻهن لاءِ ڪا به ترقياتي اسڪيم منظور نه ڪئي وئي جتي ڪمپني جا پلانٽ/ڪوهه موجود آهن. تنهن ڪري، درخواستگذارن موجوده درخواست کي هيٺين درخواستن سان داخل ڪيو:-

(a) جوابدارن جي ايڪٽ جو اعلان ڪندي، جنهن بعد جاري ڪيل NITs جي ترقياتي اسڪيمن جي منظوري ڏني، (فنڊ جيڪي رائلٽي طور ماري پيٽروليم ڪمپني لميٽيڊ، ضلعي گهوٽڪي پاران ڏنا ويا) انهن علائقن ۾ جتي ڪمپني جو ڪو پلانٽ آهي؛ / ڪوهه واقع نه آهي. اهي فنڊ صرف حڪمران پارٽي سان تعلق رکندڙ مقامي سياسي ماڻهن جي اثر رسوخ تي استعمال ڪيا ويا، جوابدارن جو اهو عمل غير قانوني، ڪمپني جي اصولن ۽ پاليسين جي خلاف آهي.

(b) جوابدارن نمبر 2 کان 4 کي هدايت ڪئي ته يو سي بروٽا خاص ڪري ڳوٺ خير محمد مهر جي عوام جي پلائي لاءِ ترقياتي اسڪيمن جي منظوري ڏني وڃي، جتي مارئي پيٽروليم ڪمپني لميٽيڊ، ضلعي گهوٽڪي جا پلانٽ/ڪوهه آهن، اتي تمام گهڻا آهن ۽ نه آهن. هن علائقي جي عوام جي پلائي لاءِ هڪ واحد ڊولپمينٽ اسڪيم منظور ڪئي وئي آهي يعني ڳوٺ خير محمد مهر يو سي برونو، تعلقي ڊيهرڪي، ضلعي گهوٽڪي

(c) جوابدار نمبر 5 کي ٽيڊرز ڪمن جي وڌيڪ عمل ڪرڻ کان روڪيو جيڪو ماري پيٽروليم ڪمپني لميٽيڊ طرفان منظور ڪيو ويو يعني NIT ورڪ نمبر 10 کان 14 تاريخ 16.04.2019 روزاني ڪاوش ۾ شايع ٿيل تاريخ 21.04.2019 تائين، درخواست جي آخري فيصلي تائين

(d) ڪا ٻي امداد ڏيڻ، جيئن ڪيس جي حالتن ۾ مناسب سمجهي سگهجي

(e) درخواست جي قيمت ادا ڪرڻ

3. 2019 جي C.P.No.D-907 ۾ بيان ڪيل لاڳاپيل حقيقتون هي آهن ته درخواست ڪندڙ هڪ سماجي پلائي واري تنظيم جو ميمبر آهي جنهن جو نالو آهي ”ڪميونٽي رورل ڊولپمينٽ پروگرام“. (CRDP) عرض آهي ته ساون گيس فيلڊ نارا، ضلعي خيرپور تعلقي نارا ۾ ”يونائيٽيڊ انرجي پاڪستان“ نالي هڪ پيٽروليم ۽ گيس ڪمپني آهي، جيڪا تعلقي نارا ۾ ڪم ڪري رهي آهي ۽ ان جا پلانٽ، ڪوهه ۽ پائپ لائنون خاص ڪري تعلقي نارا ضلعي خيرپور ۾ موجود آهن. فيبروري 2019ع ۾ ڊپٽي ڪمشنر (ڊي سي) خيرپور جي آفيس مان مختلف اخبارن ۾ هڪ پبلڪ نوٽيس شايع ٿيو، جنهن ۾ خيرپور ضلعي جي عام عوام کي آگاهي ڏني وئي ته خيرپور ضلعي ۾ ڪم ڪندڙ پيٽروليم ۽ گيس ڪمپني، سماجي پلائي واري کاتي جي ذريعي. ، اهو عام ماڻهن جي پلائي لاءِ پنهنجا فنڊ (رائلٽي پئسا) استعمال ڪرڻ چاهي ٿو، خاص طور تي جتي ڪمپني جا پلانٽ آهن. ان موقعي تي وڌيڪ ٻڌايو ويو ته ڊپٽي ڪمشنر خيرپور پنهنجي آفيس ۾ ضلعي جي عوام سان کليل ڪچهري ڪندو ۽ مقامي ماڻهن کان تجويزون وٺندو جتي خانگي ڪمپنين جون سائيٽون/پلانٽس موجود آهن ته جيئن اتي ترقياتي ڪم ڪري سگهجن. سگهي درخواستگذارن ڊي سي خيرپور جي آفيس کي ڪچري ۾ پيش ٿي درخواستون ڏنيون، جنهن ۾ کين ٻڌايو ويو ته سندن تعلق تعلقي نارا سان آهي، جتي ڄاڻايل ڪمپني جا وڏا ڪوهه/پلاٽ آهن، جنهن سبب مقامي ماڻهن کي سخت پريشانين جو منهن ڏسڻو پئجي رهيو آهي. منهن ڏني رهيو آهي خاص ڪري بويي فنڊن سان ڪو به ترقياتي ڪم شروع نه ڪيو ويو آهي. هنن ڊي سي کان وڌيڪ مطالبو ڪيو ته ڄاڻايل ڪمپني جي فنڊن مان ڪجهه رقم تعلقي نارا جي عام ماڻهن لاءِ استعمال ڪئي وڃي پر ان طرف ڪوبه ڌيان نه ڏنو ويو آهي. 27.04.2019 تي ”روزنامو ڪاوش اخبار“ ۾ ڊپٽي ڪمشنر خيرپور جي آفيس پاران عام ماڻهن جي پٽڻ لاءِ شايع ٿيل هڪ نوٽيس، جنهن ۾ ڪمپنين جي ڪجهه اسڪيمن جي منظوري ڏني وئي آهي، خاص ڪري يو سي پي ڪمپني تعلقي نارا لاءِ 08 کان وڌيڪ اسڪيمن منظور ڪيون ويون آهن. اهي اسڪيمن انهن علائقن لاءِ منظور ڪيون ويون آهن، جتي اهي اسڪيمن اڳ ۾ ئي موجود آهن، مثال طور پرائمري ۽ هاءِ اسڪول جي عمارت اڳ ۾ ئي موجود آهي، پر صحيح نموني ڪم نه ڪري رهي آهي، ان ڪري اتي ڪمپيوٽر ليب، ٽيچنگ ۽ نان ٽيچنگ اسٽاف جهڙيون سهولتون موجود آهن. گهريل، پر وڌيڪ ڪلاس رومز لاءِ صرف مرمت ۽ تعميراتي اسڪيمن غير ضروري آهن. بهرحال، موضوع جون اسڪيمن مقامي بااثر ماڻهن/سياستدانن جي سهولت لاءِ آهن جيڪي پنهنجي ذاتي ملڪيت کي پنهنجي ذاتي ملڪيتن وغيره لاءِ استعمال ڪندا. وڌيڪ ڄاڻايو ويو آهي ته نارا تعلقو خيرپور ضلعي جو هڪ پسمانده/ ڏورانهن علائقو آهي، جتي ڪوٽ بنگال کان چانڊيوڪو تائين 12 ڪلوميٽر روڊ، 35 ڪلوميٽر نارا ٿي روڊ، چانڊيوڪو کان سڪندرآباد روڊ، چانڊيوڪو کان هيڊ ڄامڙو روڊ، ۽ ٻه ڪاليج آهن. ۽ نارا جي مختلف علائقن ۾ قائم 04 هاءِ اسڪول ۽ اسپتالن کي اپ گريڊ ڪرڻ جي سخت ضرورت آهي. جتي هيٺائين بي/سي ۽ زچگي جي گهر ۾ علاج جون سهولتون موجود نه آهن. ان کان علاوه UEP جي رائلٽي/ڪميونٽي فنڊن کي غير ضروري اسڪيمن ۾ استعمال ڪيو پيو وڃي جيڪي اڳ ۾ ئي موجود آهن، جن تي ڪم نه ٿي رهيو آهي ۽ صرف هڙپ ڪرڻ لاءِ، جنهن ۾ ڪرپشن ۽ بدانتظامي جو عام رواج آهي، جنهن جي ڪري تعلقي نارا جو عام ماڻهو سٺو سنئون متاثر ٿي رهيو آهي. ۽ اڻ سڌي طرح متاثر. وڌيڪ چيو ويو آهي ته درخواستگذارن ڊپٽي ڪمشنر خيرپور سان رابطو ڪري پنهنجي خدشن جو اظهار ڪندي درخواست داخل ڪئي ته روزاني ڪاوش ۾ 27.04.2019 جي منظور ٿيل/ شايع ٿيل اسڪيمن صحيح نه آهن ۽ درخواست جي آبادگارن انهن اسڪيمن جي سخت مذمت ڪئي، ان ڪري نئين اسڪيمن جي تجويز ڏني. آءِ ٽي ليب، ٿراما سينٽر، اسپتالن جي اپ گريڊيشن، روڊن جي تعمير، اسڪولن ۾ ٽيچنگ ۽ نان ٽيچنگ اسٽاف ۽ ڪاليجن ۽ وڌيڪ هاءِ اسڪولن جو قيام شامل آهي پر ڊي سي خيرپور درخواستگذارن جي درخواستن تي ڪو به ڌيان نه ڏنو ۽ ٽرٽو هنيو. اهي اسڪيمن

جن کي پبلڪ نوٽيسز ذريعي طلب ڪيو ويو هو، جنهن جي پو اي پي پاران منظوري ڏني وئي آهي، جوابدار پنهنجا فنڊ انهن هنڌن تي استعمال ڪرڻ چاهين ٿا، جتي ڪمپني جو ڪو پلانٽ ناهي، اهو صرف سياستدانن جي دٻاءَ تي ڪيو پيو وڃي. وڌيڪ چيو ويو آهي ته جوابدارن پاران بار بار درخواستون ڏيڻ باوجود ڪو به نتيجو نه نڪري سگهيو. تنهن ڪري، درخواست ڏيندڙن هيٺ ڏنل رليف لاءِ فوري درخواست داخل ڪئي آهي

جي پبلڪ نوٽيس ذريعي جوابدارن جي ڪارروائي جو اعلان ڪندي ڊولپمينٽ اسڪيمن کي منظور ڪرڻ لاءِ يونائيٽيڊ انرجي 9 پاڪستان پاران فراهم ڪيل فنڊن کي ساوند گيس فيلڊ ۽ قادنواري، تعلقي ناراهي/ڪميونٽي طور استعمال ڪرڻ؛ (استعمال ٿيل) جيڪي نه آهن. ضروري اسڪيمن جيئن ته اڳ ۾ به موجود آهن ته فنڊ صرف حڪمران پارٽي سان تعلق رکندڙ مقامي سياسي ماڻهن جي اثر رسوخ تي استعمال ڪيا ويا، جوابدارن جو اهو عمل غيرقانوني ۽ قانون جي پڇڪڙي آهي

جوابدارن نمبر 2 کان 4 کي هدايتون ڏنيون ته اهي اسڪيمن رد ڪن جيڪي 27.04.2019 تي ڪاوش اخبار ۾ پبلڪ نوٽيس b) ذريعي شايع ڪيون ويون ۽ تازين اسڪيمن جهڙوڪ آئي ٽي لپ، ٿراما سينٽر، اسپتالن جي اپ گريڊيشن، روڊن جي تعمير جي منظوري ڏيڻ. تعلقي ناراهي، ضلعي خيرپور جي اسڪولن ۾ ٽيچنگ ۽ نان ٽيچنگ اسٽاف ۽ ڪاليجن ۽ وڌيڪ هاءِ اسڪولن جو قيام

ج) جوابدارن نمبر 4 کان 6 کي هن درخواست جي آخري فيصلي تائين، 27.04.2019 جي روزاني ڪاوش ۾ شايع ٿيل، پو اي پي پاران منظور ڪيل ٽينڊر جي ڪمن جي وڌيڪ عمل ڪرڻ کان روڪڻ

d) ٻي ڪا امداد ڏيڻ لاءِ جيئن ڪيس جي حالتن ۾ مناسب سمجهي سگهجي.

e) درخواست جي قيمت ادا ڪرڻ.

لاڳاپيل ضلعن جي ڊپٽي ڪمشنرن سميت جوابدارن کي نوٽيس اماڻيا ويا، جن پنهنجا رايو داخل ڪيا، جن کي رڪارڊ جو حصو 4. بڻايو ويو آهي

شروع ۾ ئي سوال اٿاريو ويو آهي ته انهن درخواستن جي برقرار رکڻ جو جواب ڏيڻ وارن طرفان موجوده درخواستن ۾ سخت 5. دليل ڏنو ويو آهي ته اهي درخواستون ان علائقي جي رهواسين جي بنيادي حقن کي لاڳو ڪرڻ لاءِ داخل ڪيون ويون آهن جتي تيل ۽ گئس جي ڳولا ۽ پيداوار (اي اينڊ پي) ڪمپنين ڪم ڪري رهيون آهن. ان تڪرار کي حل ڪرڻ لاءِ مناسب ٿيندو ته 1973ع تي غور ڪيو وڃي جيڪو آئين جي آرٽيڪل 09 کان 28 ۾ ڏنل بنيادي حقن جي نفاذ لاءِ هڪ 199 (1) (c) جي آئين جي آرٽيڪل -:ميڪانيزم مهيا ڪري ٿو، جيڪو هن ريت آهي

آرٽيڪل 199. هاءِ ڪورٽ جو دائرو اختيار. -- (1) هاءِ ڪورٽ، آئين جي مطابق، ٿي سگهي ٿي، جيڪڏهن اها مطمئن هجي ته قانون طرفان ٻيو ڪو مناسب رليف فراهم نه ڪيو ويو آهي،

(a)-----

(b)-----

(c) ڪنهن به متاثر ٿيل شخص جي درخواست تي، ڪنهن به شخص يا اثارتي کي اهڙيون هدايتون ڏيڻ جو حڪم ڏئي، جنهن ۾ ڪنهن به حڪومت يا ڪنهن به طاقت جو استعمال ڪندي يا هن عدالت جي دائري ۾ ڪنهن به علائقي ۾؛ يا ڪو لاڳاپيل ڪم انجام ڏيو. حصو II جي باب 1 پاران ڏنل ڪنهن به بنيادي حقن جي نفاذ لاءِ موزون هجڻ.

6.مٿي ڏنل هڪ سادي پڙهڻ سان اهو ظاهر ٿئي ٿو ته هاءِ ڪورٽ کي بااختيار آهي (جيئن ته آئين جي مضمون موجب) ڪنهن به شخص يا اثارتي کي ڪو به هدايت جاري ڪرڻ لاءِ آئين طرفان ڏنل ڪنهن به بنيادي حق جي نفاذ لاءِ ڪنهن به طاقت کي استعمال ڪرڻ يا انجام ڏيڻ لاءِ مناسب آهي. ڪنهن به ڪم ۾ (يا ان جي حوالي سان) ڪنهن به علائقي ۾ ان جي دائري ۾ (بشمول پر ڪنهن

به حڪومت تائين محدود ناهي)، بشرطيڪ به شرط پورا ڪيا وڃن؛ يعني (i) اهڙي هدايت ڪئي وئي آهي ڪنهن به تڪليف واري شخص جي درخواست کان پوءِ، ٻين لفظن ۾ هاءِ ڪورٽ پائمرانو هدايت جاري نٿي ڪري سگهي. ۽ (ب) قانون طرفان ٻيو ڪو به مناسب رليف فراهم نه ڪيو ويو آهي. سپريم ڪورٽ هيومن رائٽس ڪميشن آف پاڪستان جي رپورٽ ۾ چيو آهي ته ائين جي آرٽيڪل (سي) (1) 199 جو دائرو ائين جي آرٽيڪل 199 جي ٻين حصن کان وڌيڪ وسيع آهي ۽ اهو صرف عوامي ڪمن تي لاڳو ٿئي ٿو. فردن تائين محدود نه، پر پرائيوٽ پارٽين تائين به وڌي سگهي ٿو، جيستائين ائين تحت بنيادي حقن جي نفاذ جو سوال آهي. داخل درخواستن ۾ اهو به مطالبو ڪيو ويو آهي ته جوابدارن کي هدايت ڪئي وڃي ته علائقي جي مقامي رهواسين کي تعليم، صحت، روڊن جي اڏاوت وغيره جون سهولتون ڏنيون وڃن، جتي گئس ۽ تيل جي کوٽ آهي، انهن جي بنيادي ضرورتن سان لاڳاپيل اسڪيمن جي منظوري ڏني وڃي. اسان جي راءِ ۾، پاڪستان جي 1973ع جي ائين تحت محفوظ ڪيل بنيادي حقن جي سلسلي ۾ فوري درخواستون قابل عمل آهن.

[PLD 2009 SC 507] هيومن رائٽس ڪميشن آف پاڪستان ۽ 2 ٻيا بمقابله حڪومت پاڪستان ۽ ٻيا

تعليم:

6-A وڌيڪ، موجوده درخواستن کي به قابل سماعت قرار ڏنو وڃي ٿو، ڇاڪاڻ ته هي عدالت ضمانت ٿيل حقن جي نفاذ جي حتمي محافظ آهي، جيئن مٿي ڏنل پيراگراف ۾ چيو ويو آهي. تعليم، صحت جي سار سنڀار، روڊن جي تعمير ۽ عوامي صحت جي بنيادي ڍانچي جي لحاظ کان جيڪي ٻي صورت ۾ انساني زندگيءَ جي وجود لاءِ ضروري آهن. اهڙين بنيادي ضرورتن لاءِ ائيني مينڊيٽ ائين جي مختلف اهم ۽ مخصوص شقن ۾ مهيا ڪيو ويو آهي، جهڙوڪ آرٽيڪل A-25، جيڪو تعليم جي حق سان واسطو رکي ٿو، ان سان گڏ بنيادي حقن جي نفاذ لاءِ ائيني شقن سان گڏ، آسانيءَ لاءِ. سمجهڻ. ساڳيءَ ريت ٻيهر پيش ڪيو ويو آهي. آرٽيڪل A-25 تعليم جو حق: رياست سڀني ٻارن کي مفت ۽ لازمي تعليم فراهم ڪندي جنهن جي عمر پنجن کان سورهن سالن جي وچ ۾ آهي، جيئن قانون طرفان طئي ڪيو وڃي. ائين جي آرٽيڪل A-25 کي واضح طور تي پڙهي سگهجي ٿو، اهو نتيجو ڪڍي سگهجي ٿو ته رياست هڪ لازمي ائيني ذميداري تحت آهي ته هو رنگ، ذات ۽ نسل جي فرق کان سواءِ سڀني کي مفت تعليم ڏئي. ڪنهن به تجويز جي باوجود، رياست سڀني لاءِ تعليم جو اهڙو يقيني حق فراهم ڪرڻ ۾ ٻري طرح ناڪام وئي آهي، ۽ اهڙي مينڊيٽ کان پاسو ڪرڻ جا ڏاڍا ڏورانهن نتيجا نڪرندا آهن، جن جا ڪيترائي واقعا اڄ به اسان پاڻ ڏسي رهيا آهيون، جهڙوڪ غربت، جنس. اڻ برابري، سماجي ۽ ثقافتي رڪاوٽون، نسلي، ٻولي يا مذهب جي بنياد تي تبعيض وغيره. تنهن ڪري، آرٽيڪل 199 تحت ڏنل ائيني فرض هن عدالت کي اختيار ڏئي ٿو ته هو اهڙا حڪم جاري ڪري، جڏهن ضمانت ٿيل ائيني حقن جي پيڪڙي ٿئي، هاءِ ڪورٽ مداخلت ڪري ۽ اهڙي عمل لاءِ مجرم کي حڪم/ارٽ جاري ڪرڻ جو پابند آهي، تنهن ڪري موجوده درخواستون آهن. صرف انهي نمبر تي ٻڌي سگهجي ٿو.

6-B بهرحال، ٻئي طرف، تعليم جو حق سڄي دنيا ۾ عالمي طور تي تسليم ٿيل بنيادي انساني حق آهي. اهو زور ڏئي ٿو ته هر ڪنهن کي، ان جي پس منظر کان سواءِ، معياري تعليم تائين رسائي هجڻ گهرجي. تعليم جو حق تعليم حاصل ڪرڻ جو حق ۽ تعليم حاصل ڪرڻ جو حق ٻنهي جو احاطو ڪري ٿو. هي حق يقيني بڻائي ٿو ته تعليم پهچ، دستياب، قابل قبول، ۽ فردن جي ضرورتن جي مطابق آهي. ڪيترن ئي ملڪن تعليم جي حق کي پنهنجي قومي قانونن يا ائينن ۾ شامل ڪيو آهي، ۽ بين الاقوامي انساني حقن جا معاهدو پڻ ان جي اهميت تي زور ڏين ٿا. حڪومتون عام طور تي ان ڳالهه کي يقيني بڻائڻ جي ذميواري آهن ته هي حق برقرار آهي ۽ تعليمي موقعا سڀني کي بنا ڪنهن فرق جي فراهم ڪيا وڃن. هن ۾ تعليم کي پهچائڻ، برابر موقعا کي فروغ ڏيڻ، ۽ رڪاوٽون هٽائڻ شامل آهن جيڪي ماڻهن کي تعليم جي حق مان لطف اندوز ٿيڻ کان روڪي سگهن ٿيون

صحت جي سار سنڀار:

6-C بنيادي سهولتن ۽ خدمتن جي حوالي سان، جيئن ته معياري صحت جي سار سنڀار کي دروازي تي مهيا ڪرڻ ۽ عوامي صحت جي بنيادي ڍانچي/سهولتن سميت، پڻ بنيادي ائيني حقن جي ضمانت آهن، جيئن ائين جي آرٽيڪل 9 هيٺ بيان ڪيل آهي. جنهن ۾ چيو ويو آهي ته ڪنهن به شخص کي زندگي ۽ آزادي کان محروم نه رکيو ويندو پر بنيادي صحت جي سهولتن جو حق به ائين تحت محفوظ آهي. پاڪستان جي ائين جي آرٽيڪل 38 ۾ عوام جي سماجي ۽ معاشي پلائي جي واڌاري جو ذڪر آهي، جنهن ۾ صحت جي سهولتن تائين رسائي شامل آهي. آرٽيڪل 38 (a) موجب رياست سڀني شهرين لاءِ خوراڪ، ڪپڙا، رهائش، تعليم ۽ طبي امداد سميت زندگيءَ جي بنيادي ضرورتن جي فراهمي کي يقيني بڻائڻ جي ذميواري آهي. ان جو مطلب اهو آهي ته اها حڪومت جي ذميواري آهي ته اها يقيني بڻائي ته معياري صحت جون سهولتون اتان جي عوام تائين پهچن ۽ انهن جي دروازي تي دستياب هجن.

6-D ان کان علاوه، ائين جو آرٽيڪل (1) 25 قانون جي سامهون برابري جي ضمانت ڏئي ٿو ۽ صحت سميت مختلف بنيادن تي تبعيض کي منع ڪري ٿو. اهو بندوبست يقيني بڻائي ٿو ته صحت جي سار سنڀار جي خدمتن تائين رسائي بغير ڪنهن فرق جي فراهم ڪئي وڃي، سڀني لاءِ برابري جي علاج ۽ موقعا کي يقيني بڻائي. اها ڳالهه نوٽ ڪرڻ ضروري آهي ته جڏهن ته ائين بنيادي صحت جي سهولتن جو حق قائم ڪري ٿو، صحت جي سار سنڀار جي خدمتن جي حقيقي نفاذ ۽ پهچائڻ حڪومت جي ذميواري آهي. تسليم ڪندي ته حڪومت صحت جي سار سنڀار جي بنيادي ڍانچي کي وڌائڻ، صحت جي سار سنڀال جي معيار جي فراهمي تائين

پهچ کي بهتر بڻائڻ ۽ صحت جي سارسنيال جي چئلينجن کي منهن ڏيڻ لاءِ قدم کنيا آهن، پر ساڳئي وقت ان حقيقت کان به انڪار نه آهي ته اڃا به گهڻو ڪجهه ڪرڻ جي ضرورت آهي. لفظ جي صحيح معنيٰ

عدالت جي طاقت:

E-6 انهن موجوده ۽ مجبوري حالتن ۾، هي عدالت اسلامي جمهوريه پاڪستان جي آئين جي آرٽيڪل 199، 1973 جي تحت حاصل ڪيل پنهنجي غير معمولي ۽ وسيع آئيني دائري اختيار کي استعمال ڪرڻ ۾ ڪا به دير نه ڪندي، عام عوام جي بنيادي حقن کي لاڳو ڪرڻ جي ضمانت. اهڙيءَ طرح اسان ان راءِ تي آهيون ته اهي موجوده آئيني درخواستون جيڪي بنيادي حقن کي ڇهنڙ ۽ ڇهنڙ آهن، جن کي آئين طرفان ضمانت ڏني وئي آهي، هن عدالت جي دائري اختيار ۾ گهڻي غور ۽ فڪر جي لائق آهن.

تڪرار:

7. هاڻ، موجوده ڪارروائيءَ تي واپس اچون ٿا، رڪارڊ مان ظاهر ٿئي ٿو ته جوابدارن پنهنجي مٿان لڳايل الزامن کي رد ڪيو ۽ چيو ته ڪمپنين کان مليل فنڊ سوشل فنڊز جي استعمال جي هدايتن موجب استعمال ڪيا پيا وڃن.

8. مناسب ٿيندو ته هتي ٻيهر پيش ڪجي، انهن جي راءِ سان ڏنل هدايتون، جيڪي هن ريت آهن:

"سماجي ويلفيئر فنڊز 2017 جي استعمال لاءِ هدايتون"

پيٽروليم ۽ قدرتي وسيلن واري وزارت، حڪومت پاڪستان، لائسنس/ليز وارن علائقن ۾ ۽ ان جي آس پاس سوشل ويلفيئر فنڊز جي استعمال لاءِ هيٺيان نظر ثاني ٿيل هدايتون جاري ڪرڻ تي راضي آهي:-

سماجي پلائي جون اسڪيمون ايراضيءَ جي ضرورت تي ٻٽل هونديون، جيئن پيرا 2 ۾ ذڪر ڪيو ويو آهي، هيٺ ڏنل سوشل ويلفيئر ڪميٽي پاران ڪجهه گهٽ ۾ گهٽ مالي ذميدارين جي نشاندهي ڪئي ويندي ۽ لاڳو ڪئي ويندي.

MNA(s) لاڳاپيل حلقن جو چيئرمين

ايم بي اي (س) لاڳاپيل حلقن جا ميمبر

اي ۽ بي ڪمپنيز ميمبر

ضلع ناظم / چيئرمين ضلعي ڪائونسل ميمبر

تحصيل ناظم / چيئرمين تحصيل ڪائونسل ميمبر

ناظم / چيئرمين لاڳاپيل يونين ڪائونسلن جا ميمبر

جيڪڏهن هڪ بلاڪ جو علائقو هڪ کان وڌيڪ حلقن ۾ اچي ٿو ته ان علائقي جو ايم اين اي ان جو چيئرمين هوندو

2. اهڙين اسڪيمن جي وچ ۾ رابطي جو علائقو صحت، تعليم، پاڻي جي فراهمي ۽ نيڪال جي علائقن ۾ هوندو، ۽ صرف انهن علائقن تائين محدود هوندو، جيڪي تحقيقي مرحلي ۾ سرگرم تحقيقي ڪم هيٺ آهن. وڌندڙ پيداوار جي ڪري پيدا ٿيندڙ اضافي سماجي پلائي جي رقم جو حساب هر D&P ليز جي پيداواري حصي جي بنياد تي ڪيو ويندو. اها رقم وڌيڪ ورهائي ويندي لاڳاپيل تعلقي/ضلعي کي ليز تي ڏنل ايراضي جي بنياد تي، جيڪا ان ۾ اچي ٿي.

3. نقد عطيو ڏيڻ تي سختي سان پابندي هوندي جڏهن ته سامان/ دوائن وغيره جي فراهمي مقامي ڊسپينسرين ذريعي ٿيندي.

4. E&P ڪمپنيون لاڳاپيل DCOs/DCs سان گڏيل بنڪ ڪاتو ڪولينڊيون ۽ PCA تي دستخط ڪرڻ جي هڪ مهيني اندر ۽ ان کان پوءِ هر سال 31 جنوري تائين سوشل ويلفيئر ڪنٽريبيوشن فنڊ جمع ڪنديون. جمن تي گڏ ڪيل سود پڻ سوشل ويلفيئر فنڊ جو حصو سمجهيو ويندو.

5. سماجي پلائي واري اسڪيمن تي عمل ڪيو ويندو ۽ ڊي سي او/ڊي سي پاران لاڳاپيل ايجنسي ذريعي ايم اين اي ۽ لاڳاپيل يونين ڪائونسل کي آگاهي ڏني ويندي.

6. چيئرمين شفافيت کي يقيني بڻائڻ لاءِ اسڪيمن تي غور، جائزو وٺڻ ۽ ان تي عمل ڪرڻ دوران هيٺيان قدم کڻندو:-

(i) E&P ڪمپنين جون سماجي پلائي جون ذميواريون وقت تي پوريون ٿيون.

(ii) تجويز ڪيل اسڪيمن کي حتمي وصول ڪندڙن ۽ فائدي وارن يا انهن جي نمائندن کان مناسب پبلسٽي ۽ معلومات ملي ٿي.

(iii) فلاح اسڪيمن جي ترقي ۽ مڪمل ٿيڻ جو جائزو وٺڻ.

(iv) فلاح اسڪيمن جي چونڊ، عمل درآمد وغيره جي حوالي سان مقامي سطح تي معلومات حاصل ڪرڻ لاءِ عوامي ٻڌڻيون منعقد ڪرڻ.

7. هر ڇهين مهيني ۾ هڪ ڀيرو، ڊي سي او / ڊي سي هڪ نوٽيس جي اشاعت تي اثر انداز ڪندو ان لائن ۽ ضلعي ۾ سڀ کان وڌيڪ پڙهيل اخبار ۾، ڪنهن به راءِ يا تحفظات جي دعوت ڏيڻ لاءِ عوامي ٻڌڻ جو اعلان ڪيو ويندو. عام طور تي ضلعو، ۽ خاص طور تي اسڪيم جا سڌي طرح مستفيد ٿي سگهن ٿا، گذريل ڇهن مهينن دوران مڪمل ٿيل، شروع ڪيل يا جاري اسڪيمن جي حوالي سان. اهڙن سڀني اسڪيمن جي هڪ فهرست پبلڪ نوٽيس ۾ انهن جي مقام، بجيٽ ۽ موجوده صورتحال سميت شامل ڪئي ويندي. صوبائي حڪومتون ان جي سخت نگراني ڪنديون.

8. عوامي ٻڌڻ لاءِ اهڙا نوٽيس ضلعي سطح جي سڀني ڪمرشل تنظيم، چيمبرز آف ڪامرس، بار ايسوسيئيشنز ۽ ٻين ممتاز تنظيم ۽ سماجي پلائي وارن ادارن کي موڪليا ويندا. صوبائي محتسب کي به نوٽيس اماڻيا ويندا. عوامي ٻڌڻ جا اهڙا عوامي نوٽيس پڻ ضلعي ۽ صوبائي حڪومتن جي ويب سائيت تي فوري طور تي پوسٽ ڪيا ويندا.

9. مڪمل ڪيل اسڪيمن جي رپورٽ صوبائي حڪومتن طرفان وفاقي ۽ صوبائي محتسب ۽ سپريم ڪورٽ آف پاڪستان جي انساني حقن واري سيل کي ڇهن مهينن جي بنياد تي هر سال جولاءِ جي آخر ۽ جنوري جي آخر ۾ موڪلي ويندي.

10. جيڪڏهن ڪم ڪنهن خاص D&PL ليز واري علائقي ۾ ٽاپوگرافڪل/رهائشي حدن جي ڪري نه ٿي ڪري سگهجي، ته ڪمپني کي ريگيوليٽري اٿارٽي (DGPC) جي منظوري وٺي پوندي، لاڳاپيل ڪميٽين سان صلاح مشوري کان پوءِ، سماجي پلائي واري اسڪيمن کي شروع ڪرڻ لاءِ. اي ۽ ٻي ڪمپنين جي سرگرمي جي علائقي جي پرسنل / ويجهو علائقي ۾

11. هر ڪئلينڊر سال لاءِ ڪميٽي پاران منظور ڪيل سوشل ويلفيئر اسڪيمن جو منصوبو، لاڳاپيل ڊي سي او/ڊي سي پاران ان سال جي 31 مارچ تائين ڊي جي پي سي کي جمع ڪرايو ويندو، صرف معلومات لاءِ مقرر ڪيل فارميٽ موجب.

12. ڊي سي او/ڊي سي کي به سال رپورٽون صوبائي حڪومتن ۽ ڊي جي پي سي کي سڀني لائسنس/ليز جي حوالي سان پيش ڪنديون جيڪي مقامي برادريءَ جي سماجي پلائي جي ذميواري تي آهن.

13. DCO/DC انهن ڇهن مهينن دوران، هر سال جي جنوري ۽ جولاءِ جي آخر تائين، جڳهون، بجيٽ ۽ مڪمل ڪيل، جاري يا شروع ڪيل اسڪيمن جي اسٽيٽس، ٻين ڳالهين سان گڏ، پيش ڪندو. ضلعي ۽ صوبائي حڪومتون عوام جي ڄاڻ لاءِ رپورٽون پنهنجي ويب سائيت تي ڏيکارينديون.

14. ڪم جي مڪمل ٿيڻ تي، 30 ڏينهن اندر لاڳاپيل ڊي سي او/ڊي سي پاران هڪ مقرر ڪيل 'مڪمليشن سرٽيفڪيٽ' جاري ڪيو ويندو. پوئين ڪئلينڊر سال جي سالياني پيش رفت رپورٽ پڻ DCO/DC پاران ايندڙ سال جي 31 مارچ تائين DGPC کي معلومات لاءِ مڪمل ٿيڻ واري سرٽيفڪيٽ جي ڪاپي سان گڏ موڪلي ويندي.

15. جيڪڏهن هڪ اسڪيم کي هڪ کان وڌيڪ آپريٽر فنڊ ڏيڻو آهي، ته ايم اين اي جي حتمي فيصلي لاءِ ڊي جي پي سي سان صلاح ڪئي ويندي.

16. مخصوص لائسنس/ليز لاءِ رکيل سوشل ويلفيئر فنڊ نه ته ٻين لائسنس (ليز) اسڪيمن سان ڳنڍيا ويندا ۽ نه ئي ڪنهن مخصوص لائسنس/ليز ڊي جي پي سي ۽ لاڳاپيل ايم اين اي جي اڳواٽ منظوري کان سواءِ ٻاهران اسڪيمن لاءِ استعمال ڪيا ويندا.

17. DCO/DC سماجي پلائي جا ٽيڪا/ڪم ڏيڻ ۾ شفافيت کي يقيني بڻائيندو.

18. E&P ڪمپنيون پنهنجي قانوني آڊيٽرن کان سالياني آڊٽ سرٽيفڪيٽ پيش ڪنديون ته سماجي پلائي جي ذميواري جي رقم پي سي اي ۽ سماجي پلائي جي هدايتن موجب گڏيل اڪائونٽ ۾ منتقلي ذريعي ختم ڪئي وئي آهي

19. آڊيٽر جنرل آف پاڪستان لاڳاپيل DCO/DC پاران رکيل اڪائونٽن جو ساليانو آڊٽ ڪندو ته جيئن فنڊن جي شفاف ۽ مقابلي واري طريقي سان استعمال کي يقيني بڻائي سگهجي.

20. پيٽروليم واري وزارت ۽ N.R./ وفاقي حڪومت وقت بوقت انهن هدايتن ۾ ترميم ڪري سگهي ٿي جيئن مناسب سمجهيو وڃي.

دستخط: سعيد الله شاهه

ڊائريڪٽر جنرل (پيٽروليم استحقاق)

"نظرثاني ٿيل هدايتون 2019"

نمبر. ED/F-23/O&G/48/2019

سنڌ حڪومت

توانائي کاتي جو کاتو

ڪراچي، 04 فيبروري 2019

موضوع: - ايڪسپلوريشن اينڊ پروڊڪشن (اي اينڊ پي) ڪمپنين پاران پروڊڪشن بونس ذريعي گڏ ڪيل فنڊز جي استعمال لاءِ نظرثاني ٿيل هدايتون.

4.1.2 پيٽروليم ايڪسپلوريشن اينڊ پروڊڪشن پاليسي 2012 جو پيٽروليم ۽ قدرتي وسيلن جي وزارت پاران جاري ڪيل اختيارين جي استعمال ۾ ذيلي شق 3 تحت S.R.O 1078(1)/2012 تاريخ 30.08.2012. سنڌ حڪومت لاڳاپيل رعابت واري علائقي ۾ ۽ ان جي آس پاس سماجي پلائي جي منصوبن تي E&P ڪمپنين پاران ادا ڪيل فنڊز جي استعمال ۽ استعمال لاءِ هيٺيون نظرثاني ٿيل هدايتون جاري ڪرڻ تي راضي ٿي آهي:-

1. پيداوار جي بونس مان فنانس ڪيل اسڪيم جي گهٽ ۾ گهٽ ماپ (-/Rs. 1,000,000 رپيا صرف هڪ ملين).

2. اهي فنڊ پيٽروليم سوشل ڊولپمينٽ ڪميٽي (PSDC) نالي ڪميٽين ذريعي پيداواري علائقن ۾ ۽ ان جي آس پاس شفاف طريقي سان ورهايا ويندا جن ۾ شامل آهن:

پيٽروليم سوشل ڊولپمينٽ ڪميٽي (PSDC)

سينيٽر (ميمبر) (حڪومت پاران نامزد ٿيل)

لاڳاپيل ايم اين اي (بشمول مخصوص سينٽن تي ايم اين اي) ضلعي جا ميمبر

ضلعي جا لاڳاپيل ايم پي ايز (بشمول مخصوص سينٽن تي ايم پي ايز).

چيئرمين/ ايڊمنسٽريٽر ضلعي ڪائونسل ميمبر

E&P ڪمپني جو نمائندو ميمبر

ڊي جي پي سي يا سندس نامزد ڪيل ڊپٽي ڪمشنر ضلعي جي وڌ کان وڌ ڪانٽريڪٽ ايريا سان. ميمبر/ سيڪريٽري
3. ايس ڊي سي جو چيئرمين نامزد ڪيو ويندو وڏو وزير ضلعي جي سينيٽرن، ايم اين ايز ۽ ايم پي ايز جي مشاورت سان.

4. E&P ڪمپنين کان پروڊڪشن بونس جي ذريعي حاصل ڪيل فنڊ ضلعي ۾ رهندڙ ماڻهن جي پلائي ۽ فائدي لاءِ استعمال ڪيا ويندا جتي ڪانٽريڪٽ ايريا يعني D&P ليز ايريا واقع آهي.

5. پيداواري بونس جو 60 سيڪڙو ٽيل ۽ گئس پيدا ڪندڙ تعلقن ۾ استعمال ڪيو ويندو جڏهن ته باقي 40 سيڪڙو ضلعي جي باقي تعلقن ۾ استعمال ڪيو ويندو.

6. پيداوار بونس جو استعمال E&P ڪمپنين جي i-e آپريٽرن پاران منتقل ڪيل سالياني انگن اکرن تي ٻڌل هوندو جيئن ته اهو لاڳاپيل PCAs جي مطابق آهي ۽ فنانس ڊپارٽمينٽ طرفان وقت بوقت منتقل ڪيو ويندو.

7. ڪورم چيئرمين، سيڪريٽري ۽ گهٽ ۾ گهٽ 51 سيڪڙو ميمبرن تي مشتمل هوندو. جيڪڏهن هڪ ضلعي ۾ مختلف آپريٽرن جي هڪ کان وڌيڪ پيداوار واري علائقي آهي، هر ڪمپني هڪ ميمبر کي نامزد ڪندي

8. سيڪريٽري آءِ اي ڊي سي پي ايس ڊي سيز جي باقاعده گڏجاڻين کي منظم ڪندو ۽ سرگرم هوندو ۽ اسڪيمن تي عملدرآمد ۾ اهم ڪردار ادا ڪندو. اضافي طور تي، ڊي سيز E&P ڪمپنين جي تعاون سان اسٽيڪ هولڊرز جي آگاهي ۽ ان پٽ لاءِ ضلعي سطح تي سيمينار منعقد ڪن ٿا.

9. ايس ڊي سي جا حوالا جا شرط (TORS) هن ريت آهن:-

(i) يقيني بڻائڻ ته E&P ڪمپنين جون سماجي پلائي جون ذميواريون پوريون ٿين.

(ii) تجويز ڪيل اسڪيمن کي حتمي وصول ڪندڙن ۽ فائدي وارن يا انهن جي نمائندن کان مناسب پبلسٽي ۽ معلومات ملي ٿي.

(iii) فلاحی منصوبن جي ترقي ۽ مڪمل ٿيڻ جو جائزو وٺڻ.

(iv) فلاحی اسڪيمن جي چونڊ، عمل درآمد وغيره جي حوالي سان مقامي سطح تي معلومات حاصل ڪرڻ لاءِ عوامي ٻڌڻيون منعقد ڪرڻ.

(v) مقامي علائقي ۽ بين لاڳاپيل معاملن لاءِ ڪميونٽي منصوبن تي بحث ۽ اتفاق ڪرڻ لاءِ گهٽ ۾ گهٽ هڪ ٽه ماهي اجلاس منعقد ڪندو.

10. PSDC ڪميونٽي سان صلاح مشوري کان پوءِ ضلعي لاءِ نمايان ۽ قابل تصديق پائيدار سماجي شعبي جي ستاري جي اسڪيمن جي نشاندهي ڪري، تيار ڪري ۽ منظور ڪري ٿي ته جيئن شهرين کي بهتر خدمت جي فراهمي کي يقيني بڻائي سگهجي. اسڪيمن مڪمل ٿيڻ کانپوءِ صوبائي حڪومت جي لاڳاپيل لوڪل گورنمينٽ ڊپارٽمينٽ جي حوالي ڪيون وينديون، جيڪو ان جي بار بار خرچ جو ذميوار هوندو. پي ايس ڊي سي ان ڳالهه کي يقيني بڻائيندو ته اسڪيمن جو ڪو به نقل نه آهي ۽ ان سلسلي ۾

صوبائي/ لوڪل گورنمينٽ ڊپارٽمينٽ سان تمام ضروري ڪوآرڊينيشن قائم ڪندو PSDC. جي فنڊن مان تعلقي ۾ نئين اسڪول جي اڏاوت جي ڪنهن به اسڪيم لاءِ تعليم کاتي کان اڳڀرائي جي منظوري ورتي ويندي.

11) پي ايس ڊي سي ان ڳالهه جي نگراني ڪندو ته فنڊ پي ايس ڊي سي پاران طئي ڪيل ترجيح موجب E&P ڪمپنين جي آپريشن جي علائقي ۾ ۽ ان جي آس پاس سماجي ترقي جي پروگرامن تي خرچ ڪيا ويا آهن

12) ڪمپني ان ڳالهه کي يقيني بڻائيندي ته صوبائي/مقامي حڪومت جا سڀئي لاڳاپيل شعبا پروجيڪٽ جي بروقت مڪمل ٿيڻ ۽ مالڪي ڪرڻ ۾ مدد لاءِ متحرڪ آهن PSDC. پاران سڃاڻپ ۽ منظور ڪيل سموريون اسڪيمون لاڳو ڪيون وينديون. ڊپٽي ڪمشنر (DC) هڪ لاڳو ڪندڙ ايجنسي جي طور تي. اهڙين اسڪيمن تي عمل درآمد ۾ خرچ ڪيل رقم حڪومت طرفان وقت بوقت لاڳو ڪيل قاعدن، طريقيڪار ۽ هدايتن جي مطابق استعمال ڪئي ويندي جيڪي سرڪاري فنڊن مان لاڳو ڪيل اسڪيمن تي لاڳو ٿين ٿيون. هڪ دفعو PSDC طرفان اسڪيمن جي منظوري ڏني ويندي آهي، پي ايس ڊي سي کي صرف وقت وقت تي ان اسڪيمن جو جائزو وٺڻ جو ڪردار هوندو جيئن انهن تي عمل ڪيو پيو وڃي ۽ انهن اسڪيمن کي لاڳو ڪرڻ جي مقصدن لاءِ خرچ ڪيل فنڊن جي استعمال جو ڪم هوندو. ڪو ڪردار.

13) پي ايس ڊي سي جو سيڪريٽري هر ڪئلينڊر سال جي 3 مارچ تائين سالياني پيٽروليم سوشل ڊولپمينٽ پروگرام (PSDP) ۽ گذريل سال جي اڳڀرائي انرجي ڊپارٽمينٽ ۽ ڊپارٽمينٽ آف پلاننگ اينڊ ڊولپمينٽ کي جمع ڪرائيندو.

14) هر ڇهين مهيني ۾ هڪ ڀيرو، ڊي سي هڪ نوٽيس جي اشاعت کي متاثر ڪندو ان لائن ۽ ضلعي جي سڀ کان وڌيڪ پڙهيل اخبار ۾، ڪنهن به تبصري يا خدشن جي لاءِ عوامي پڙڻ جو اعلان ڪندي جنهن جا عام طور تي ضلعي جا رهواسي سڌو سنئون فائدو حاصل ڪري سگهن ٿا. اسڪيم خاص طور تي، گذريل ڇهن مهينن دوران مڪمل، شروع ڪيل يا جاري منصوبن جي حوالي سان. اهڙن سڀني اسڪيمن جي هڪ فهرست پبلڪ نوٽيس ۾ انهن جي مقام، بجيٽ ۽ موجوده صورتحال سميت شامل ڪئي ويندي. سيڪريٽري پي ايس ڊي سي/ ڊپٽي ڪمشنرز لاڳاپيل ڊويزنن جي ڪمشنرن کي اسڪيمن جي ٽه ماهي ترقي جون رپورٽون پيش ڪندا. ڪمشنر انهن اسڪيمن جي نگراني ۽ ويجهڙائي سان نگراني ڪندو ۽ انهي ڳالهه کي يقيني بڻائيندو ته اسڪيمن تي عمل ڪيو پيو وڃي پروڊڪشن بونس جي استعمال لاءِ منظور ٿيل نظر ٿاني ٿيل هدايتن مطابق

15) عوامي پڙڻ لاءِ اهڙا نوٽيس سڀني ضلعي سطح جي ڪمرشل تنظيمن، چيمبرز آف ڪامرس، بار ايسوسيئيشنز ۽ ٻين ممتاز تنظيمن ۽ سماجي ڀلائي وارن ادارن کي موڪليا ويندا. صوبائي محتسب کي به نوٽيس اماڻيا ويندا. عوامي پڙڻ جا اهڙا عوامي نوٽيس پڻ فوري طور تي ڊپٽي ڪمشنر آفيس جي ويب سائيٽ تي پوسٽ ڪيا ويندا، جيڪڏهن ڪو هجي.

ل6. مڪمل ڪيل اسڪيمن جي رپورٽ وفاقي ۽ صوبائي محتسب ۽ سپريم ڪورٽ آف پاڪستان جي انساني حقن واري سيل کي موڪلي ويندي.

PSDC 17) جو سيڪريٽري "پيٽروليم سوشل ڊولپمينٽ فنڊ" (PSDF) جي عنوان سان هڪ گڏيل بنڪ اڪائونٽ (اڪائونٽ) کوليندو ۽ منظم ڪندو. ڊپٽي ڪمشنر ۽ E&P ڪمپني جي نمائندي يا ايڊيشنل ڊپٽي ڪمشنر-1 پاران هلائڻ لاءِ پي ايس ڊي سي پاران سڃاڻپ ڪيل منصوبن کي فنڊ ڏيڻ لاءِ E&P ڪمپني پاران ادا ڪيل ڪنهن به پيداوار بونس ذريعي E&P. ڪمپنيون جيڪي حڪومت کي پروڊڪشن بونس ادا ڪرڻ جون ذميواريون آهن، اهي فنڊز کي ان اڪائونٽ ۾ جمع ڪرائڻي پونديون ته فوري طور تي انرجي ڊپارٽمينٽ جي صلاح سان ڪمپنين جي بقايا جي ادائينگي کان پوءِ. گذريل سالن جي خرچ نه ٿيل رقم، جيڪڏهن ڪا به آهي، ته به ان اڪائونٽ ۾ جمع ڪئي ويندي.

18) ڊي سي جي غير موجودگي ۾، سرڪاري نامزدگي متبادل دستخط ڪندڙ هوندو PSDC. سيڪريٽري اڪائونٽن جي ڪتابن جي سار سنڀال، انوائسز جي تصديق ۽ ميٽنگن جي منٿن سميت ٻين لاڳاپيل رڪارڊ جو ذميواري هوندو. ڪمپني جو سيڪريٽري اجلاس جا منٿس، اسڪيمن جا تفصيل فنانس، پي اينڊ ڊي کي به موڪليندو. مقامي حڪومت ۽ توانائي جو کاتو.

19) جيڪڏهن پيداوار جي بونس جي ادائينگي هڪ ليز سان تعلق رکي ٿي، جنهن جون حدون هڪ کان وڌيڪ صوبن ۾ واقع آهن، پيداوار بونس جي رقم صوبن کي ادا ڪئي ويندي انهن جي لاڳاپيل حصي جي تناسب ۾ ٿيل ۽ گئس جي پيداوار ۾. اهو صوبو.

20) رقم جي وصولي جي صورت ۾ وفاقي حڪومت يا E&P ڪمپنين کان فنانس ڊپارٽمينٽ پاران پيداوار بونس جي ذريعي. اهو فوري طور تي ساڳئي رقم ضلعي جي PSDF بنڪ اڪائونٽ ۾ منتقل ڪندو. فنانس ڊپارٽمينٽ پڻ تمام بقايا بيلنس، جيڪڏهن ڪو آهي، لاڳاپيل ضلعي ۾ ڪمپني جي گڏيل بنڪ اڪائونٽ ۾ منتقل ڪندو.

21. جيڪڏهن پيداوار بونس جي ادائينگي هڪ ليز سان لاڳاپيل آهي، جنهن جون حدون هڪ کان وڌيڪ ضلعن ۾ آهن، پيداوار بونس جي رقم انهن ضلعن کي هر ضلعي ۾ واقع ليز جي ايراضي جي تناسب ۾ ادا ڪئي ويندي.

22. مٿي ڏنل 19 ۽ 21 ۾ ڏنل معلومات ليز ايريا جي حوالي سان ڊائريڪٽر جنرل آف پيٽروليم رعايتون انرجي ڊپارٽمينٽ ۽ لاڳاپيل ڊپٽي ڪمشنر کي ترتيب ڏني ويندي پر وڌيڪشن بونس جي پراڻي ۽ نئين جمع لاءِ.

23. بئنڪ اڪائونٽ صحيح طور تي برقرار رکيو وڃي ۽ قانوني خارجي آڊٽ جي تابع ٿي سگهي ٿو.

24. مالي سال دوران شروع ڪيل پيٽروليم سوشل ڊولپمينٽ تي سالياني پيش رفت رپورٽ لاڳاپيل DCPS پاران PSDC جي تعاون سان تيار ڪئي ويندي. اها رپورٽ توانائي کاتي ۽ ڊي جي پي سي، MOPNR کي فراهم ڪئي ويندي.

25. سيڪريٽري پي ايس ڊي سي ان ڳالهه کي يقيني بڻائيندو ته فنڊن جو قانوني آڊٽ هر سال آڊيٽر جنرل آف پاڪستان طرفان ڪرايو وڃي ۽ آڊٽ رپورٽ MOPNR ۽ ڊپارٽمينٽ آف انرجي، سنڌ حڪومت کي پيش ڪئي وڃي

E&P 26. ڪمپني پنهنجي قانوني خارجي آڊيٽر کان هڪ سالياني آڊٽ سرٽيفڪيٽ فراهم ڪندي جيڪا صوبائي حڪومت وٽ جمع ڪيل رقم کي ان جي پيداوار بونس جي ذميواري جي حوالي سان تصديق ڪندي.

27. توانائي جو کاتو، GOS وقت بوقت عملن/هدايتن تي نظرثاني ڪري سگهي ٿو جيئن مناسب سمجهيو وڃي.

PSDC 28. پيداواري بونس جي خرچ تي صوبائي حڪومت جي وچ ۾ تڪرار جي صورت ۾ چيف سيڪريٽري سنڌ جو فيصلو غالب هوندو.

29. هي پيداوار بونس آمدني سان لاڳاپيل سڀني پوئين هدايتن کي رد ڪري ٿو.

ايس ڊي/- سيد مير مجتبيٰ

سيڪشن آفيسر (ٽيل ۽ گئس)

توانائي جو کاتو

حڪومت سنڌ ڪراچي

"سماجي ويلفيئر فنڊز 2021 جي استعمال لاءِ هدايتون"

توانائي واري وزارت (پيٽروليم ۽ قدرتي وسيلا)، حڪومت پاڪستان، لائسنس/ليز وارن علائقن ۾ ۽ ان جي آس پاس سماجي پلائي جي فنڊن جي منصفاڻي ۽ شفاف استعمال لاءِ هيٺيون نظرثاني ٿيل هدايتون جاري ڪرڻ تي راضي آهي:-

1. سماجي پلائي جون اسڪيمون ايراضيءَ جي ضرورتن تي ٻڌل هونديون، جيئن پيرا 2 ۾ ذڪر ڪيو ويو آهي، ڪجهه گهٽ ۾ گهٽ مالي ذميوارين جي خلاف، جن جي نشاندهي ڪئي ويندي "سوشل ويلفيئر ڪميٽي" ۽ ان تي عمل ڪرڻ لاءِ، ڪميٽي جا ميمبر هن ريت هوندا:-

ڪنهن به چونڊيل اسيمبليءَ جو ميمبر، وفاقي يا صوبائي، جنهن ۾ لاڳاپيل PCA اچي ٿو، يا حلقو جو ڪو به قابل ذڪر ميمبر.
چيئرپرسن

ضلعي ڊي سي او / ڊي سي ميمبر / سيڪريٽري

اي ۽ پي ڪمپنيز ميمبر

ضلع ناظم/ چيئرمين ضلعي ڪائونسل ميمبر

تحصيل ناظم/تحصيل ڪائونسل چيئرمين ميمبر

لاڳاپيل يونين ڪائونسلن جا ناظم/ چيئرمين ميمبر

لاڳاپيل ايريا آفيسرن جو سربراھه (صحت تعليم واٽر سپلائي ۽ ڊرينيج وغيره) گڏيل ميمبر

نوٽ:-

• ڪميٽي جو چيئرپرسن وفاقي وزير نامزد ڪندو.

• ڪميٽي جو اجلاس چيئرمين سڏائيندو.

مڪاني ادارن جي ڪم نه ڪرڻ جي صورت ۾ لاڳاپيل انتظامي عملدار ڪميٽي جا ميمبر هوندا.

• ڪميٽي جي چيئرپرسن کي اسڪيمن جي سڃاڻپ لاءِ ويٽو پاور حاصل هوندو.

12. اهڙين اسڪيمن جي رابطي جا علائقا منشيائت جي آگاهي، راندين کي فروغ ڏيڻ، خاص ضرورتن ۽ مختلف طور تي معذور ٻارن جي بحالي، تعليمي سهولتن جي بهتري، پيئڻ جو پاڻي، صحت، روڊ ۽ مقامي شاگردن لاءِ اسڪالرشپ جي فراهمي شامل آهن. .
وڌندڙ پيداوار جي ڪري پيدا ٿيندڙ اضافي سماجي پلائي جي رقم جو حساب هر D&P ليز جي پيداواري حصي جي بنياد تي ڪيو ويندو ۽ ليز واري علائقي ۾ ۽ ان جي آس پاس هوندو.

3. نقد عطيو ڏيڻ تي سختي سان پابندي هوندي جڏهن ته سامان/ دوائن وغيره جي فراهمي مقامي ڊسپينسرين ذريعي ٿيندي.

E&P 4. ڪمپنيز لاڳاپيل DCOs/DCs سان گڏيل بنٽڪ کاتو کولينديون ۽ PCA تي دستخط ڪرڻ جي هڪ مهيني اندر ۽ ان کان پوءِ هر سال 31 جنوري تائين سوشل ويلفيئر ڪنٽريبيوشن فنڊ جمع ڪنديون. جمعن تي گڏ ڪيل سود پڻ سوشل ويلفيئر فنڊ جو حصو سمجهيو ويندو. جيڪڏهن هڪ/PCA بلاڪ هڪ کان وڌيڪ ٽڪن ۾ اچي ٿو، ته هر ٽڪ لاءِ هڪ الڳ بنٽڪ اڪائونٽ کوليو ويندو ۽ ان مطابق فنڊ ورهايا ويندا.

5. سماجي پلائي جي اسڪيمن تي عملدرآمد ۽ نگراني ڊي سي او/ڊي سي پاران ڪئي ويندي لاڳاپيل ايجنسي جي ذريعي چيئرمين ۽ لاڳاپيل يونين ڪائونسل کي رپورٽ ڪندي

6. چيئرمين شفافيت کي يقيني بڻائڻ لاءِ اسڪيمن تي غور، جائزو وٺڻ ۽ ان تي عمل ڪرڻ دوران هيٺيان قدم کڻندو:-

E&P (i) ڪمپنيز جون سماجي پلائي جون ذميواريون وقت تي پوريون ٿين ٿيون.

(ii) تجويز ڪيل اسڪيمن کي حتمي وصول ڪندڙن ۽ فائدي وارن يا انهن جي نمائندن کان مناسب پبلسٽي ۽ معلومات ملي ٿي.

(iii) فلاح اسڪيمن جي ترقي ۽ مڪمل ٿيڻ جو جائزو وٺڻ.

(iv) فلاح اسڪيمن جي چونڊ، عمل درآمد وغيره جي حوالي سان مقامي سطح تي معلومات حاصل ڪرڻ لاءِ عوامي ٻڌڻيون منعقد ڪرڻ.

7. هر ڇهين مهيني ۾ هڪ ڀيرو، ڊي سي او / ڊي سي هڪ نوٽيس جي اشاعت تي اثر انداز ڪندو ان لائن ۽ ضلعي ۾ سڀ کان وڌيڪ پڙهيل اخبار ۾، ڪنهن به راءِ يا تحفظات جي دعوت ڏيڻ لاءِ عوامي ٻڌڻ جو اعلان ڪيو ويندو. عام طور تي ضلعو، ۽ خاص طور تي اسڪيم جا سڌي طرح مستفيد ٿي سگهن ٿا، گذريل ڇهن مهينن دوران مڪمل ٿيل، شروع ڪيل يا جاري اسڪيمن

جي حوالي سان. اهڙن سڀني اسڪيمن جي هڪ فهرست پبلڪ نوٽيس ۾ انهن جي مقام، بجيٽ ۽ موجوده صورتحال سميت شامل ڪئي ويندي. صوبائي حڪومتون ان جي سخت نگراني ڪنديون.

8. عوامي پڻڻ لاءِ اهڙا نوٽيس ضلعي سطح جي سڀني ڪمرشل تنظيمن، چيمبرز آف ڪامرس، بار ايسوسيئيشنز ۽ ٻين ممتاز تنظيمن ۽ سماجي ڀلائي وارن ادارن کي موڪليا ويندا. صوبائي محتسب کي به نوٽيس اماڻيا ويندا. عوامي پڻڻ جا اهڙا عوامي نوٽيس به فوري طور تي محتسب ۽ سپريم ڪورٽ آف پاڪستان جي انساني حقن واري سيل کي ڇهن مهينن جي بنياد تي هر سال جولاءِ جي آخر ۽ جنوري جي آخر تائين موڪليا ويندا.

10. جيڪڏهن ڪم ڪنهن خاص D&PL ليز واري علائقي ۾ ٽاپوگرافيڪل/رهائشي حدن جي ڪري نه ٿي ڪري سگهجي، ته ڪمپني کي ريگيوليٽري اٿارٽي (DGPC) جي منظوري وٺڻي پوندي، لاڳاپيل ڪميٽين سان صلاح مشوري کان پوءِ، سماجي ڀلائي واري اسڪيمن کي شروع ڪرڻ لاءِ. اي ۽ ٻي ڪمپنين جي سرگرمي جي علائقي جي پرسنل / ويجهو علائقي ۾.

11. هر ڪئلينڊر سال لاءِ ڪميٽي پاران منظور ڪيل سوشل ويلفيئر اسڪيمن جو منصوبو، لاڳاپيل ڊي سي او/ڊي سي پاران ان سال جي 31 مارچ تائين ڊي جي پي سي کي جمع ڪرايو ويندو، صرف معلومات لاءِ مقرر ڪيل فارميٽ موجب.

12. ڊي سي او/ڊي سي کي ٻه سالو رپورٽون صوبائي حڪومتن ۽ ڊي جي پي سي کي سڀني لائسنس/ليز جي حوالي سان پيش ڪنديون جيڪي مقامي برادريءَ جي سماجي ڀلائي جي ذميواري تي آهن.

13. DCO/DC پين شين سميت، جڳهون، بجيٽ ۽ انهن ڇهن مهينن دوران مڪمل ڪيل، جاري يا شروع ڪيل اسڪيمن جي صورتحال سميت هر سال جنوري ۽ جولاءِ جي آخر تائين جمع ڪرائيندو. ضلعي ۽ صوبائي حڪومتون عوام جي ڄاڻ لاءِ رپورٽون پنهنجي ويب سائيٽ تي ظاهر ڪنديون.

14. ڪم جي مڪمل ٿيڻ تي، 30 ڏينهن اندر لاڳاپيل DCO/DC پاران هڪ مقرر ڪيل 'مڪمليشن سرٽيفڪيٽ' جاري ڪيو ويندو. گذريل ڪئلينڊر سال جي سالياني پيش رفت رپورٽ پڻ ايندڙ سال جي 31 مارچ تائين DCO/DC پاران DGPC ڏانهن موڪلي ويندي معلومات لاءِ مڪمل ٿيڻ جي سرٽيفڪيٽ جي ڪاپي سان.

15. صورت ۾ هڪ اسڪيم کي هڪ کان وڌيڪ آپريٽرز طرفان فنڊ ڏيڻو پوندو، پوءِ ايم اين اي پاران حتمي فيصلي لاءِ ڊي جي پي سي سان صلاح مشورو ڪيو ويندو.

16. مخصوص لائسنس/ليز لاءِ مخصوص ڪيل سوشل ويلفيئر فنڊ نه ته ٻين لائسنس (ليز)/ليز (ز) جي اسڪيمن سان ڳنڍيل هوندا ۽ نه ئي ڊي جي پي سي ۽ لاڳاپيل چيئرمين جي اڳواٽ منظوري کان سواءِ مخصوص لائسنس/ليز کان ٻاهر اسڪيمن لاءِ استعمال ٿيندا.

17. DCO/DC سماجي ڀلائي جا ٺيڪا/ڪم ڏيڻ ۾ شفافيت کي يقيني بڻائيندو.

18. E&P ڪمپنيون هر سال پنهنجي قانوني آڊيٽرن کان آڊيٽ سرٽيفڪيٽ فراهم ڪنديون ته ڊي جي پي سي اي ۽ سوشل ويلفيئر گائيڊ لائنن جي مطابق گڏيل اڪائونٽ ۾ منتقل ڪري سماجي ڀلائي جي واجبي رقم ادا ڪئي وئي آهي.

19. آڊيٽر جنرل آف پاڪستان لاڳاپيل DCO/DC پاران رکيل اڪائونٽن جو ساليانو آڊيٽ ڪندو ته جيئن فنڊن جي شفاف ۽ مقابلي واري طريقي سان استعمال کي يقيني بڻائي سگهجي.

20. توانائي واري وزارت (پيٽروليم ڊويزن)/ وفاقي حڪومت وقت بوقت مناسب سمجهي انهن هدايتن ۾ ترميم ڪري سگهي ٿي.

ايس ڊي/-

(عبدالجبار ميمڻ)

ڊائريڪٽر جنرل (پيٽروليم)

9. هتي اهو ذڪر ڪرڻ مناسب آهي، ته ڪمپنشن درخواستون طلب ڪن ٿيون

عبدالحميد ڪوسوم ايڊووڪيٽ 2 جتي پيٽروليم ۽ گيس فيلڊز ڪم ڪري رهيون آهن، جي ڪيس ۾ سپريم ڪورٽ جي فيصلن جي مطابق مقامي علائقن جي پلائي جي حوالي سان وفاقي حڪومت پاران ڏنل هدايتن جي تعميل. هن موقعي تي، اهو اهم هوندو ته مٿي جي هدايتن جو حوالو ڏيو

2 عبدالحميد ڪوسوم ايڊووڪيٽ [PLD 2014 سپريم ڪورٽ 350]

هن ڪيس ۾ عدالت. لاڳاپيل پيراگراف نمبر 8، 13، 16، 18 ۽ 22 هتي پيش ڪجن ٿا:

”8. ان ڪارروائي دوران اسان جي اڳيان پيش ڪيل گذارشات تي غور ڪرڻ کان اڳ، اهو ضروري آهي ته E&P ڪمپنين جي سماجي پلائي جي ذميوارين جي قانوني قاعدن کي ترتيب ڏيو. هن ڪيس جي هيٺان هڪ سادي حساب ڪتاب آهي، جنهن جو سبب اهو آهي ته عدالت آئين جي آرٽيڪل 184 (3) تحت ڪارروائي ڪئي. اسان لفظ ۾ پاڪستان ۾ ڪم ڪندڙ E&P ڪمپنيون معاهدي جي طور تي پابند آهن ته اهي مخصوص ادائگين جي بدلي ۾ ڳولا جي حقن ۽ استحقاق جي بدلي ۾، جيئن جلد ئي بحث ڪيو ويندو. (DG PC (C.M.A. 6508/2013) پاران جمع ڪرايل رپورٽ موجب، ڪيترن سالن کان E&P ڪمپنين جا اهي معاهدا ڪيل واعدن ڪيترن ئي ملين آمريڪي ڊالرن جي رقم تي چڪا آهن. ان کان علاوه، ايم پي اين آر پاران پيش ڪيل E&P ڪمپنين جي فلاح ذميوارين تي پيش ڪيل پريزنٽيشن موجب، انهن ڪمپنين پاران رائلٽي جي ڪل رقم روپين ۾ 160 بلين روپين کان وڌيڪ هئي خام تيل جي حوالي سان ۽ گيس جي حوالي سان 293 بلين روپين کان وڌيڪ. پاڪستان جي مختلف ضلعن مان ڪڍيا ويا جن ۾ E&P ڪمپنيون سرگرم آهن. اهي تمام گهڻيون رقمون آهن خاص طور تي پاڪستان جي عوام جي بنيادي ضرورتن جهڙوڪ پيئڻ جي صاف پاڻي ۽ معياري تعليم کي يقيني بڻائڻ لاءِ موجود فنڊن جي ڪوٽ کي نظر ۾ رکندي. اهي رقم اهو ٻيهر ورجائي سگهجي ٿو، ماڻهن جي فائدي ۾ رکيل آهن. ان حوالي سان اهو سڀ کان وڌيڪ اهم آهي ته سماجي پلائي جي ذميوارين وغيره جي حوالي سان E&P ڪمپنين جي معاهدن جي واعدن جي مناسب نگراني ۽ سختيءَ سان عمل ڪيو وڃي. ادائگي جي انهن ذميوارين جي پڄاڻي کي يقيني بڻائڻ جا ذميوار ڊي جي پي سي، صوبائي ۽ مقامي حڪومتون ان سلسلي ۾ عوام جا واعدن آهن ۽ انهن جو فرض آهي ته اهي منظور ٿيل سماجي پلائي جي ذميوارين جي وصولي ڪن ۽ انهن جي خرچ ڪي وڌيڪ موثر انداز ۾ يقيني بڻائين. ۽ عوام جي فائدي لاءِ بهترين طريقو.

”13. پيٽروليم پاليسي، 2012 هر استعمال لاءِ مختلف سيڪٽر و مقرر ڪري ٿي. اٽشور رائلٽي جو ڏهه سيڪٽر استعمال ڪيو وڃي ”ضلعي ۾ جتي تيل ۽ گئس پيدا ٿئي ٿي انفراسٽرڪچر جي ترقي لاءِ“. اٽشور پروڊڪشن بونس استعمال ٿيڻا آهن ”سماجي پلائي جي منصوبن ۾ ۽ ان جي پرپاسي واري ڪانٽريڪٽ وارن علائقن“ لاءِ. سماجي پلائي جا فنڊ استعمال ڪيا ويندا ”مقامي“ برادرين کي مستقل فائڊو ڏيڻ لاءِ“. سامونڊي ريسرچ ۽ ڪوسٽل ايريا ڊولپمينٽ فيس جو 75 سيڪٽر ”ڪوسٽل ايريا ڊولپمينٽ“ لاءِ استعمال ڪيو ويندو. روزگار پاڪستاني شهرين لاءِ آهي ۽ ٽريننگ ۾ ”انٽرنيشنل/اسڪالرشپ ۽ مقامي رهواسين جي تربيت“ شامل آهي. اهو ذڪر ڪري سگهجي ٿو ته ان شور پيداوار بونس جي برعڪس، آف شور علائقن مان پيداوار بونس خاص طور تي مقامي باشندن جي سماجي پلائي تي خرچ ڪرڻ جي ضرورت ناهي. ڪنهن به صورت ۾، پي سي ايز ۾ لڳاتار پيٽروليم پاليسين ۾ شامل سماجي پلائي جون اڪثر ذميواريون ظاهر ڪيون ويون آهن.

”16. 2009-10-29 جي پيداوار بونس جي استعمال لاءِ هدايتون سامونڊي ريسرچ فيس جي هدايتن سان ملندڙ جلدن آهن. اهي هدايتون هڪ پيٽروليم سماجي ترقي ٺاهي

هن اڪائونٽ کي 45 ڏينهن اندر ادا ڪيو ويندو ۽ عدالت ۾ پيش ڪيو ويندو. اڪائونٽ ايم پي اين آر جي ويب سائيٽ تي اردو، انگريزي ۽ علائقائي ٻولين ۾ ڏيکاريو ويندو.

اڏي جي پي سي سڀني لائسنس/ليز هولڊرز کان مقامي برادري جي سماجي ڀلائي جي ذميوارين جي حوالي سان اڌ سال جي رپورٽ طلب ڪندو، جنهن ۾ ٻين شين سميت، انهن ڇهن مهينن دوران مڪمل، جاري يا شروع ڪيل اسڪيمن جا هنڌ، بجيٽ ۽ اسٽيٽس شامل آهن. .

جي. ڊي جي پي سي ايز تحت پنهنجا لاڳو ڪندڙ اختيار استعمال ڪندو فعال ۽ محنت سان پي سي ايز جي شرطن جي تعميل لاءِ.

ڪ. پيٽروليم ۽ قدرتي وسيلن واري وزارت، وزيراعظم جي 15-9-2003 جي هدايتن تي عمل درآمد کي يقيني بڻائيندي ۽ "سڀني گيس فيلڊن جي 5 ڪلوميٽر جي ريڊيس ۾ ايندڙ سمورن پرڀاسي وارن علائقن/ڳوٺن کي ترجيحي بنيادن تي گئس فراهم ڪندي" قانون جي مطابق.

[زور فراهم ڪيو ويو]

10. ساڳيءَ طرح ڪوئلي جي مائننگ جي رائلٽي جي حوالي سان محمد ابراهيم ٽيم 3 جي ڪيس ۾ هن عدالت ڏٺو ته سپريم ڪورٽ جا مقرر ڪيل اصول به لاڳو آهن ۽ ان ئي معيار تي سنڌ حڪومت هڪ پاليسي جوڙيندي. يقيني بڻائڻ

3 محمد ابراهيم ٽيم بمقابله سنڌ صوبو سيڪريٽري مائنز اينڊ منرل ڊولپمينٽ ۽ ٻيا. [YLR 2016 2393]

جنهن جي رهواسين کي، جتي ڪوئلي جي کاڌ جي اجازت آهي يا بنيادي سهولتون حاصل ڪري رهيون آهن. لاڳاپيل پيراگراف نمبر 23 هتي پيش ڪجي ٿو:-

“23. منهنجو قلم ڪٿڻ کان اڳ، مان هڪ اهم عنصر کي نظر انداز نٿو ڪري سگهان ته سنڌ مائننگ ڪنسيشن رولز، 2002 ڪنهن به علائقي کي ليز/لائسنس ڏيڻ لاءِ لائسنسنگ اٿارٽي جي اهليت جي باري ۾ ڳالهائي ٿو، جنهن ۾ ان جي وضاحت ڪئي وئي آهي، جنهن ۾ معدنيات کي ڪيڻ شامل آهي. ايريا 'رائلٽي' جي خلاف آهي، پر اهو ڪٿي به ان جي ڪنهن به حصي کي اهڙي علائقي جي رهواسين جي فائدي لاءِ استعمال ڪرڻ جي ڳالهه ناهي، جيتوڻيڪ رهواسين جا حق پڻ سنڌ نمبر 2011/45 ۾ سيڪريٽري، معدنيات ۽ معدنيات پاران تسليم ڪيا ويا هئا. C.M.A تي منظور ٿيل حڪم مان ظاهر آهي 313/2011، P/25 طور مدعي طرفان منسلڪ. سنڌ مائننگ ڪنسيشن رولز، 2002 طاقت جو ٺاهڻ آهي، جيڪو استعمال ڪيو ويو آهي، ريگيوليشن آف مائنز اينڊ ائل فيلڊز اينڊ منرل ڊولپمينٽ (وفاقي ڪنٽرول) ايڪٽ 1948 جي سيڪشن 2 تحت. استعمال ڪريو ۽ خرچ ڪريو فائدا (آمدني) وغيره جيڪي ان جي علائقي کان ۽ ان جي اندر گڏ ڪيا ويا آهن پر اهو برابري ۽ منصفانه راند جي اصول تي ٻڌل هجڻ گهرجي جيڪو هميشه آبادي جي ڀلائي لاءِ ترجيحي خيال جو مطالبو ڪري ٿو جتان اهڙي آمدني پيدا ٿئي ٿي. سڀ ماڻهو برابر آهن پر ان علائقي جي رهواسين کي هڪ فائدو آهي جتان آمدني پيدا ٿئي ٿي، جيئن آمدني پيدا ڪرڻ لاءِ ڪيل سمورا عمل، ان جا نتيجا ڇڏي وڃن ٿا، جيڪي رهواسين جي طرفان پيدا ٿين ٿا.

اهو سوال معزز سپريم ڪورٽ ۾ ايڊووڪيٽ عبدالڪريم کوسو جي درخواست تي بحث هيٺ آيو. (PLD 2014 SC 350) جنهن ۾ ساڳيو مسئلو شامل هو. اهڙي صورتحال ۾ سپريم ڪورٽ چيو آهي ته:

”2. اڄ جي دنيا بي لاڳاپو سرمائيداريءَ ۽ لاڳاپي واري نظام واري نه رهي آهي. ڪارپوريٽ ادارا جيڪي سڄي دنيا ۾ ڪاروبار ڪري رهيا آهن انهن کي مجبور ڪيو پيو وڃي ته انهن جي سرگرمين جي اثر کي فوري طور تي سماجي ۽ ماحولياتي ماحول، رهائش ۽ انفراسٽرڪچر ۽ انهن علائقن جي ماڻهن تي جتي اهي ادارا هلن ٿا. جڏهن ته ڪارپوريٽ سماجي ذميوارِي (CSR) رضاڪارانه ٿي سگهي ٿي، حڪومت، تيل ۽ گئس جي شعبي ۾ ڪمپنين جي سرگرمين جي اهميت کي تسليم ڪندي، معاهدن ۽ سرڪاري پاليسين ۾ شرطون شامل ڪيون آهن، تيل جي ڳولا ۽ پيداوار (E&P) ڪمپنيون ڪم ڪرڻ جون ذميواريون مقرر ڪري رهيون آهن. پاڪستان ۾ موجوده ڪيس E&P ڪمپنين جي انهن

ٺيڪيدار ۽ قانوني طور تي فرض ڪيل ذميوارين سان تعلق رکي ٿو ماحول ۽ انهن علائقن ۾ رهندڙ سماجن جي جتي اهي ڪمپنيون معدني تيل ۽ گئس جي ڳولا ۽ ڪيڻ ۾ مصروف آهن.

4. جتي ملڪ جي معاشي بهتري لاءِ ضروري آهي ته ملڪ جي قدرتي وسيلن ۽ معدني دولت کي عوامي پلائيءَ لاءِ ڪتب آندو وڃي، پر ساڳئي وقت اهو به ضروري آهي ته انهن علائقن ۾ رهندڙ ماڻهن جي به پلائي ڪئي وڃي. E&P ڪمپنيون هلن ٿيون، ان تي منفي اثر نه پيو آهي ۽ اهو به ته رهاڪن کي معاشي سرگرمين مان فائدو ٿئي ٿو، جنهن جي نتيجي ۾ اهڙن عملن ۽ انهن جي مقامي علائقن مان نڪرندڙ قدرتي/ معدني وسيلن مان. شهلا ضياءَ بمقابله فيڊريشن آف پاڪستان ((PLD 1994 SC 693) جي مشهور فيصلي ۾ زندگي جي حق جي حدن کي مقرر ڪرڻ وقت هن عدالت هڪ وسيع انداز اختيار ڪيو آهي، بعد ۾ مثالن سان گڏ هن طريقي جي مسلسل توسيع کي اجاگر ڪيو ويو آهي جنهن لاءِ حوالو ڪري سگهجي ٿو. جنرل سيڪريٽري، ويسٽ پاڪستان سالٽ مائنر ليبر يونين (سي بي اي) خيورا جهلم بمقابله ڊائريڪٽر انڊسٽريز اينڊ منرل ڊولپمينٽ، پنجاب، لاهور (1994) (SCMR 2061) ۽ عبدالوهاب بمقابله (2013 SCMR 1383) HBL جي عنوان سان ڪيس داخل ڪيا ويا.

(زور ڏيڻ لاءِ هيٺيون لائيننگ ڏني وئي آهي)

ان فيصلي ۾ معزز سپريم ڪورٽ آف پاڪستان، پيٽروليم رعايت واري علائقي جي رهواسين جي فائدي لاءِ پاليسي جوڙي هئي. مون کي اهو چوڻ ۾ ڪو به شڪ نه آهي ته جيئن ته مٿي ڏنل فيصلي ۾ قائم ڪيل اصول، آبادگارن جي حقن ۽ ذميوارين جي حوالي سان آهي، تنهن ڪري، اهو اصول ان علائقي تي به لاڳو ٿيندو، جيڪو اٿارٽي پاران سنڌ مائننگ ڪنسيشن رولز، 2002 تحت ڏنو ويو آهي. جنهن تي ابتدائي طور ڪواريءَ تي عمل ٿي رهيو آهي، تنهن ڪري اهو مناسب ٿيندو ته مدعا نمبر 1 ۽ 2 کي هدايت ڪئي وڃي ته هو هڪ پاليسي جوڙي، جنهن ۾ سپريم ڪورٽ آف پاڪستان جي ڏنل فيصلي کان رهنمائي وٺندي ۽ ان جي قانوني لاءِ ان تي عمل ڪيو وڃي. سنڌ مائننگ ڪنسيشن رولز، 2002 جي تحت ڊيل ۽ ڪنٽرول ٿيل معاملن تي به. ان معاملي جي پيش رفت بابت رپورٽ آرڊر جي وصولي جي تاريخ کان ٻن مهينن اندر عدالت کي پيش ڪئي وڃي.

11. وفاق پاران ڏنل هدايتن جو فائدو وٺڻ دوران

حڪومت ۽ سپريم ڪورٽ، اسان مختلف ضلعن ۾ فنڊن جي استعمال جي حوالي سان جوابدارن پاران پيش ڪيل جواب ۽ رڪارڊ جو جائزو ورتو آهي، حقيقت اها آهي ته هر ضلعي ۾ ايم اين ايز، ايم پي ايز، چيئرمين ضلعي ڪائونسل، انرجي ۽ پيٽرول ڪاتي جا نمائندا شامل آهن. گيس ڪمپنيون ميمبر آهن ۽ ڊپٽي ڪمشنر ان ڪميٽي جو سيڪريٽري آهي. جوابدارن جو چوڻ آهي ته هو هر ضلعي ۾ ويلفيئر ڪميٽين جي مينڊيٽ ۾ فنڊ استعمال ڪري رهيا آهن، جنهن ۾ وڏي پئماني تي پبليڪيشن ڪئي پئي وڃي. جڏهن ته، 2021 جي سوشل ويلفيئر فنڊ جي استعمال لاءِ گائيڊ لائينز جي شق 2 جي مطابق مهيا ڪري ٿي ته:

2. اهڙين اسڪيمن جي رابطي جو علائقو منشيائت جي آگاهي، راندين جي فروغ، خاص ضرورتن ۽ مختلف طور تي معذور ٻارن جي بحالي، تعليمي سهولتن جي بهتري، پيئڻ جي پاڻي، صحت، روپن ۽ مقامي شاگردن لاءِ اسڪالرشپ جي فراهمي جي شعبن ۾ هوندو. . وڌندڙ پيداوار جي ڪري پيدا ٿيڻ واري اضافي سماجي پلائي جي رقم جو حساب هر ڊي ۽ پي ليز جي پيداوار جي حصي جي بنياد تي ڪيو ويندو ۽ ليز واري علائقي ۾ ۽ ان جي چوڌاري هوندو.

12. جڏهن ته موجود رڪارڊ مان ظاهر ٿئي ٿو ته سڀ کان وڌيڪ فنڊ هئا

ڊرينج اسڪيمن ۾ استعمال ڪيو ويو، مختلف تعلقن جي شهرن ۾ ۽ ڪجهه حد تائين ڪجهه ڳوٺن لاءِ نئين ڊسپينسريون. جڏهن ته، منشيائت جي آگاهي، راندين جي واڌاري، خاص ضرورتن جي بحالي ۽ مختلف طور تي معذور ٻارن جي بحالي ۽/يا مقامي شاگردن لاءِ اسڪالرشپ جي فراهمي لاءِ ڪا به رقم مختص نه ڪئي وئي آهي.

(زور ڏيڻ لاءِ هيٺيون لائيننگ ڏني وئي آهي)

12-اي. هن عدالت کي اهو پڻ ٻڌايو ويو ته ٻڌڻي دوران مٿي چاٿايل هدايتن جي حوالي سان وقت بوقت جاري ڪيل هدايتون ۽ هن عدالت پاران لاڳاپيل بار ايسوسيئيشنز جي نمائندن کان پڇيل سوال تي ته ڇا انهن کي ڪڏهن ان ذريعي ٻڌايو ويو آهي. لاڳاپيل ڪميٽي جي سيڪريٽري/ ڊپٽي ڪمشنر جي طرفان ڪو به نوٽيس، عوامي ٻڌڻ جي اعلان جي باري ۾ ڪنهن به راءِ يا تحفظات کي حل ڪرڻ لاءِ، جيڪي ضلعي جا عام ماڻهوءَ ۽ خاص طور تي اسڪيم جا ستو سنئون فائو وندڙن کي هجن. اهڙي مقصد لاءِ مٿي ڏنل هدايتن موجب مڪمل ڪيل، شروع ڪيل يا جاري ڪيل اسڪيمن تي، اسان جي مابوسي ۽ بي اعتماديءَ لاءِ، ضلعي گهڻوڪي ۽ ضلعي خيرپور جي بار جي نمائندن اسان کي ٻڌايو آهي ته، انهن سڀني لاءِ ڪڏهن به اهڙو ڪو به اطلاع نه مليو آهي. انهن سالن ۾، اهڙو رويو متضاد آهي ۽ هدايتن جي ذريعي ڏنل مينڊيٽ جي خلاف آهي، لازمي هدايتن جي اهڙي صريح پيڪڙي، انهن ڪميٽين جي ڪم جي باري ۾ جلد ڳالهائيندو آهي ۽ ڏوهن آفيسرن جي غير فعال ۽ غفلت جي باري ۾ ڳالهائيندو آهي، جيڪا بي صورت ۾ وڏي بدانتظامي آهي. انهن جو حصو هن عظيم قومي سبب ۽ ڳڻتي واري معاملي ۾، ۽ ان کان علاوه، اهو پڻ سپريم ڪورٽ جي هدايتن جي جان بوجھائي نافرمان ۽ نظر انداز ڪرڻ جي برابر آهي، جنهن ۾ هن عدالت جي هدايتن سان گڏ.

محمد ابراهيم ٿهيم (ibid) ۽ محمد عاصم پنهور 4 جنهن ۾ هيٺ ڏنل مشاهدو ۽ هدايت ڪئي وئي آهي:

10. هتي اهو ذڪر ڪرڻ بيجا نه ٿيندو ته 27.12.2013 تي منظور ڪيل وڊيو آرڊر سو موٽو ڪيس نمبر 2013/36052 ۾ چاٿايل درخواست جي طور تي عبدالڪريم ڪوسو ايڊووڪيٽ (PLD 2014 SC 350)، معزز سپريم عدالت پاڪستان ۾ تيل جي ڳولا ۽ پيداوار (اي اينڊ پي) ۾ مصروف ڪمپنين کان وصول ٿيندڙ سوشل ويلفيئر فنڊز جي ورڇ ۽ استعمال بابت ڪجهه هدايتون جاري ڪرڻ تي راضي ٿي، انهن جي آپريشن جي علائقن جي ترقي، پلائي ۽ بهتري ڏانهن. تنهن ڪري سنڌ صوبي جي سمورن ضلعن جي جوابدارن/ضلعي انتظاميا جو فرض آهي ته اهي چاٿايل فنڊز پنهنجي لاڳاپيل ضلعن ۾ رهندڙ ماڻهن جي پلائي ۽ بهتري لاءِ استعمال ڪن، جن ۾ ضلع بدين ۽ مٽياري شامل آهن، جن ۾ مرمتي ڪم شامل آهن. سرڪاري اسڪولن جي عمارتن جي سار سنڀال

11. درخواست ڪندڙن لاءِ سٽريل وڪيل، سڪيل AAG ۽ سيڪريٽري اسڪول ايجوڪيشن اينڊ لٽريسي ڊپارٽمينٽ، حڪومت سنڌ، ان ڳالهه تي متفق آهن ته مٿي ڏنل پيراگراف 5 ۾ ڏنل سيڪريٽري پاران عدالت ۾ پيش ڪيل تجويز سنڌ حڪومت کي بهتر ڪرڻ ۾ مدد ڪندي. ۽ سرڪاري اسڪولن جي عمارتن جي موجوده ۽ مستقبل جي انفراسٽرڪچر کي برقرار رکڻ. انهن ان ڳالهه تي به اتفاق ڪيو آهي ته چاٿايل تجويز جي حوالي سان هڪ حڪم، ۽ ڪو ٻيو يا وڌيڪ حڪم، جيئن هي عدالت مناسب ۽ مناسب سمجهي، منظور ڪيو وڃي. تنهن ڪري، انهن جي رضامندي سان، هيٺ ڏنل حڪم منظور ڪيو ويو آهي:

A. هر هڪ مان 25 سيڪڙو (i) ضلعي ڊولپمينٽ فنڊ/بجٽ، (ii) بونس پروڊڪشن فنڊ ۽ (iii) سوشل ويلفيئر فنڊ، سنڌ صوبي جي هر ضلعي جي حوالي سان، حڪومت طرفان مختص ۽ استعمال ڪيو ويندو. سنڌ جي صرف لاڳاپيل ضلعي جي سرڪاري اسڪولن جي عمارتن جي مرمت ۽ سار سنڀال لاءِ؛

B. سنڌ حڪومت ۽ ضلعي نگران ڪميٽي ان ڳالهه کي يقيني بڻائيندي ته مٿين فنڊن جو 25 سيڪڙو سنڌ حڪومت پاران مختص ڪيل سالانه بجيٽ ۽ ان سان گڏ ٻيا سڀ امداد، گرانٽ، فنڊ يا امداد ان مقصد لاءِ حاصل ڪيل ڪنهن به نوعيت جي حڪومت سنڌ / ضلعي نگران ڪميٽي، صرف سرڪاري اسڪولن جي عمارتن جي مرمت ۽ سار سنڀال لاءِ استعمال ٿينديون آهن؛

C. حڪومت سنڌ ۽ ضلعي نگران ڪميٽي ان ڳالهه کي يقيني بڻائيندي ته صرف ايماندار، قابل اعتماد ۽ قابل آفيسرن کي اهڙي شهرت ۽ بي داغ رڪارڊ رکندڙ آفيسرن کي فنڊن جي انتظام ۽ ڪمن جي نگراني ۽ نگراني ڪرڻ جو ڪم سونپيو وڃي ته جيئن فنڊن جو غلط استعمال، غلط استعمال نه ٿئي. يا ختم ٿيل؛

D. سنڌ حڪومت ۽ ضلعي نگران ڪميٽي مٿي ڏنل فنڊن جو مناسب حساب ڪتاب هر وقت برقرار رکنديون. سنڌ حڪومت ان ڳالهه کي يقيني بڻائيندي ته فنڊز / اڪائونٽس جو آڊٽ ٽه ماهي بنيادن تي ڪيو وڃي يعني هر سال مارچ، جون، سيپٽمبر ۽ ڊسمبر ۾ چيف سيڪريٽري سنڌ، سيڪريٽري تعليم سنڌ ۽ اڪائونٽنٽ جنرل سنڌ جي گڏيل نگراني هيٺ؛

E. سنڌ حڪومت ۽ ضلعي نگران ڪميٽي ان ڳالهه کي يقيني بڻائيندي ته فنڊن جو استعمال ۽ ورهاست صوابديدي، سياسي اثر رسوخ ۽ يا ذاتي پروجشن، مفاد يا ڪنهن به نوعيت جي حاصلات جي صوابديدي يا غير معمولي استعمال کان بلڪل آزاد هجي. ۽

F. چيف سيڪريٽري سنڌ ۽ سيڪريٽري تعليم سنڌ کي گڏيل طور تي هدايت ڪئي وئي آهي ته اهي مٿين شرطن جي تعميل رپورٽ هر ٽه ماهي جي آبت جي پندرهن (15) ڏينهن اندر يعني 15 اپريل جي آخري ڏينهن تائين هن عدالت کي ٽه ماهي بنيادن تي پيش ڪن. هر سال جولاءِ، آڪٽوبر ۽ جنوري، لاڳاپيل ٽه ماهي جي آبت رپورٽ سان گڏ. تعميل جي رپورٽ هڪ ئي وقت ڪراچي ۾ هن ڪورٽ جي پرنسپل سيٽ تي MIT-II ذريعي ۽ پڻ ايڊيشنل رجسٽرار ذريعي سرڪٽ ڪورٽ حيدرآباد ۾ جمع ڪرائي ويندي.

12. آفيس کي هدايت ڪئي وئي آهي ته ان حڪم جي ڪاپي سان گڏ چيف سيڪريٽري سنڌ، سيڪريٽري تعليم سنڌ ۽ اڪائونٽنٽ جنرل سنڌ کي تعميل لاءِ نوٽيس جاري ڪري. 13. 10.12.2019 تي اسان پاران اعلان ڪيل مختصر حڪم جا سبب پيش ڪيا ويا آهن، جن ۾ ٻنهي ڌرين جي رضامندي سان انهن درخواستن جي اجازت ڏني وئي هئي.

اهڙي طرح، هن عدالت، غلام حسين 5 جي ڪيس ۾ جنهن ۾ مقامي ماڻهن جي روزگار بابت تڪرار PCA معاهدن تي عمل ڪرڻ جي هدايت سان، 24.09.2019 جي حڪم جي ذريعي ۽ هيٺ ڏنل مشاهدو ڪيو -

7. پهرين، فوري درخواست جي برقرار رکڻ جو سوال حل ٿيڻ جي ضرورت آهي. اهڙن ڪيسن ۾ جتي بنيادي حقن جي نفاذ جي حوالي سان عوامي اهميت جو سوال هجي، هن عدالت طرفان آرٽيڪل 199 ۾ ذڪر ڪيل نوعيت جي هدايت سان مناسب حڪم جاري ڪري سگهجي ٿو. موجوده ڪيس ان علائقي ۾ رهنڊر ماڻهن جي پلائي جي مسئلي سان تعلق رکي ٿو جتي جوابدار - اي اين آءِ - ڪمپني تيل جي ڳولا جا ڪم ڪري ٿي. درخواستگذارن دعويٰ ڪئي آهي ته هو ضلعي ڄامشوري جي گيس فيلڊ واري علائقي جا رهواسي آهن. في درخواست ڪندڙ، جوابدار - اي اين آءِ قانون ۽ پيٽروليم رعايت واري معاهدي جي شرطن ۽ شرطن جي خلاف ورزي ڪري رهيو آهي، جن تي هنن پاڪستان حڪومت سان عمل ڪيو هو، جنهن تحت هو ماحولياتي آلودگي کي ڪنٽرول ڪرڻ، مقامي ماڻهن کي روزگار ۽ گئس جي سهولت فراهم ڪرڻ جا پابند آهن. علائقي جي بنيادي ڍانچي جي ترقي، جهڙوڪ روڊ، اسڪول، اسپتالون ۽ مقامي ماڻهن جي بهتري. مٿين حقن جي تقدس ۽ اهميت کي نظر ۾ رکندي ۽ انهن جي حفاظت لاءِ، ائين آرٽيڪل 199(1) (جتي لحاظ کان هڪ خاص ۽ خاص ميڪانيزم مهيا ڪري ٿو، جنهن جي باوجود آرٽيڪل 199 تحت هاءِ ڪورٽن جا اختيار آهن. (1) (الف) ۽ (ب) ان کي هڪ غير معمولي اختيار عطا ڪيو ويو آهي "ڪنهن به شخص کي هدايتون ڏيڻ لاءِ هڪ حڪم ڏيڻ، وغيره، جيئن ته حصو-II جي باب I ۾ ڏنل بنيادي حقن جي نفاذ لاءِ مناسب هجي. " ۽ ائين جي آرٽيڪل 199(2) جي مطابق، باب I ۽ II پاران ڏنل بنيادي حقن مان ڪنهن به لاڳو ڪرڻ لاءِ هاءِ ڪورٽ ۾ وڃڻ جو حق ختم نه ڪيو ويندو. قانون جي مٿي ذڪر ڪيل تجويز جي روشني ۾، فوري درخواست قابل برقرار آهي ۽ قابليت جي بنياد تي ٻڌي ۽ فيصلو ڪري سگهجي ٿو.

5 غلام حسين بمقابلہ فيڊريشن آف پاڪستان؛ 2014 جو CP No.D-5561 اڻ ڄاڻايل،
<http://43.245.130.98:8056/caselaw/view-file/MTQwMzkxY2Ztcy1kYzgz>)

8. بنيادي طور تي، موجوده معاملو عوامي اهميت جو آهي ۽ سڌو سنئون گئس فيلڊ ايريا جي ماڻهن جي بنيادي حقن سان تعلق رکي ٿو، خاص طور تي جيڪي ائين جي آرٽيڪل 9 ۽ 14 ۾ ضمانت ڏنل آهن.

سماجي ڀلائي، روزگار، تربيت، پيداوار بونس ۽ رائلٽي جي سربراهن جي پابند سماجي ڀلائي جون ذميواريون مسلسل پيٽروليم پاليسين تحت پيدا ٿيون، پيٽروليم پاليسي 2012 هن وقت فيلڊ ۾ آهي.

9. اسان ڏٺو آهي ته لاڳاپيل وفاقي وزارت/ جوابدار نمبر 01 سوشل ويلفيئر فنڊز جي استعمال لاءِ الڳ هدايتون جاري ڪيون آهن ۽ سنڌ حڪومت اهي هدايتون اختيار ڪيون آهن. معزز سپريم ڪورٽ 28.10.2013 (سپرا) جي فيصلي جي پيراگراف 19,20 ۽ 21 ۾ لاڳاپيل ضلعن ۽ تعلقن/تعلقن جي مٿين مسئلن کي حل ڪيو آهي ۽ معزز سپريم ڪورٽ جي هدايتن تي عمل جاري آهي ۽ ان کي نظر انداز نٿو ڪري سگهجي. جوابدارن. مٿين ڳالهين کي نظر ۾ رکندي، اسان کي اهو ڏسڻو پوندو ته ڇا مٿي ڄاڻايل معاملي ۾ سپريم ڪورٽ جي هدايتن تي عمل ڪيو ويو آهي يا ٻي صورت ۾.

B. اهو آهي ته موجوده ڪارروائي مان پيدا ٿيندڙ هڪ ٻيو، اڃا اهم پاسو آهي موسمياتي تبديلي ۽ صنعتي ڪمن جا اثر ۽ اهڙن ادارن تي پابنديون. تيل ۽ گئس جي ڳولا ڪندڙ ڪمپنين پاران ڳولا جي سرگرمين جا نتيجا اهم ماحولياتي اثر پيدا ڪري سگهن ٿا، جهڙوڪ، رهائش جي تباهي. ڳولا جي سرگرمين ۾ اڪثر ڪري زمين کي صاف ڪرڻ، رستا تعمير ڪرڻ، ۽ ڪو به ڪوٺڻ شامل آهن، جيڪي مختلف نسلن جي رهائش جي تباهي جو سبب بڻجن ٿا. اهو ماحولياتي نظام کي خراب ڪري سگهي ٿو ۽ خطرناڪ ٻوٽن ۽ جانورن جي بقا کي خطرو ڪري سگهي ٿو.

ج. تحقيق جي سرگرمين ۾ ڪيميڪل جو استعمال ۽ گندي پاڻي جو نيڪال شامل ٿي سگهي ٿو، جيڪو آس پاس جي پاڻيءَ جي ذريعن کي آلوده ڪري سگهي ٿو ۽ هن عدالت کي مليل رپورٽن مطابق، سنڌو درياھ ۽ خطرناڪ وهڪرن جي متعلق ڪنهن ٻئي ڪيس جي ٻڌڻي دوران. صنعتي پاڻي جو فضول ڪنهن به قسم جي ٽريٽمينٽ کان سواءِ سڌو سنڌو درياھ ۾ اڇلايو پيو وڃي. ان کان علاوه، ٻرلنگ يا نقل و حمل جي دوران ڦاٽل يا ليڪ پڻ پاڻي جي جسم ۾ تيل يا خطرناڪ مواد ڇڏيا ويندا آهن، جيڪي آبي زندگي کي نقصان پهچائيندا آهن ۽ پاڻي جي معيار کي متاثر ڪن ٿا، اهي ڳولا سرگرميون آلودگي خارج ڪن ٿيون جهڙوڪ ميٿين، هڪ طاقتور گرین هائوس گيس، ۽ غير مستحڪم نامياتي مرڪبات (VOCs) ماحول ۾. اهي اخراج هوا جي آلودگي ۾ حصو وٺندا آهن، جيڪي انساني صحت تي خراب اثر ۽ موسمياتي تبديلي ۾ حصو وٺندا آهن. ڳولا جي سرگرمين مان فوسل ايندھن کي ڪيڏ ۽ ساڙڻ، بنيادي طور تي گرین هائوس گيس جي اخراج ۾ حصو وٺندا آهن

ڪاربان ڊاءِ آڪسائيڊ. اهي صنعتي اخراج آبهوا جي تبديلي جا اهم محرڪ آهن ۽ گلوبل وارمنگ ۾ حصو وٺن ٿا، جنهن جي ڪري مختلف ماحولياتي اثرن جهڙوڪ سمنڊ جي سطح ۾ واڌ، موسم جي بدلي، نمونن، ۽ ماحولياتي نظام ۾ خلل پوي ٿو. تيل ۽ گئس جي نقل و حمل جي ڳولا واري سرگرميون اسپل ۽ حادثن جو خطرو پيش ڪن ٿيون. تيل جا رسڻ سامونڊي زندگي، ساحلي ماحوليات، ۽ متاثر علائقن تي پاڙيندڙ برادرين جي معيشت تي تباهي وارا اثر ڪري سگهن ٿا. تنهن ڪري، اهو ضروري آهي ته تيل ۽ گئس جي ڳولا ڪندڙ ڪمپنين لاءِ ماحولياتي ذميوار عملن کي ترجيح ڏيڻ، پائيدار ٽيڪنالاجي کي اپنائڻ، ۽ محتاط منصوبابندي، نگراني، ۽ ريگيوليٽري معيارن تي عمل ڪندي امڪاني اثرات کي گهٽائڻ. اضافي طور تي، صاف ۽ قابل تجديد توانائي جي ذريعن ڏانهن منتقلي توانائي جي پيداوار جي مجموعي ماحولياتي اثر کي گهٽائڻ ۾ مدد ڪري سگهي ٿي.

12- ڊي. اهو موجوده صنعتي ادارن جي ماحولياتي اثر جي اهميت کي رد نه ٿو ڪري سگهجي ۽ اهڙي اهم پاسو کي تمام محتاط ۽ مستند نموني سان ڊيل ڪيو ويو آهي، سپريم ڪورٽ طرفان، هڪ تازي رپورٽ ڪيل فيصلي ۾، " D.G. خان سيمينٽ ڪمپني لميٽيڊ جو 6 ڪيس ۽ پيراگراف 15، 16، 17، 18 ۽ 19 ان حوالي سان اهم آهن، اهي ئي هدايتون طلب ڪرڻ لاءِ پيش ڪيا ويا آهن ۽ اميد آهي ته لاڳاپيل لاڳاپيل سرڪاري کاتن ۽ تيل ۽ گئس جي ڳولا واري اداري طرفان سختي سان عمل ڪيو ويندو. ڪمپنيون، خط ۽ روح ۾، جيڪي هيٺ ڏنل مهيا ڪن ٿا:

“15. درخواستگذار جي وڪيل پاران سخت دليل ڏيندي چيو ويو ته درخواستگذار ڪمپني موجوده سيمينٽ پلانٽ کي وڌائڻ جي تجويز ڏني ٿي، نئون ”زيرو واٽر“ ٽيڪنالاجي وارو سيمينٽ پلانٽ لڳايو وڃي. بهرحال، رڪارڊ تي ڪو به ثبوت موجود ناهي ته دعويٰ قائم ڪرڻ لاءِ نئين سيمينٽ پلانٽ

ٽيڪنالاجي 'زيررو-واٽر' آهي يا حقيقت اها آهي ته درخواست ڪندڙ هن وقت پاڻي جي استعمال کان سواءِ سيمينٽ ٺاهي رهيا آهن. جڏهن ته درخواستگذار طرفان شامل صلاحڪارن به اهو نه چيو ته سيمينٽ پلانٽ پاڻي استعمال ڪرڻ کان سواءِ هلي سگهن ٿا. ان جي ابتڙ، درخواستگذار جي موقف موجب ۽ ڊي جي، اي پي اي، پنجاب طرفان تصديق ڪئي وئي آهي، درخواست ڪندڙ هن وقت 6 برساتي پاڻي جي تلاءَ ۽ ٻن واٽر ٽينڪن کي استعمال ڪري رهيو آهي ته جيئن سيمينٽ پلانٽ ۾ استعمال لاءِ پاڻي محفوظ ڪيو وڃي. اسٽوريج ٽينڪن ۽ تلاءَ جي تعمير جو هي عمل اهو ظاهر ڪري ٿو ته پاڻي سيمينٽ پلانٽ کي هلائڻ لاءِ ضروري آهي، اهو ذڪر نه ڪرڻ گهرجي ته تلاءَ ۽ اسٽوريج ٽينڪن جي ترقي آبي پاڻي جي ٻيهر چارج ۽ پرڻ جي شرح کي وڌيڪ محدود ڪري ٿي جيڪا مقامي رهائش سميت برقرار رکڻ لاءِ آهي. فطرت، آبادي، معيشت جي زراعت ۽ ڪٽاس راج لاءِ پاڻي جي فراهمي جي سطح کي بحال ڪرڻ ۾ مدد

6 ڊي جي خان سيمينٽ ڪمپني لميٽيڊ بمقابله حڪومت پنجاب SCMR 834 2021

وڌيڪ پمپنگ کان پاسو ڪندي اوائٽيشن. زراعت انساني بقا لاءِ مرڪزي حيثيت رکي ٿي ۽ شايد اهو انساني ادارو آهي جيڪو آبپاشي جي تبديليءَ لاءِ سڀ کان وڌيڪ خطرناڪ آهي. هائيڊروولوجيڪل چڪر ساڳئي طرح گلوبل وارمنگ کان متاثر ٿيڻ جو امڪان آهي، زراعت ۽ جانورن جي شعبن جي ضرورت آهي، خاص طور تي برسات تي مشتمل علائقن ۾، موسمياتي تبديلين کي ترتيب ڏيڻ لاءِ. ورلڊ واٽر فورم، ٺهرايو

پاڻي جي انصاف جو تصور، 30 جو اعلان ڪيو ويو آهي ته رياست کي سڀني آبي وسيلن جي سنڀال ڪرڻ گهرجي، ۽ انهن کي تحفظ ڏيڻ گهرجي، انهن جي لاڳاپيل ماحولياتي ڪمن سان گڏ، موجوده ۽ ايندڙ نسلن جي فائدي لاءِ، ۽

زمين ۽ پاڻي جي وچ ۾ ويجهي لاڳاپن جي ڪري ۽ آبي وسيلن جي ماحولياتي ڪمن جي ڪري، پاڻي جي وسيلن يا زمين کي استعمال ڪرڻ جو حق يا دلچسپي رکندڙ ڪنهن به شخص جو فرض آهي ته هو آبي وسيلن جي ماحولياتي افعال ۽ سالميت کي برقرار رکي. لاڳاپيل ماحولياتي نظام. پاڻي سان لاڳاپيل تڪرارن جي حل ۾ احتياطي اصول تي عمل ڪيو وڃي. پاڻي، انساني صحت يا ماحول کي سنگين يا ناقابل واپسي نقصان جي خطرن جي موجودگي يا حد جي حوالي سان سائنسي غير يقيني يا پيچيدگي جي باوجود، جنن کي لازمي حفاظتي قدم کي برقرار رکڻ يا حڪم ڏيڻ گهرجي، بهترين دستياب سائنسي ثبوتن جي حوالي سان. *dubio pro natura* ۾ اصول سان مطابقت، غير يقيني صورتحال جي صورت ۾، پاڻي ۽ ماحولياتي تڪرارن کي عدالتن کان اڳ حل ڪيو وڃي، ۽ قابل اطلاق قانونن جي تشريح ڪئي وڃي، هڪ طريقي سان پاڻي جي وسيلن ۽ لاڳاپيل ماحولياتي نظام کي تحفظ ۽ تحفظ ڏيڻ لاءِ. پاڻي ۽ پاڻي سان لاڳاپيل ڪيسن جي فيصلن ۾، جنن کي لازمي ۽ لازمي لاڳاپو جو خيال رکڻ گهرجي ته پاڻي جو ماحول ۽ زمين جي استعمال سان آهي، ۽ انهن ڪيسن کي الڳ الڳ يا صرف پاڻي جي شعبي واري معاملي جي طور تي فيصلو ڪرڻ کان پاسو ڪرڻ گهرجي. پاڻي جو انصاف ان ڳالهه جي تعريف جي ضرورت آهي ته پاڻي جي بحران جو ڪو به آسان، سادو يا اڪيلو حل نه آهي ۽ پاڻي جي مسئلن کي رڳو ٽيڪنيڪل حل ذريعي حل نه ٿو ڪري سگهجي پر ان لاءِ وسيع تر تسليم ڪرڻ جي ضرورت آهي ته اهي هڪ ئي وقت ماحولياتي، سياسي ۽ سماجي مسئلا آهن.

18. ناڪاري علائقي جي نزاکت کي به موسمياتي تبديلي جي وسيع تناظر ۾ جانچڻ جي ضرورت آهي. اسان جي عدالتن ۾ شروعاتي طور تي ماحولياتي مسئلا مقامي جاگرافيائي مسئلا هئا، ڇاڪاڻ ته اهو هوا جي آلودگي هجي، شهري رٿابندي هجي، پاڻي جي کوٽ هجي، ٻيلن جي کوٽ هجي يا شور جي آلودگي هجي. پر هاڻي موسمي تبديليءَ جو انهن مسئلن تي اثر پيو آهي. پاڪستان لاءِ هڪ سنگين موسمي تبديليءَ جي خطرن مان هڪ آهي وڌندڙ گرمي پد جنهن جي نتيجي ۾ گرمي ۽ پاڻي جي دٻاءُ واري صورتحال ۾ اضافو ٿئي ٿو، خاص ڪري خشڪ ۽ نيم خشڪ علائقن ۾، جنهن جي ڪري زرعي پيداوار ۾ گهٽتائي اچي ٿي. خاص طور تي، سالٽ رينج هڪ خشڪ آبپاشي آهي جنهن جي خاصيت پاڻي جي کوٽ آهي. اسان جي قومي موسمياتي تبديلي جي پاليسي 2012 جي مطابق پاڪستان کي ترقي جي رستي تي جاري رکڻ لاءِ، سڀ کان وڌيڪ فوري ۽ ضروري ڪم اهو آهي ته هو پاڻ کي موسمياتي تبديلين جي موافقت لاءِ تيار ڪري. ملڪ ماحولياتي تباهيءَ جو وڏو سماجي ۽ اقتصادي خرچ برداشت ڪري رهيو آهي،

اهو عالمي سطح تي گذريل 20 سالن ۾ موسمياتي تبديليءَ کان سڀ کان وڌيڪ متاثر ٿيندڙ ڏهن ملڪن ۾ شامل آهي ۽ 0.53 سيڪڙو في يونٽ جي ڊي پي گهٽائي چڪو آهي، 3792.52 ملين آمريڪي ڊالرن جو معاشي نقصان برداشت ڪيو آهي ۽ 152 سيڪڙو شاهديون آهن. 1999ع کان 2018ع تائين انتهائي موسمي واقعا صرف مناسب موافقت جي قدمن کي ترتيب ڏيڻ ۽ لاڳو ڪرڻ سان ئي ملڪ لاءِ پاڻي، خوراڪ ۽ توانائي جي حفاظت کي يقيني بڻائڻ ممڪن ٿيندو. پاليسي جو مقصد ان ڳالهه کي يقيني بڻائڻ آهي ته موسمياتي تبديلي کي معيشت جي معاشي ۽ سماجي طور تي ڪمزور شعبن ۾ مرڪزي ڌارا ۾ شامل ڪيو وڃي ۽ پاڪستان کي موسمياتي لچڪدار ترقي ڏانهن وٺي وڃي. نوٽيفڪيشن، ڪيس جي موجوده حقيقتن ۾ هڪ موسمياتي لچڪدار قدم آهي ۽ قومي موسمياتي تبديلي جي پاليسي ۽ آئين سان گڏ قدم آهي.

19. موسمياتي تبديليءَ جو ٻيو اهم پاسو بين الاقوامي انصاف ۽ موسمياتي جمهوريت جي ضرورت آهي. الميو اهو آهي ته سڀاڻي جون نسلون پنهنجي وراثت جي هن لئڻ کي چيلينج ڪرڻ لاءِ هتي نه آهن. مستقبل جي نسلن جي وڏي خاموش اڪثريت ڏني وئي آهي

بي طاقت ۽ آواز جي ضرورت آهي. هن عدالت کي ياد رکڻ گهرجي ته ان جا فيصلو به هن ملڪ جي ايندڙ نسلن جي حقن تي ٻڌل آهن. اهو پاڻ کان سوال ڪرڻ ضروري آهي؛ ايندڙ نسل اسان ڏانهن ڪيئن پوئتي ڏسندا ۽ اسان انهن لاءِ ڪهڙو ورثو ڇڏينداسين؟ هي ڪورٽ ۽ سڄي دنيا جون عدالتون اسان جي نسل ۽ ايندڙ نسلن تي موسمياتي تبديليءَ جي اثرن کي گهٽائڻ ۾ ڪردار ادا ڪن ٿيون. اسان جي قلم ۽ فقهي فڪر جي ذريعي، اسان کي پنهنجي ايندڙ نسلن کي موسمياتي تبديلي جي غضب کان هٽائڻ جي ضرورت آهي، هر وقت موسمي انصاف کي برقرار رکندي. جمهوريت، دنيا ۾ ڪٿي به قانون جي حڪمراني تي ٻڌل آهي، جنهن جو بنيادي مطلب آهي حق تي ٻڌل قانون جي حڪمراني جي بجاءِ؛ جيڪو اخلاقيات، انصاف ۽ انساني حقن جي بنيادي قدرن جي ضمانت ڏئي ٿو، انهن ۽ سماج جي ٻين ضرورتن جي وچ ۾ مناسب توازن سان. آبهوا جي تبديليءَ کان پوءِ، جمهوريتن کي نئين سر ترتيب ڏيڻو پوندو آهي ته جيئن وڌيڪ موسمياتي لچڪدار بنجي ۽ قانون جي حڪمراني جي بنيادي اصول کي آبهوا جي تبديليءَ کي منهن ڏيڻ لاءِ تڪڙي ضرورت کي تسليم ڪرڻ گهرجي. دنيا ۽ اسان جي ايندڙ نسلن کي موسمياتي تبديليءَ جي هٿان نوآبادي ٿيڻ کان بچائڻ لاءِ مضبوط جمهوريتن کي موسمياتي جمهوريتون هجڻ گهرجن. اسان جي آئين جي تحت جمهوريت جي اڳوڻي آئيني قدر اثر انداز ۾ آبهوا جمهوريت آهي، جيڪڏهن اسان چاهيون ٿا ته اسان جي آئين ۽ بنيادي حقن کي آئين جي تحت ضمانت ڏني وئي آهي پاڻ کي ۽ اسان جي ايندڙ نسلن لاءِ. جينين بينيوس جو مشورو ڏنو ويو آهي ته اسان فطرت جي 3.8 بلين سالن جي ارتقا مان سڪندا آهيون. اهو ڪيئن آهي ته ٻين نسلن 10,000 يا وڌيڪ نسلن تائين زندهه رهڻ ۽ ترقي ڪرڻ سڪيو آهي؟ خير، اهو ان جڳهه جو خيال رکڻ سان آهي جيڪو انهن جي اولاد جو خيال رکندو، ماحولياتي نظام جي اندر رهڻ سان، جنهن ۾ اهي شامل آهن، اهو ڄاڻڻ سان ته آستين کي خراب نه ڪرڻ. اسان کي سيارو گهر جي بحالي ۽ مرمت ۽ سنڀال ڪرڻ گهرجي جيڪو اسان جي اولاد جو خيال رکندو. اسان جي ٻارن، ۽ اسان جي ٻارن جي ٻارن لاءِ، ۽ جيڪي اڃا تائين اچڻ وارا آهن، اسان کي پنهنجي دريائن ۽ جبلن سان پيار ڪرڻ گهرجي ۽ فطرت جي بگهي ۽ زندگي ڏيڻ واري چڪر سان ٻيهر ڳنڍڻ گهرجي. اسان وٽ ماحولياتي تحفظ ۽ ترقي جي وچ ۾ ڪوبه تڪرار ناهي ڇو ته اسان جو جواب پائيدار ترقي هوندو. پائيدار ترقي جو مطلب آهي ترقي جيڪا موجوده نسل جي ضرورتن کي پورو ڪرڻ کان سواءِ مستقبل جي نسلن جي انهن جي ضرورتن کي پورو ڪرڻ جي صلاحيت سان سمجهوتو ڪري ٿي ۽ اهو اسان جي سماجي ۽ معاشي انصاف جي آئيني قدرن سان گڏ قدم آهي.

12-اي. موسمي تبديليءَ ۽ ان جي اثرن بابت به اها ئي ڄاڻ

عوام جي بنيادي حقن تي، سپريم ڪورٽ جي هڪ تازي فيصلو ۾، ”راجا ظهور احمد ڪيس 7“ ۾، پيراگراف نمبر 8 کان 12 ۾ پڻ ٻيهر ورجايو ويو آهي ۽ پيش ڪيو ويو آهي.

8. پاڪستان سڀ کان وڌيڪ ڪمزور ملڪن ۾ شامل ٿئي ٿو ۽ موسمياتي تبديليءَ کان سخت متاثر ٿيو آهي، جيتوڻيڪ گرین هائوس گيسز (GHGs) ۾ ان جو حصو نه هجڻ جي برابر آهي. قومي

موسمياتي تبديلي جي پاليسي 2012 هن وجودي خطري جي سنگينيت کي واضح ڪيو. موسمياتي لچڪدار ترقي ۽ موافقت 9 هن پاليسي دستاويز جو مرڪز هو، جيتوڻيڪ عالمي برادريءَ جي هڪ ڏميوار ميمبر جي حيثيت سان، گهٽتائي 10 ڪوششن کي به اهميت ڏني وئي هئي. تنهن هوندي به، پئرس موسمياتي معاهدي 2015 کان پوءِ، پاڪستان پنهنجي موسمياتي پاليسي کي اپڊيٽ ڪيو آهي ۽ قومي موسمياتي تبديلي پاليسي 2021 جو ڌيان هڪجهڙائي ۽ تخفيف تي رکيو ويو آهي، فطرت تي ٻڌل حلن تي زور ڏنو ويو آهي. اهڙن حلن ۾ شامل آهن سبزي جي احاطي جي توسيع، ساحلي وسيلن جو انتظام، ۽ مينگرو ۽ قدرتي ريف ماحولياتي نظام جو تحفظ. انفراسٽرڪچر جي بنياد تي حل شامل آهن آبهوا-پروفنگ انفراسٽرڪچر، جنهن ۾ طوفان جي نيڪال جو نظام، پاڻي جي فراهمي ۽ علاج جا پلانٽ شامل آهن، انهي سان گڏ توانائي جي حفاظت يا منتقلي يا سولڊ ويسٽ مئنيجمينٽ جون سهولتون. ڪجهه ساحلي شهرن کي شايد بنيادي ڍانچي جي ترقي، تحفظ ۽/يا بحاليءَ جي رٿابندي ڪرڻ جي ضرورت پوي ٿي جيڪا سمند جي سطح ۾ اضافو سان لاڳاپيل آهي.

9. آبهوا جي تبديلي لاءِ اسان جو قومي ردعمل، ٻين سان گڏ، مسلسل جديد ۽ سمارٽ ”مطابقت“ حڪمت عملي کي ترقي ڪرڻ آهي. اسان جي موافقت جي موسمياتي تبديلي جي حڪمت عملي جي ضرورت آهي ته پاڪستان ۽ ان جا سرڪاري ادارا موسمياتي لچڪدار پاليسيون ٺاهي ۽ ان جي فيصلن کي استحڪام تي آرام ڪن. اسان جو انفراسٽرڪچر ايترو مضبوط هجڻ گهرجي ته جيئن موسمياتي تبديلين کي منهن ڏئي سگهي، مثال طور، وڏي برسات، ٻوڏ، زلزلي ۽ ٻين انتهائي موسم. آبهوا جي تبديليءَ جي خطرناڪ نشانين ڏانهن اکيون بند ڪرڻ اسان کي هڪ اهڙي دنيا ڏانهن ڌڪي ڇڏيندو جيڪا شايد بنيادي انساني قدرن کي برقرار رکڻ جي قابل نه رهي. اهو اسان جي بنيادي جسماني ۽ وڏين سماجي ضرورتن تي اثر انداز ٿي سگهي ٿو جنهن ۾ توانائي، پاڻي ۽ کاتو استعمال ڪرڻ، گڏوگڏ رهائش، سفر ۽ مواصلاتي صلاحيتون شامل آهن. اهو شڪ آهي ته اسان جي شروعاتي ڳوٺن جي رٿابندي ڪندڙ آبهوا جي لحاظ کان هلائي رهيا هئا. بهرحال، آبهوا لازمي آهي، آبهوا جي تبديليءَ جي نتيجي ۾، شهري رٿابندي ۽ ڊيزائن جو بنيادي عنصر بڻجڻ گهرجي. سڀني قسمن جي شهرن ۾ موسمياتي لچڪدار ترقي ماڻهن جي خوشحالي کي بهتر بڻائڻ ۽ مستقبل جي نسلن جي زندگي جي موقعن کي وڌائڻ لاءِ اهم آهي. موسمياتي عنصر کي حساب ۾ رکڻ کان سواءِ شهري اسڪيم ۾ ماسٽر پلان ۾ ڪا به تبديلي نقصانڪار ثابت ٿيندي.

10. ”شهر جو حق“ جو تصور شهر جي متبادل تصورن کي بيان ڪرڻ ۽ شهري برابري ۽ سماجي انصاف سان لاڳاپيل مسئلن تي مطالبن جي ميزباني ڪرڻ لاءِ هڪ عام فريم ورڪ بڻجي ويو آهي. اهو پڻ استعمال ڪيو ويو آهي شهري حڪمراني، منصوبابندي، ۽ بجيٽ کي وڌيڪ حصو وٺندڙ ۽ شامل ڪرڻ لاءِ. شهر جو حق سڀني تسليم ٿيل بين الاقوامي انساني حقن تي منحصر آهي؛ ۽ ان جو تصور هڪ لازمي نظريي تي مبني آهي، جنهن ۾ سول، سياسي، معاشي، سماجي، ثقافتي ۽ ماحولياتي حق شامل آهن جيڪي بين الاقوامي انساني حقن جي معاهدي ۾ شامل آهن.

11. شهرن تي موسمياتي تبديليءَ جو اثر، ان جي رهاڪن تي اثر پوي ٿو ۽ انهن جي زندگيءَ، عزت ۽ جائداد جي بنيادي حقن تي، جيڪي ائين جي آرٽيڪل 9، 14، 18 ۽ 23 تحت ضمانت ڏنل آهن، اسلامي جمهوريه پاڪستان، 1973. شهري زندگي ۾ آبهوا جي تبديلي ڪنهن شخص جي زندگي جي معيار کي خراب ڪري سگهي ٿي، ان جي وقار کي نقصان پهچائي سگهي ٿي ۽ ان کي پنهنجي ملڪيت يا حق کان محروم ڪري سگهي ٿي.

شهري ترقي جي اختيارين جي پاليسي فيصلن ۾ موافقت، آبهوا جي لچڪ 15 ۽ استحڪام کي شامل ڪرڻ، ماڻهن جي بنيادي حقن کي حقيقت ۾ آڻڻ لاءِ ضروري آهي ۽ ان ڪري پاڪستان جي ماڻهن جي بنيادي انساني حقن جو هڪ لازمي حصو بڻجن ٿا. آبهوا جي تبديلي جي سخت وجودي خطري جي منهن ۾، موافقت، موسمياتي لچڪ ۽ استحڪام هڪ آئيني ضرورت ۽ هڪ وڏي آئيني ذميواري جو ڪردار ادا ڪري ٿو.

12. اسان جي شهري ترقي جي اختيارين کي يقيني بڻائڻ جي ضرورت آهي ته انهن جي شهري ترقياتي منصوبن تي غور ۽ حمايت ڪن، موافقت، موسمياتي لچڪ ۽ استحڪام. ماسٽر پلان يا اسڪيم ۾ ترميم يا ترميم جي تجويز پيش ڪرڻ کان اڳ يا ڪو نئون ڊولپمينٽ پلان يا اسڪيم تجويز ڪرڻ کان اڳ، شهري ترقي جي اختيارين کي موسمياتي تبديلي جي زاويي تي سنجيدگي سان غور ڪرڻ جي ضرورت آهي.

F-12. اهڙي طرح موجوده درخواستن مان پيدا ٿيندڙ مسئلا، جن کي سپريم ڪورٽ پاران ڏنل هدايتن جي نظر ۾ حل ڪيو ويو آهي، عبدالحميد کوسو، ibid، اڳتي وڌائڻ ۽ بنيادي مقصد حاصل ڪرڻ ۾ مدد ۾ جيئن اسلامي جمهوريه جي آئين ۾ مهيا ڪيل آهي. پاڪستان، 1973، جيڪو پاڻ ۾ هڪ مڪمل ضابطو آهي. جيئن ته آرٽيڪل 158 ۾ زور ڏنو ويو آهي ته ضروري آئيني گهرج مهيا ڪرڻ لاءِ ضروري آئيني گهرج فراهم ڪرڻ لاءِ ان علائقي جي مقامي رهواسين کي جتان تيل ۽ گئس جي ڳولا ڪندڙ ڪمپنيون قدرتي گئس يا تيل ڪڍي رهيون آهن ۽ اسان ان کي مناسب سمجهون ٿا. سڀ کان پهريان ان کي اسان سمجهڻ لاءِ ٻيهر پيش ڪرڻ لاءِ، جيئن ان ۾ غور ڪيو ويو آهي، هن ريت:

آرٽيڪل 158:- قدرتي گئس جي ضرورتن جي ترجيح؛ اهو صوبو جنهن ۾ قدرتي گئس جو هڪ ڪوهه موجود آهي، ان کي پاڪستان جي ٻين حصن تي اوليت حاصل هوندي، ان ڪوهه جي گهرج پوري ڪرڻ ۾، واعدن جي تابع ۽ ذميوارين، جيئن شروع ٿيندڙ ڏينهن تي“.

12-G مٿي ڄاڻايل سادي پڙهڻ مان، اهو ظاهر ٿئي ٿو ته ان جي ضرورت ناهي عميق تشريح يا غور وڃڻ ۾، جيئن ته اهو هڪ غير واضح آهي آئيني شق، جيڪا واضح طور تي فرض ڪري ٿي ته ان صورت ۾ قدرتي گئس جي ڳولا، معدنيات ۽ تيل جي مقابلي ۾، جنهن صوبي ۾ هڪ ڪوهه آهي، ان کي پاڪستان جي ٻين حصن تي ترجيح ڏني ويندي، ان خاص صوبي ۾ موجود ڪوهه جي کوٽائي جي ضرورت پوري ڪرڻ ۾. ان جي باوجود، انتهائي افسوس سان چوڻو ٿو پوي ته رياست به قدرتي وسيلن جي آباديءَ جي وچ ۾ منصفائي وڃڻ ۾ مٿين واجبي آئيني شقن تي عمل ڪرڻ ۾ ٻري طرح ناڪام وئي آهي. جيتوڻيڪ هي آرٽيڪل مڪمل حق نٿو ڏئي، ڇاڪاڻ ته اهو ڪجهه شرطن سان مشروط آهي، پر ساڳئي وقت، ان حقيقت کان به انڪار نه آهي ته، سنڌ سميت صوبا، جيڪي گئس جي پيداوار ۾ اڪثريت جو حصو آهن، اهي آهن. زندگي جي اهڙي بنيادي ضرورت (قدرتي گيس) جي فراهمي کان محروم آهن. جڏهن ته، ڪارروائي دوران، اسان کي ڄاڻايو ويو آهي ۽ درخواست ڪندڙن جي وڪيلن طرفان تصديق ڪئي وئي آهي ته درخواست ڪندڙن جا ڳوٺ ۽ سوين نوعيت وارا ڳوٺ، جيتوڻيڪ اڌ ڪلوميٽر کان به گهٽ ۾ گهٽ آهن، جتي قدرتي گئس جون اهڙيون پائپ لائينون آهن. ملڪ جي باقي حصن لاءِ قدرتي گئس مان گذري رهيا آهن ۽ ان ۾ حصو ڏئي رهيا آهن، انهن کي اهڙي حق کان محروم رکيو ويو آهي، جنهن جي ٻي صورت ۾ 1973ع جي آئين جي آرٽيڪل 158 ۾ ضمانت ڏنل آهي. آئيني آئيني حقن ۽ فرضن جو غلط استعمال، جنهن جي ضمانت ڏني وئي آهي، رياست جي معاملن بابت جلد ڳالهائي ٿو ۽ وڌيڪ وضاحت جي ضرورت ناهي، تنهنڪري، اسان اهو مناسب سمجهون ٿا ۽ هدايت ڪريون ٿا ته عبدالحميد کوسو، سپرا، جي ڪيس ۾ ڏنل حڪمن تي سختي سان عمل ڪيو وڃي. ان جي خط ۽ روح ۾ عمل ۽ عمل ڪيو.

12-ايڇ. ان کان علاوه، آرٽيڪل A-25 جي حوالي سان، جنهن ۾ رياست سڀني کي مفت تعليم مهيا ڪرڻ جو حڪم ڏئي ٿو، ان حوالي سان هتي اهو نوٽ ڪرڻ ضروري آهي ته پاڪستان ۾ سڀني لاءِ مفت تعليم کي يقيني بڻائڻ، هڪ اهم مقصد آهي. جنهن لاءِ زبردست ۽ مسلسل ڪوششن جي ضرورت آهي. جڏهن ته رياست طرفان ڪجهه اڳڀرائي ڪئي وئي آهي، پر اڃا به ڪجهه اهم علائقن کي منهن ڏيڻ لاءِ چئلينج موجود آهن. جڏهن ته، تقسيم ۾ شفافيت ۽ حڪومت پاران تعليم لاءِ مختص ڪيل فنڊن جي خرچ سان گڏ تيل ۽ گئس جي ڳولا ڪندڙ ڪمپنين جي ذريعي پيدا ٿيندڙ ان جي مقامي علائقن جي ڳولا ۾ احتساب ۽ منصفانه وڃڻ ۽ استعمال کي يقيني بڻائڻ لاءِ ضروري آهي. تنهن ڪري، هڪ ميڪانيزم تيار ڪيو وڃي جيڪو فنڊن جي خرچ ۾ شفافيت حاصل ڪرڻ ۾ مدد ڪري سگهي ٿو، جنهن کي خاص ڌيان ڏيڻ جي ضرورت آهي، ۽ هيٺ ڏنل طريقي سان حاصل ڪري سگهجي ٿو (i): قانوني فريم ورڪ: واضح قانوني هدايتون ۽ ضابطا قائم ڪرڻ جيڪي مينڊيٽ آهن. فنڊن جي تقسيم ۽ خرچ ۾ شفافيت. هن ۾ شامل ٿي سگهي ٿو مالي معلومات جي افشا ڪرڻ، رپورٽنگ جي گهرج، ۽ غير تعميل لاءِ ڏنڊ (ii). آمدني جي حصيداري جا معاهدا: تيل ۽ گئس جي ڳولا ڪندڙ ڪمپنين ۽ مقامي برادرين يا حڪومتن جي وچ ۾ آمدني جي حصيداري جا معاهدا لاڳو ڪريو. انهن معاهدن کي واضح طور تي بيان ڪرڻ گهرجي ته فنڊ ڪيئن ورهايا ويندا ۽ خرچ ڪيا ويندا، مقامي علائقن لاءِ منصفانه حصيداري کي يقيني بڻائي جيئن سپريم

ڪورٽ عبدالحكيم ڪوسو جي ڪيس ۾ حڪم ڏنو هو (iii). آزاد نگراني: هڪ آزاد نگران اداري يا ڪميٽي ٺاهيو جنهن ۾ مقامي برادرين، سرڪاري اختيارين ۽ صنعت جي اسٽيڪ هولڊرز جا نمائندا شامل هجن. هي ادارو فنڊز جي تقسيم ۽ خرچن جي نگراني ڪري سگهي ٿو، شفافيت جي معيارن تي عمل ڪي يقيني بڻائي (iv). پبلڪ رپورٽنگ: تيل ۽ گئس جي آمدني سان لاڳاپيل مالي معلومات جي باقاعده ۽ جامع عوامي رپورٽنگ جي ضرورت آهي. هن ۾ شامل ٿي سگهي ٿو آڊٽ ٿيل مالي بيان، حڪومتن يا مقامي برادرين کي ڪيل ادائگين جو ظاهر ڪرڻ، ۽ تفصيل شامل آهن ته فنڊ ڪيئن مختص ڪيا ويا ۽ استعمال ڪيا ويا (v). ڪميونٽي مصروفيت: ڪميونٽي جي فعال شموليت کي فروغ ڏيڻ ۽ تقسيم جي حوالي سان فيصلو ڪرڻ واري عمل ۾ مصروفيت فنڊن جو خرچ. ان ۾ عوامي مشاورت، ٽائون هال ميٽنگون، يا ٻيون پليٽ فارم شامل ٿي سگهن ٿا جيڪي مقامي رهاڪن کي انهن جي ضرورتن ۽ ترجيحن جو اظهار ڪرڻ جي اجازت ڏين ٿا. (vi) ظرفيت جي تعمير: مقامي برادرين ۽ سرڪاري عملدارن لاءِ ظرفيت جي تعمير جي شروعاتن ۾ سيڙپڪاري ڪريو ته جيئن مالي انتظام ۽ نگراني جي سندن سمجهه کي وڌايو وڃي. هن ۾ شامل ٿي سگهي ٿو تربيتي پروگرام، ورڪشاپون، يا تنظيم سان شراڪتون جيڪي قدرتي وسيلن جي آمدني کي منظم ڪرڻ ۾ تجربڪار آهن. انهن ميڪانيزم کي لاڳو ڪرڻ سان، تيل ۽ گئس جي ڳولا ڪندڙ ڪمپنين جي ذريعي پيدا ٿيندڙ فنڊن جي شفافيت کي بهتر بڻائي سگهجي ٿو، جنهن جي نتيجي ۾ اهڙي تيل ۽ گئس جي ڳولا جي مقامي علائقن جي اندر وسيلن جي وڌيڪ احتساب ۽ منصفانه ورڇ.

I-12. ان کان علاوه، عبدالحكيم ڪوسو عبید جي نالي سان ڏنل فيصلي ۾ شامل سپريم ڪورٽ جي هدايتن تي موثر طريقي سان عمل ڪرڻ لاءِ، بعد ۾ هن عدالت پاران محمد عاصم پنهور، عابد ۽ غلام حسين جي ڪيس ۾ PCA جي بگهي عرصي تائين عمل درآمد لاءِ، هيٺين ريت. عمل کي تعليم جي شعبي ۾ عمل ڪرڻ گهرجي؛ (a) رسائي ۽ داخلا: سڀني ٻارن لاءِ تعليم تائين پهچ کي يقيني بڻائڻ، خاص ڪري جيڪي ڏورانهن يا پسمانده علائقن ۾ آهن، انتهائي اهم آهي. داخلا جي شرح وڌائڻ ۽ غربت، صنفی تبعیض، ۽ معذوريءَ جهڙين رڪاوٽن کي گهٽائڻ لاءِ ڪوششون ڪيون وڃن جيڪي ٻارن کي اسڪول وڃڻ کان روڪين ٿيون. (b) تعليم جو معيار: تعليم جي معيار کي بهتر بڻائڻ لاءِ ضروري آهي ته سکيا جا معقول تجربا مهيا ڪيا وڃن. ان ۾ استادن جي تربيت ۽ قابليت کي وڌائڻ، نصاب کي اپڊيٽ ڪرڻ، اسڪول جي بنيادي ڍانچي کي بهتر ڪرڻ، ۽ جديد تدريسي طريقن ۽ ٽيڪنالاجي کي شامل ڪرڻ شامل آهي. (c) شموليت واري تعليم: پسمانده گروهن لاءِ تعليم کي يقيني بڻائڻ، بشمول چوڪريون، معذور ٻار، ۽ جيڪي گهٽ آمدني وارا پس منظر وارا آهن، ضروري آهي. خاص اپاءَ وٺڻ گهرجن، صنفی تفاوت کي ختم ڪرڻ، جامع ڪلاس رومز مهيا ڪرڻ، ۽ معذور ٻارن جي ضرورتن کي پورو ڪرڻ لاءِ. (d) مالي پهچ: مالي رڪاوٽون، جهڙوڪ يونيفارم، درسي ڪتابن ۽ ٽرانسپورٽ جي قيمت، ٻارن کي اسڪول وڃڻ کان روڪي سگهي ٿي. انهن رڪاوٽن کي منهن ڏيڻ لاءِ قدم کنيا وڃن ۽ ضرورتمند شاگردن کي مالي مدد، اسڪالرشپ، ۽ مفت تعليمي وسيلا فراهم ڪرڻ گهرجن. (e) آگاهي ۽ والدين جي مصروفيت: تعليم جي اهميت جي آگاهي کي وڌائڻ ۽ فعال طور تي والدين ۽ برادرين کي تعليمي عمل ۾ شامل ڪرڻ ۾ اضافو داخلا ۽ بهتر تعليمي نتيجن ۾ مدد ڪري سگهي ٿو. (f) ٽيڪنيڪل تعليم: انهن شاگردن کي تيل ۽ گئس جي ڳولا جي شعبي ۾ فني تعليم ڏيڻ جي وڏي ضرورت آهي، جيڪي انجنيئرنگ جي اعليٰ تعليم حاصل ڪرڻ کان قاصر آهن، ان سان گڏوگڏ متاثر علائقن جي ماڻهن کي نوڪري حاصل ڪرڻ جو موقعو فراهم ڪيو ويندو. شعبن ۾، تنهن ڪري E&P ڪمپنيون ضلعي اندر ٽيڪنيڪل ڪاليج قائم ڪنديون يا موجوده ٽيڪنيڪل ڪاليجن کي لاڳاپيل کاتن قائم ڪرڻ لاءِ سهولت ڏينديون، مثال طور پيٽروليم، گيس ۽ مائننگ وغيره. J-12. ان کان علاوه، محمد ابراهيم ٿيم 9 واري ڪيس ۾، هن عدالت ڪوٺي جي معاملي کي حل ڪندي سنڌ حڪومت کي هدايت ڪئي ته: - 8 غلام حسين بمقابله فيڊريشن آف پاڪستان؛ 2014 جو CP No.D-5561 اڻ رپورٽ ٿيل، (9 http://43.245.130.98:8056/caselaw/view-file/MTQwMzIxY2Ztcy1kYzgZ) MUHAMMAD IBRAHIM THAHIM بمقابله صوبا ۽ 2014 جي منسٽر سيڪريٽريز 2014 وزيرن جي ذريعي رپورٽ ڪئي وئي "23. منهنجو قلم ڪٿڻ کان اڳ، مان هڪ اهم عنصر کي نظر انداز نٿو ڪري سگهان ته سنڌ مائننگ ڪنسيشن رولز، 2002 ڪنهن به علائقي کي ليز/لائسنس ڏيڻ لاءِ لائسنسنگ اٿارٽي جي اهليت جي باري ۾ ڳالهائي ٿو، جنهن ۾ ان جي وضاحت ڪئي وئي آهي، جنهن ۾ معدنيات کي ڪيڻ شامل آهي. ايريا 'رائلٽي' جي خلاف آهي، پر اهو ڪٿي به ان جي ڪنهن به حصي کي اهڙي علائقي جي رهواسين جي فائدي لاءِ استعمال ڪرڻ جي ڳالهه ناهي، جيتوڻيڪ رهواسين جا حق پڻ سٽ نمبر 2011/45 ۾ سيڪريٽري، معدنيات ۽ معدنيات پاران تسليم ڪيا ويا هئا. C.M.A تي منظور ٿيل حڪم مان ظاهر آهي No.313/2011، P/25، طور مدعي طرفان منسلڪ. سنڌ مائننگ ڪنسيشن رولز، 2002، طاقت

جي تخليق آهي، جنهن کي استعمال ڪيو ويو آهي، ريگوليشن آف مائنز اينڊ آئل فيلڊز اينڊ منزل ڊولپمينٽ (وفاقي ڪنٽرول) ايڪٽ 1948 جي سيڪشن 2 تحت. استعمال ڪريو ۽ خرچ ڪريو فائدا (آمدني) وغيره جيڪي ان جي علائقي کان ۽ ان جي اندر گڏ ڪيا ويا آهن پر اهو برابري ۽ منصفانه اصول تي ٻڌل هجڻ گهرجي جيڪو هميشه رهنڊرن جي پلائي لاء ترجيحي خيال جو مطالبو ڪري ٿو جتان اهڙي آمدني پيدا ٿئي ٿي. سڀ ماڻهو برابر آهن پر ان علائقي جي رهواسين کي هڪ فائدو آهي جتان آمدني پيدا ٿئي ٿي، جيئن آمدني پيدا ڪرڻ لاء ڪيل سمورا عمل، ان جا نتيجا ڇڏي وڃن ٿا، جيڪي رهواسين جي پيدا ٿين ٿا. اهو سوال معزز سپريم ڪورٽ ۾ ايڊووڪيٽ عبدالڪريم ڪوسو جي درخواست تي بحث هيٺ آيو. (PLD 2014 SC 350) 'جنهن ۾ ساڳيو مسئلو شامل هو. اهڙي صورت ۾ معزز سپريم ڪورٽ چيو ته: ”2 اڄ جي دنيا بي لاڳاپو سرمائيداريءَ ۽ لاڳاپي واري نظام واري نه رهي آهي. ڪارپوريت ادارا جيڪي سڄي دنيا ۾ ڪاروبار ڪري رهيا آهن انهن کي مجبور ڪيو پيو وڃي ته انهن جي سرگرمين جي اثر کي فوري طور تي سماجي ۽ ماحولياتي-ذهني ماحول، رهائش ۽ انفراسٽرڪچر ۽ انهن علائقن جي ماڻهن تي جتي اهي ادارا هلن ٿا. جڏهن ته ڪارپوريت سماجي ذميواري (CSR) رضاڪارانه ٿي سگهي ٿي، حڪومت، تيل ۽ گئس جي شعبي ۾ ڪمپنين جي سرگرمين جي اهميت کي تسليم ڪندي، معاهدن ۽ سرڪاري پاليسين ۾ شرطون شامل ڪيون آهن، تيل جي ڳولا ۽ پيداوار (E&P) ڪمپنيون ڪم ڪرڻ جون ذميواريون مقرر ڪري رهيون آهن. پاڪستان ۾ موجوده ڪيس E&P ڪمپنين جي انهن نيڪيدارن ۽ قانوني طور تي فرض ڪيل ذميوارين سان تعلق رکي ٿو ماحول ۽ انهن علائقن ۾ رهنڊر سوسائٽين جتي اهي ڪمپنيون معدني تيل ۽ گئس جي ڳولا ۽ ڪيڻ ۾ مصروف آهن. 4. جتي ملڪ جي معاشي بهتري لاءِ ضروري آهي ته ملڪ جي قدرتي وسيلن ۽ معدني دولت کي عوامي پلائيءَ لاءِ ڪتب آندو وڃي، پر ساڳئي وقت اهو به ضروري آهي ته انهن علائقن ۾ رهنڊر ماڻهن جي به پلائي ڪئي وڃي. E&P ڪمپنيون هلن ٿيون، ان تي منفي اثر نه پيو آهي ۽ اهو به ته رهاڪن کي معاشي سرگرمين مان فائدو ٿئي ٿو، جنهن جي نتيجي ۾ اهڙن عملن ۽ انهن جي مقامي علائقن مان نڪرندڙ قدرتي/ معدني وسيلن مان. سهلا ضياءَ بمقابله فيڊريشن آف پاڪستان (PLD 1994 SC 693) جي مشهور فيصلي ۾ زندگي جي حق جون حدون مقرر ڪرڻ وقت هن عدالت هڪ وسيع انداز اختيار ڪيو آهي، بعد ۾ مثالن سان هن طريقي جي مسلسل توسيع کي اجاگر ڪيو ويو آهي. جنهن لاءِ جنرل سيڪريٽري، ويسٽ پاڪستان سالٽ مائنز ليبر يونين (سي بي اي) خيبر ڀونڙ جهلم بمقابله ڊائريڪٽر، انڊسٽريز اينڊ منزل ڊولپمينٽ، پنجاب، لاهور (SCMR 2061 1994) ۽ عبدالوهاب بمقابله (HBL 2013 SCMR) ڪيس جو حوالو ڏئي سگهجي ٿو. (1383)“ (زور ڏيڻ لاءِ هيٺ ڏنل بيان ڏنو ويو آهي) انهيءَ فيصلي ۾، پاڪستان جي معزز سپريم ڪورٽ، پيٽروليم رعايت واري علائقي جي رهواسين جي فائدي لاءِ هڪ پاليسي جو خاڪو جوڙيو آهي، مون کي اهو چوڻ ۾ ڪا به ترديد نه آهي ته ان اصول کان وٺي، جيئن مٿي ڏنل فيصلي ۾ قائم ڪيو ويو آهي، رهاڪن جي حقن ۽ ذميوارين جي حوالي سان آهي، تنهن ڪري، اهو اصول ان علائقي تي به لاڳو ٿيندو، جيڪو اٿارٽي پاران سنڌ مائننگ ڪنسيشن رولز، 2002 تحت ڏنو ويو آهي، جنهن جي پهرين نظر ۾ ڪواريءَ تي عمل هيٺ هو. تنهن ڪري، اهو مناسب ٿيندو ته مدعا نمبر 1 ۽ 2 کي هدايت ڪئي وڃي ته هڪ پاليسي ٺاهي، معزز سپريم ڪورٽ آف پاڪستان جي ڏنل فيصلي کان هدايت وٺندي ۽ ان جي قانوني لاڳو ڪرڻ لاءِ ان جي عمل کي پڻ ان معاملي تي عمل ڪرڻ لاءِ، سنڌ جي مائننگ پاران بيل ۽ ڪنٽرول. رعايتي ضابطا، 2002. معاملي جي پيش رفت بابت رپورٽ هن عدالت کي حڪم جي وصولي جي تاريخ کان ٻن مهينن اندر ڏني وڃي. ان مطابق ڊپٽي ڪمشنر ٿرپارڪر، ڄامشورو ۽ ٻيا ضلعا جتي هن وقت ڪوئلي ڪيڻ جا پلانٽ/ ٿرمل پاورز ڪم ڪري رهيا آهن، عبدالڪريم ڪوسو (سپرا) جي فيصلي ۽ هن عدالت پاران ڏنل فيصلي تي عملدرآمد کي يقيني بڻائيندا. اهو ذڪر ڪرڻ جي ضرورت ناهي ته وسيع وقت جي ضرورت آهي، تنهنڪري سڀني ڪمپنين کي معدنيات ڪيڻ جي اجازت ڏني وئي آهي. بهرحال، ان ڳالهه تي زور ڏيڻ گهرجي ته ماحول، بشمول آبپاڻي، وسيلن جي حاصلات لاءِ سمجهوتو نه ٿو ڪري سگهجي. اهڙي طرح، تاريخي ۽ ثقافتي ماڳن، قديم يادگارن، ۽ اعلانيل/اڻ اعلانيل جهنگلي جيوت جي پناهه گاهه کي وسيلن جي کوٽ جي بنياد تي خطري ۾ نه ٿو وجهي سگهجي ۽ انهن ماڳن تي ڪم ڪرڻ دوران انهن جي حفاظت جو خيال رکيو وڃي. ان ڪري ڊپٽي ڪمشنر سي پي ۾ پاس ڪيل هن عدالت جي فيصلي کي لاڳو ڪرڻ جا پابند آهن. نمبر D-1105 of 2018 [Re-Nadir Ali S/o Khan Muhammad Bugti vs. the Province of Sindh and others] سنڌ هاءِ ڪورٽ سکر ۾ بينچ، پنهنجي خط ۽ روح ۾، هن موقعي تي، اڳتي وڌڻ کان اڳ. ان قسم جي صنعتي ادارن مان ماحولياتي نظام تي پونڊر اثرن جي حوالي سان، سنڌ جي سکر بينچ جي تاريخ 2023-05-18 تي، اهڙو فيصلو پاس ڪرڻ جو سبب بڻجندڙ قابل ذڪر جزن کي ٻيهر پيدا ڪرڻ ضروري آهي هاءِ ڪورٽ، جيئن ته ڪارروائي دوران، عدالت آڻو ڪجهه واضح ۽ اهم انڪشاف سامهون آيا، جن کي ڪنهن به صورت ۾

نظر انداز نه ٿو ڪري سگهجي، اهڙيءَ ريت فيصلي ۾ شامل ڪيل دريافتون، خاص طور پيراگراف نمبر 6، 7، 8 ۽ 17 ۾ شامل آهن. پڻ سمجهڻ جي مقصد لاءِ هتي پيش ڪجن ٿا: 6. اڳئين حڪمن تي عمل ڪرڻ کان پهريائين، هتي اهو بيان ڪرڻ جي ضرورت آهي، ته ڪرشن کي فضول مواد جي سائز کي گهٽائڻ، يا شڪل تبديل ڪرڻ لاءِ استعمال ڪيو ويندو، ته جيئن اهي ڪري سگهن. وڌيڪ آسانيءَ سان ڊسپوز ڪيو وڃي يا وري استعمال ڪيو وڃي، يا خام مال جي سڪل ميلاپ جي سائيز کي گهٽائڻ لاءِ (جيئن پٿر جي مٽيءَ ۾)، ته جيئن مختلف ساخت جا ٽڪرا الڳ ڪري سگهجن؛ جڏهن ته، نصب ڪيل ڪرشنگ پلانٽ مائننگ پرمٽ ۾ ڏنل شرطن تي عمل ڪرڻ ۾ ناڪام ٿي ويا آهن ڇو ته ليز هولبرز کي انسانن يا جانورن يا زندگين کي خطرن کي روڪڻو پوندو. ٻين ۽ ماحول جو پڻ. ان کان علاوه ماڳ تي بارود جي بلاسٽنگ ۽ پٿرن کي ڪٽڻ جون سرگرميون به ٿي رهيون آهن، جنهن سان نه رڳو انسان پر جانورن کي ساهه جي تڪليف ٿئي ٿي، مٽيءَ جا ٿلهه ڌرڙا ساهه کڻڻ سان گڏ سنڌ جي تاريخي ماڳن کي به نقصان پهچن ٿا. جيڪي لاڳاپيل قانونن تحت محفوظ آهن، زرعي پيداوار کي گهٽائي ٿي ڇو ته مٽي ٻوٽن جي پٽي جي مٿاڇري کي ڍڪندي آهي ۽ ڪرشن جي ويجهو خراب نمائش. تنهن هوندي به، پٿر جي ڪرشنگ ٻنهي سطحن ۽ زميني پاڻي جي راج کي متاثر ڪرڻ لاءِ معلوم ٿئي ٿو. 7.

16.02.2023 جي حڪم جي تعميل ۾، ڊائريڪٽر جنرل، مائنز اينڊ منرل ڊولپمينٽ ڊپارٽمينٽ، سنڌ ڪراچي، بيان جاري ڪيو، جنهن ۾ اهو ذڪر ڪيو ويو آهي ته مٽي ڏنل آرڊر جي پيرا-12 ۾ ڏنل هدايتن جي تعميل ۾، ضابطن جو مسودو “سنڌ مائنز اينڊ منرل گورننس رولز 2023” قانون کاتي ڏانهن ويٺنگ لاءِ موڪليو ويو آهي. ان سلسلي ۾ 27 فيبروري 2023 تي هڪ خط سنڌ حڪومت جي سيڪريٽري، قانون ۽ پارلياماني معاملن ۽ ڪرمنل پراسيڪيوشن ڊپارٽمينٽ سنڌ ڪراچي کي لکيو ويو آهي، جنهن ۾ شامل ڪيو ويو آهي. اهڙيءَ طرح، سيڪريٽري قانون کاتي کي مائنز اينڊ منرل ڊپارٽمينٽ پاران پيش ڪيل مسودي جي ضابطن جي جاچ کي يقيني بڻائيندو لاڳاپيل قانونن جي مطابق، جنهن ۾ ماحولياتي تحفظ واري ايجنسي ايڪٽ، 1997، پاڪستان انوائرمينٽل پروٽيڪشن ايڪٽ 1997، يعني نيشنل انوائرمينٽل ڪوالٽي اسٽينڊرز (NEQS) شامل آهن. ۽ بين الاقوامي پروٽوڪول جيڪي بين الاقوامي تنظيمن يعني گڏيل قومن، يونيسڪو پاران آباد ڪيا ويا آهن. اهو چوڻ جي ضرورت ناهي ته پاڪستان گڏيل قومن جي مختلف ڪنوينشنن تي صحيحون ڪري رهيو آهي جنهن ۾ ”عالمي ثقافتي ۽ قدرتي ورثي جي تحفظ بابت ڪنوينشن 1976 شامل آهن، ۽ محفوظ علائقن، وسيلن ۽ ورثي کي سنڀالڻ لاءِ قاعدن ۽ اصولن لاءِ ڪجهه ضابطا جوڙيا ويا آهن، يعني ضابطا 136 کان 141. جنهن ۾ چيو ويو آهي ته ايراضي، زمين ۽ ان جا وسيلا انسانيت جو گڏيل ورثو آهن ۽ اهي ئي انسانن کي مڪمل طور تي عطا ڪيا ويا آهن، جن جي لاءِ اٿارٽي عمل ڪندي، جيتوڻيڪ رياست کي به نه چڏڻ گهرجي، يا خاص طور تي خام مال کي ليز تي نه ڏيڻ گهرجي. اٿارٽي جي قانون ۽ ضابطن، ضابطن ۽ طريقيڪار جي مطابق، ان مان نڪتل، کان ڪني. رياست جي ذميداري آهي ته انهن علائقن کي نقصان کان بچائڻ، محفوظ ڪرڻ ۽ بچائڻ جي ذميواري آهي ۽ سڀني سرگرميون بغير ڪنهن فرق جي انسانن جي فائدي لاءِ ٿيڻ گهرجن ڇو ته زندگي جي حق تي پابندي نه آهي. حياتياتي جسماني زندگي پر ان کان وڌيڪ.

۽ جيئن ته سپريم ڪورٽ آف پاڪستان پاران شهلا ضياءَ بمقابله واپڊا PLD 1994 SC 693 جي ڪيس ۾ پاڪستان جي آئين جي آرٽيڪل 09 جي دائري کي روشن ڪيو ويو آهي. آئين جو آرٽيڪل 9 مهيا ڪري ٿو ته ڪنهن به شخص کي زندگي يا آزادي کان محروم نه ڪيو ويندو. قانون جي مطابق. لفظ زندگي تمام اهم آهي ڇاڪاڻ ته اهو انساني وجود جي سڀني حقيقتن کي ڍڪي ٿو. آئين ۾ لفظ زندگيءَ جي تعريف نه ڪئي وئي آهي پر ان جي معنيٰ نه آهي ۽ نه ئي ان کي صرف نباتاتي يا حيواني زندگيءَ تائين محدود ڪري سگهجي ٿو يا تصور کان وٺي موت تائين فقط وجود. زندگيءَ ۾ اهڙيون سموريون سهوليتون ۽ سهولتون شامل آهن، جيڪي آزاد ملڪ ۾ پيدا ٿيندڙ شخص کي قانوني ۽ آئيني طور عزت ۽ وقار سان حاصل ڪرڻ جو حق آهي. هڪ شخص قانون جي تحفظ جو حقدار آهي برقي مقناطيسي شعبن جي خطرن يا ڪنهن ٻئي اهڙن خطرن جي سامهون ٿيڻ کان جيڪو ڪنهن گرب اسٽيشن، ڪنهن به ڪارخاني، پاور اسٽيشن يا اهڙي قسم جي تنصيب جي تنصيب ۽ تعمير جي سبب هجي. عام قانون تحت هڪ شخص جنهن جي آسائش، ملڪيت يا صحت جو حق پاڙيسري يا پري واري جاءِ تي ڪنهن ٽئين شخص جي ڪنهن به ڪم يا ڪميشن جي ڪري متاثر ٿئي ٿو، هو حڪم طلب ڪرڻ جو حقدار آهي ۽ نقصان جي دعويٰ به ڪري سگهي ٿو. پر آئيني حق قانون پاران ڏنل قانوني حقن کان مٿاهون آهن، اهو ميونسپل قانون يا عام قانون هجي. اهڙو خطرو جيڪو ظاهر ڪيو ويو آهي، جنهن جي امڪان کي خارج نٿو ڪري سگهجي، ماڻهن جي هڪ وڏي تعداد کي متاثر ڪرڻ جو پابند هوندو آهي، جيڪي اڻڄاڻائيءَ ۾ ان جو شڪار ٿي سگهن ٿا، ڇاڪاڻ ته شعور، ڄاڻ ۽ تعليم جي کوٽ جي ڪري ۽ اهو پڻ ڇو ته اهڙي مصيبت خاموش ۽ مونتمار آهي. اهي ماڻهو جيڪي گرب اسٽيشن جي ويجهو، هيٺ يا خطري واري مفاصلي تي يا اهڙي تنصيب جي رهائش پذير هوندا، انهن کي

خبر ناهي ته اهي ڪنهن خطري کي منهن ڏئي رهيا آهن يا ان خطري جو شڪار ٿيڻ جو امڪان آهي. ان ڪري آرٽيڪل 184 لاڳو ڪري سگهجي ٿو ڇاڪاڻ ته سڄي ملڪ ۾ شهرين جو هڪ وڏو تعداد اهڙي نمائندگي نٿو ڪري سگهي ۽ نه ئي جهالت، غربت ۽ معذوري جي ڪري ان کي ڪرڻ پسند نٿو ڪري. صرف ڪجهه باشعور شهرين کي پنهنجي حقن جي آگاهي ۽ خطري جو امڪان آهي. تنهن ڪري، ڊائريڪٽر جنرل، مائنر ۽ معدنيات کي يقيني بڻائڻ گهرجي ته ڪرشننگ پلانٽ لاءِ ڪو به پرمٽ/لائسنس جاري نه ڪيو ويو آهي سواءِ مسودي جي ضابطن جي هيٺ ڏنل معيار کي پورو ڪرڻ کان سواءِ جيئن مٿي بيان ڪيو ويو آهي ۽ ڪميٽيون جيڪي ترميم ٿيل ضابطن کي نظر ۾ رکندي، جيڪي سڀني لائسنس/پرمٽس جي جانچ ڪنديون. مائننگ جي مقصدن لاءِ مختلف ڪرشننگ پلانٽس کي جاري ڪيو ويو آهي ۽ جيڪڏهن ڪو لائسنس موجوده ضابطن جي معيار تي پورو نه لهي؛ جنهن کي منسوخ سمجهيو ويندو آهي. اهو چوڻ ڪافي آهي ته ترميم ٿيل ضابطن جو قاعدو 133، ڪارپوريٽ سماجي ذميواري ۾ حصو وٺڻ جي حوالي سان ان جي خط ۽ روح سان عمل ڪيو ويندو. لاڳاپيل هجڻ جي ڪري، ضابطو 133 هن ريت پيش ڪيو ويو آهي:- 133. ڪارپوريٽ سماجي ذميواريون (1): (CSR) تمام وڏي ۽ ننڍي پيماني تي معدني عنوان يا پرمٽ هولڊرز ذميواري هوندا سي ايس آر فنڊ جي مقرر ڪيل رقم ادا ڪرڻ لاءِ کان ڪني واري علائقي ۾ مقامي رهواسين جي پلائي، جنهن ۾ بنيادي ڍانچي جي ترقي، تعليم، صحت، سماجي خدمتون، ماحولياتي واڌاري، خوبصورتي، سماجي ۽ اقتصادي حالتن کي بهتر بڻائڻ لاءِ معيار جي زندگي کي بهتر بڻائڻ ۽ معدنيات جي عنوان رکندڙن کي مقامي ماڻهن جي حقن لاءِ ذميواري بڻائڻ شامل آهن. رهواسين جو مقرر ڪيل طريقي سان سنڌ حڪومت وقت بوقت CSR پاليسي ترتيب ڏيندي ان جو تعين ڪري سگهي ٿي. (2) مائننگ ڪمپنيون ۽ منزل ٽائيل/پرمٽ هولڊر، هر سال، سنڌ حڪومت پاران مقرر ڪيل رقم، مقامي آبادي جي سماجي سڌاري لاءِ، ڪميونٽي جي بهتري جي منصوبن جي قيام ۽ خودمختاري سار سنڀال ذريعي ادا ڪندا ۽ حڪومتي ڪوششن ۾ حصو وٺندا. معدني وسيلن جي گهٽتائي تي معدني بيئر علائقن جي ترقي جي سطح کي برقرار رکڻ لاءِ. سنڌ حڪومت اهو حصو گڏ ڪندي ۽ علائقي/علائقي جي مقامي نمائندن جي مشاورت سان تيار ڪيل فلاحي منصوبن تي خرچ ڪندي. اهڙن تعاونن مان مقامي ملازمن کي سنڌ ۾ غير ملڪي ۽ ملڪي معدنيات جي ڳولا ۽ پيداواري ڪمپنين پاران تربيت ۽ روزگار جا موقعا فراهم ڪيا ويندا. (3). معدنيات جي پيداواري سليب مان ڪي انتظامات (پيداوار بونس) هوندا، جن کي مائننگ وارن علائقن جي رهواسين جي پلائي لاءِ پاليسي ميڪنزم ذريعي مقرر ڪيو ويندو يا لاڳاپيل ضلعي جي پرپاسي وارن علائقن ۾، جن کي سنڌ حڪومت پاران مائنر ذريعي لڳايو ويندو. ۽ معدني ترقي کاتي. ان کان علاوه، ڊائريڪٽر جنرل 16.2.2023 جي آرڊر جي پيراگراف نمبر 3 جي تعميل کي يقيني بڻائيندو جيڪو هن ريت آهي:- 3. اهو ذڪر ڪرڻ ضروري آهي ته صرف اهڙي ڪلاس فراهم ڪرڻ سان مقصد پورو نه ٿيندو، جيستائين انهن لائسنس جي جانچ نه ڪئي وڃي ۽ جيڪڏهن ساڳيو سائين تي معيار جي اندر نه اچي رهيا آهن، انهن مائنن کي روڪيو ويندو. ڊي جي مائنر اينڊ منزل ڊپارٽمينٽ به ضابطو 134 جو حوالو ڏئي ٿو، جيڪو هن ريت ڳالهائي ٿو:- “134. مائننگ جي مقصد ۽ پٿر جي ڪٽڻ جي سرگرمين لاءِ ايراضي ڏيڻ تي پابندي: (1) ڪنهن به تاريخي/مذهبي/وراثت/ثقافت/عوامي هنڌن سميت پراڻن آثار قديمه/تاريخي ٽڪرين/جبلن ۾ مائننگ ۽ اسٽون ڪرشننگ سرگرمي تي مڪمل پابندي هوندي. تاريخي سڃاڻپ وغيره يا ڪا به اهم تنصيب، ذڪر ڪيل علائقن/هنڌن جي ماڳن کان سواءِ. 2. ذيلي ضابطي جي تابع (1) اڳ ۾ ئي ڏنل معدني عنوان ۽ معدني پرمٽ رد ٿي ويندا. ڪو به ماڻهو جيڪو سڌي يا اڻ سڌي طرح غير قانوني مائننگ ڪندو جيڪو ڪنهن تاريخي/مذهبي/وراثي/ثقافتي/عوامي جڳهه يا ڪنهن اهم تنصيب لاءِ نقصانڪار هوندو ان کي ڇهن مهينن تائين جيل يا پنج رپيا ڏنڊ جي سزا ڏني ويندي. سو هزار يا ٻنهي سان“. 8. تنهن هوندي به، ترميم جي طور تي پيراگراف نمبر 8 ۾ بيان ڪيو ويو آهي ته نئين مقرر ڪيل ضابطن جي نظر ۾ سڀني ڪرشننگ پلانٽ کي حد بندي تائين سيل ڪيو ويندو. واضح ڪيو ويو آهي ته مستقبل ۾ ڪرشننگ پلانٽ هلائڻ جي صورت ۾ پلانٽس جا لائسنس سمورن قانوني عملن کي نظر ۾ رکندي جاري ڪيا ويندا ۽ ڪرشننگ سائين گهٽ ۾ گهٽ هڪ ڪلوميٽر جي مفاصلي تي هوندي. ريڊيس تاريخي ماڳ کان اين او سي سان مشروط ماحولياتي تحفظ ايجنسي (SEPA). ان کان علاوه ڪرشننگ ٻوٽن کي گندي ڪرشننگ ٽيڪنالاجي ۽ مٽي گڏ ڪرڻ وارا اپنائڻ گهرجن. ٻيئي ڪمشنر، سکر، خيرپور ۽ گهوٽڪي کي بنا ڪنهن فرق جي سختي سان تعميل کي يقيني بڻائڻو پوندو ۽ جيڪڏهن ڪو مالڪ يا ڪمپنيون ڪنهن غير قانوني ڪم ۾ ملوث ڏٺيون وڃن يا قانوني فارموليشنز کي نظر ۾ رکندي لائسنس جاري ڪيا ويا ته ٽوهي آفيسر پاڻ کي توهين عدالت جي ڪارروائي لاءِ بي نقاب ڪندا. ان کان علاوه، ڪرشننگ پلانٽس جي مالڪن پاران ڪرشننگ ٽيڪنالاجي ۽ ڊسٽ ڪليڪٽرز ذريعي حفاظتي اڀاءُ ورتا ويندا.

17. سنڌ جي لڳ ڀڳ سڀني پٿرن جي کوٽائي تي ڪرشننگ يونٽس/پلانٽس لڳائڻ جو طريقيڪار هن عدالت پاران ڏنل حڪم جي تاريخ 20 اپريل 2021 تي ريٽريڊ ماري بمقابله ڪيس ۾ ڏنو ويو آهي. سيڪريٽري مانٽز اينڊ منرل ڊولپمينٽ ڊپارٽمينٽ، ڪراچي ۽ 08 ٻين ذريعي (CLD 1195 2021). لاڳاپيل هجڻ جي ڪري، ساڳئي جو پيراگراف-10 هيٺ ڏنل طور تي ٻيهر پيش ڪيو ويو آهي: - "10. هاڻي اسان سنڌ جي لڳ ڀڳ سڀني پٿرن جي کوٽائين تي ڪرشننگ يونٽن جي لڳائڻ جو ذڪر ڪرڻ گهرون ٿا. اهي مشيني ڪرشنز وڏين پٿرن کي ننڍن ننڍن ٽڪرن جي مجموعي ۾ ورهائي ڇڏيندا آهن جيڪي مقامي طور تي ڪرشن جي نالي سان مشهور آهن ۽ هڪ اهم تعميراتي مواد طور استعمال ڪيا ويا آهن. پٿر جا اهي ٽڪرا مشيني ڪرشن سان ٺهيل آهن، جيڪي ڪم ڪرڻ دوران تمام گهڻي هوا ۽ شور جي آلودگي پيدا ڪن ٿا. اها بدقسمتي آهي ته اهي ڪربلا آهن عام طور تي پٿر جي کوٽائي جي اندر يا ويجهو نصب ٿيل آهن ۽ ڪجهه تي هاءِ وي يا انساني آبادين جي پرپاسي ۾. ويٽ ڪرشننگ ذريعي پيدا ٿيندڙ مٽي کي گهٽ ڪري سگهجي ٿو جڏهن ته انهن ڪرشن جي ٺاهيندڙن مختلف قسم جا ڊسٽ ڪليڪٽر به متعارف ڪرايا آهن جن کي ڪرشننگ مشين سان لڳايو وڃي ٿو ته جيئن آلودگي فضا ۾ نه پکڙجي پر ملڪ ۾ اهي سڀ ڪرشننگ مشينون آهن. ڊسٽ ڪليڪٽر کان سواءِ استعمال ڪيو پيو وڃي يا انهن سان جڙيل هجي. ان کان علاوه، اهو ضروري آهي ته پٿر جي کوٽائي لاءِ سائيٽ مختص ڪرڻ کان اڳ، ۽ ابتدائي ماحولياتي امتحان (IEE) ۽ بعد ۾ هڪ ماحولياتي اثر اندازي (EIA) عوامي ٻڌڻ کان پوءِ SEPA پاران ڪيو وڃي، پر اهو عمل ڪڏهن به عمل نه ڪيو ويو آهي. ضرورت ان ڳالهه جي به آهي ته ڪوارين جي آپريٽرن لاءِ مختص ڪيل ايراضيءَ جي صحيح حد بندي ڪئي وڃي، جنهن ۾ روڻيو اختيارين کي به شامل ڪيو وڃي ۽ بورڊ آف روڻيو جي اين او سي کان سواءِ سطحي معدنيات لاءِ ڪا به نئين ڪواري متوقع آپريٽرن کي نه ڏني وڃي. نتيجي طور، اسان سڄي معاملي کي هيٺين اصطلاحن ۾ چٽيو. i. مانٽز ڊپارٽمينٽ پاران جوابدار نمبر 9 جي حق ۾ جاري ڪيل پرمٽ/لائسنس درخواست ڪندڙن جي ڳوٺ جي ڀرسان چونا پٿر جي کوٽائي جي حوالي سان اهو اعلان ڪندي رد ڪيو ويو آهي ته اهو ضروري ڪوڊل فارملٽيز کي پورو ڪرڻ کان سواءِ قائم ڪيو ويو هو. ii. ڄاڻايل ڪواريءَ تي يا ان جي پرپاسي ۾ ڪم ڪندڙ ڪرشننگ مشين/پلانٽ کي به غير قانوني قرار ڏنو ويو آهي، ڇاڪاڻ ته اها ساڳي ڪارخاني جي تعريف هيٺ اچي ٿي ۽ اها فيڪٽريز ايڪٽ جي سيڪشن 5 ۽ A-5 جي مطابق حاصل ڪيل مناسب اجازت کان سواءِ ڪم ڪري رهي هئي، 1984، اهڙي ريت جوابدار نمبر 9 کي 15 ڏينهن اندر هٽائڻ جي هدايت ڪئي وئي آهي ۽ ناڪامي جي صورت ۾ لاڳاپيل ڊپٽي ڪمشنرن کي هدايت ڪئي وئي آهي ته هو جوابدار نمبر 9 جي خرچ تي هٽايو وڃي. iii. سنڌ جي سمورن ضلعن جي ڊپٽي ڪمشنرن کي هدايت ڪئي وئي آهي ته اهي انهن سمورن ڪرشننگ پلانٽس ۽ مشينن کي نوٽيس جاري ڪن جيڪي انهن جي دائري ۾ لڳل آهن ۽ ڪم ڪري رهيا آهن انهن جي دائري ۾ ڪنهن ڪواريءَ جي اندر يا ويجهو ۽ لاڳاپيل پرمٽ/لائسنس حاصل ڪرڻ لاءِ هدايتون جاري ڪن. صنعتن واري وزارت جي لاڳاپيل کاتو ٽن مهينن اندر ان کان پوءِ ڪنهن به ڪرشننگ پلانٽ/مشين کي اجازت ۽ لائسنس کانسواءِ ڪم ڪرڻ جي اجازت نه ڏني وڃي ۽ ضلعي انتظاميه طرفان اهڙن سمورن پلانٽس ۽ مشينن کي هٽايو وڃي. iv. تنهن هوندي به، اهڙن ڪرشن يا ڪرشننگ پلانٽس جي تنصيب صرف پائيدار ترقي جي ضرورتن کي نظر ۾ رکندي ٿي سگهي ٿي جيئن سنڌ انوائرمينٽل پروٽيڪشن ايڪٽ 2014 ۽ ان جي تحت ٺاهيل ضابطن تحت تصور ڪيو ويو آهي پر سيڪشن 5 ۽ 5 تحت مهيا ڪيل اجازتن/لائسنس جي تحت. فيڪٽريز ايڪٽ، 1934 جو سڀ ڪوڊل رسم الخط، ضابطن ۽ ضابطن کي پورو ڪرڻ کان پوءِ. v. سنڌ حڪومت کي هدايت ڪئي وئي آهي ته فيڪٽريز ايڪٽ 1934 جي سيڪشن 16 سان پڙهيل سيڪشن 5 تحت هدايتون/نوٽيفڪيشن جاري ڪري ان کي لازمي بڻائڻ لاءِ ته سنڌ صوبي اندر هلندڙ / ڪم ڪندڙ سمورن ڪرشن، ڪرشننگ مشين، ڪرشننگ پلانٽس کي لازمي بڻائڻ گهرجي. ويٽ ڪرشننگ ٽيڪنالاجي استعمال ڪندي مٽي کي هٽائڻ يا گهٽ ڪرڻ لاءِ مناسب انتظام ڪرڻ يا ڇهن مهينن جي اندر مناسب ڊسٽ ڪيچر نصب ڪرڻ. vi. سنڌ جي سمورن ضلعن جي ڊپٽي ڪمشنرن کي هدايت ڪئي وئي آهي ته اهي پنهنجن ضلعن ۾ موجود سمورن سطحي معدنيات جي مائنن ۽ ڪوارين جي لسٽ ڊائريڪٽر جنرل، سنڌ انوائرمينٽ پروٽيڪشن ايجنسي (SEPA) کي جمع ڪرائين، جيڪي ماحولياتي اثرن جو جائزو وٺن ۽ رپورٽ پيش ڪن. ڊپٽي ڪمشنر ۽ مائنز ڊپارٽمينٽ کي اهڙين مائنن ۽ ڪوارين جي آپريشن بابت تجويزون ڏنيون. منفي EIA جي صورت ۾ ڊپٽي ڪمشنرن کي هدايت ڪئي وئي آهي ته اهي اهڙيون سرگرميون فوري طور تي بند ڪن. مانٽز ڊپارٽمينٽ کي هدايت ڪئي وئي آهي ته ڊپٽي ڪمشنر ۽ سپيا سان سهڪار ڪن. vii. مانٽز ڊپارٽمينٽ کي هدايت ڪئي وئي آهي ته زميني معدنيات جي مائننگ پرمٽ ممڪن مائنن ۽ ڪواري آپريٽرن کي سطحي معدنيات لاءِ نيلام ڪري، جڏهن ته اهي سڀئي مائننگ پرمٽ رد ڪيا وڃن جيڪي پٿر جي کوٽ ۽ مائنن لاءِ آهن جيڪي ڪنهن به قسم جي سطحي معدنيات

سان لاڳاپيل آهن، جيڪڏهن مائننگ لاءِ مختص نه ڪيا وڃن. ڪنهن به ڪليل نيلاڻ يا بٽ کان سواءِ ڪوارري آپريشن. viii. مائننگ ڊپارٽمينٽ کي هدايت ڪئي وئي آهي ته روينيو ڊپارٽمينٽ جي مدد سان مائننگ ۽ ڪواريز آف سرفيس مائننگ جي ايراضيءَ جي حد بندي ڪئي وڃي، جڏهن ته ڊپٽي ڪمشنرن کي هدايت ڪئي وئي آهي ته هو ان ڳالهه کي يقيني بڻائين ته ڪنهن به مائن يا ڪواري آپريٽر کي مختص ڪيل علائقن کان ٻاهر ڪم ڪرڻ جي اجازت نه ڏني وڃي.

J-i-12 ”سنڌ انوائرنمينٽل پروٽيڪشن ايڪٽ 2014“، ماحول سان لاڳاپيل مختلف مسئلن کي حل ڪرڻ لاءِ جاري ڪيو ويو هو، پر موجوده تڪرار ۽ هلندڙ موسمياتي تبديليءَ جي بحران جي تناظر ۾ ان جي اهميت ۽ اهميت کي نظر انداز نٿو ڪري سگهجي. جيئن قانون سازي جو مقصد قدرتي وسيلن جي حفاظت ۽ تحفظ ڪرڻ آهي، ضروري مهيا ڪندي رياست جي قدرتي وسيلن جي حفاظت؛ جيئن هوا، پاڻي ۽ زمين آلودگي، پيلن جي تباهي ۽ تباهي کان. 2014 ايڪٽ، پروم لاءِ پڻ مهيا ڪري ٿو صنعتي ۽ ٻين ترقياتي سرگرمين ۾ حوصلا افزائي، ذميوار ۽ ماحول دوست عملن جي ذريعي پائيدار ترقي جي تجويز، خاص طور تي صوبي جي حياتياتي تنوع کي بچائڻ لاءِ، خاص طور تي سڄي علائقي کي. SEPA 2014، ايڪٽ، وقت جي گهرج هئي، ڇاڪاڻ ته اهو وقت نه رڳو پاڪستان لاءِ آهي، گذريل سال جي برساتن کي نظر ۾ رکندي، جنهن جي نتيجي ۾ برساتن کانپوءِ ٻوڏ جون آفتون آيون، پر سڄي دنيا ۾، موسمياتي تبديليءَ جي ڪري سڀ کان وڌيڪ گرم آهي. ٻرندڙ مسئلو، ۽ بغير ڪنهن سوچ جي، هي 2014 ايڪٽ، گڏيل قومن جي ماحولياتي پروگرام جي سرپرستي هيٺ، گڏيل طور تي پهچندڙ بين الاقوامي ۽ ٻه طرفي گڏيل معاهدن جو حصو آهي، جنهن جو مقصد ڌرتيءَ کي موسمياتي تبديليءَ جي خوفناڪن کان محفوظ رکڻ آهي، جيڪي غير معمولي برساتون ۽ طوفاني طوفان آهن، جڏهن ته ڪجهه ٻين علائقن ۾، ڊگهي عرصي جي خشڪي ۽ بار بار جهنگ جي باهه جي شڪل ۾.

12-جي-ii. بهرحال، ”ماحولياتي اثرن جو جائزو“ (EIA، 2014 جي ايڪٽ جي مطابق، هڪ شرط آهي ۽ ان کي لازمي بڻائي ٿو (EIAs) ڪن خاص تجارتي ۽ صنعتي منصوبن يا منصوبن کان اڳ، انهن جي امڪاني ماحولياتي اثرن جو جائزو وٺڻ لاءِ، منظوري کان اڳ، جيڪو آخرڪار آبهوا جي تبديلي سان لاڳاپيل مسئلن کي حل ڪري سگهي ٿو ۽ حڪمت عملي کي فروغ ڏئي ٿو، جهڙوڪ ”پائيدار ترقي“ کي موافقت ڪرڻ ۽ ان جي اثرن کي گهٽائڻ، 2014 ايڪٽ جي شقون، ان کي لازمي طور تي لازمي بڻائي ٿو. ”پائيدار ترقي“ ۽ ”اسٽريٽجڪ انوائرنمينٽل ڊولپمينٽ“ جي امتحان کي پورو ڪرڻ لاءِ پروجيڪٽ، تڏهن ئي انهن کي اڳتي وڌڻ جي منظوري ملي سگهي ٿي، جڏهن ته، جيڪڏهن ائين نه ڪيو ويو ته، ان جا وڏا رسندڙ نتيجا نڪرندا، جيئن منصوبا جهڙوڪ کان ڪٺي. ڪوٽائي، ماحولياتي نظام، جيوتائي تنوع وغيره تي منفي اثر پوي ٿي. اهڙن ماحولياتي امتحانن/ جائزن جي حوالي سان لاڳاپيل شقون، سيڪشن 17 ۽ 18 آهن، جڏهن ته، SEPA 2014 جو سيڪشن-31، اهڙن منصوبن ۾ عوام جي شموليت جي حوصلا افزائي ڪري ٿو، جتي ماحوليات تي اثر پون ٿا. ڪيو ويو، اشتهارن ذريعي عوامي اعتراضن کي دعوت ڏني وئي

12-جي-iii. اهو ساڳيو نظريو، جيئن CLD 1195 2021 ۾، ۽ جيئن صحيح طريقي سان عمل ڪيو ويو، [ري-نادر علي ولد خان محمد بگٽي بمقابله سنڌ صوبو ۽ ٻيا] ڪيس ۾ سنڌ هاءِ ڪورٽ جي بينچ ۾. سکر، بحث ڪيل ibid، هڪ ڀيرو ٻيهر حقيقت ۾ نوٽ ڪيو آهي ۽ احتياط ڪيو آهي، هڪ ڪيس ۾، ڪنهن نه ڪنهن حد تائين، هن انتهائي اهم پهلو جي حقيقتن سان بلڪل ملندڙ جلندڙ، معزز سپريم ڪورٽ جي هڪ تازي فيصلو ۾، زور ڀريو آهي. موضوع جي اهميت، پاڪستان بمقابله پنجاب صوبي جي عوامي مفاد قانون ايسوسيئيشن جي صورت ۾، CLD 618 2023 جي طور تي رپورٽ ڪئي وئي آهي، جڏهن ته پنجاب مائننگ ڪنسنشن رولز، 2002 ۽ پنجاب انوائرنمينٽل پروٽيڪشن ايڪٽ 1997 جي شقن کي بيان ڪندي، جيڪي آهن ”سنڌ صوبي جي قانون جي لڳ ڀڳ هڪجهڙائي واري اسڪيم، يعني سنڌ مائننگ ڪنسنشن رولز، 2002 ۽ سنڌ انوائرنمينٽل پروٽيڪشن ايڪٽ، 2014 سان، معزز سپريم ڪورٽ جي تازي فيصلو جو اقتباس هيٺ پيش ڪجي ٿو؛ “-هي پٽيشن 18.11.2019 جي حڪم کي رد ڪري ٿي، جيڪو لاهور هاءِ ڪورٽ، لاهور (هاءِ ڪورٽ) پاران منظور ڪيو ويو آهي، جنهن ۾ درخواستگذار، عوامي مفاد ۾، ننڍي پيماني جي مائننگ لائسنس يا ليز جي فراهمي لاءِ ماحولياتي منظورين جي کوٽ کي چيلينج ڪيو. اٿاريو ويو مسئلو ننڍي پيماني تي لائسنس يا ليز جي مائننگ لاءِ ننڍي معدنيات جهڙوڪ ريٽي، بجرى ۽ سٽي اسٽون جيڪي ماحول تي اثر انداز ٿيڻ کان سواءِ جاري ڪيا وڃن ٿا. درخواست ڪندڙ جو دليل آهي ته پنجاب مائننگ ڪنسنشن رولز، 2002 (ضابطا) ماحولياتي اٿارٽي جي ڪنهن به منظوري جي ضرورت کان سواءِ ننڍي پيماني تي مائننگ لائسنس ڏيڻ جي عمل کي ترتيب ڏئي ٿو، جيٽوٽيڪ انوائرنمينٽل

پروٽيڪشن ايڪٽ 1997 جي سيڪشن 12 (ايڪٽ) جي ضرورت آهي ته سڀني منصوبن کي ماحولياتي تحفظ واري ايجنسي (EPA) کان ماحولياتي منظوري جي ضرورت آهي. وڪيل وضاحت ڪئي ته ضابطن جي وضاحتن ۽ شقن جي مطابق، وڏي پيماني تي ۽ ننڍي پيماني تي مائيننگ آپريشنز ايڪٽ جي سيڪشن 12 جي مقصدن لاءِ منصوبا آهن. نتيجي طور، ايڪٽ جي سيڪشن 12 جي مطابق منصوبن جي حامي کي EPA 4 کان ماحولياتي منظوري حاصل ڪرڻ لازمي آهي. پاڪستان وٽ دنيا جو ٻيو نمبر وڏو لوڻ جون کاڻيون ۽ ڪوئلي جا ذخيرو آهن، پنجون وڏو ٽامي ۽ سون جا ذخيرو ۽ ٻيو وڏو ڪوئلي جا ذخيرو آهن. چونا پٿر جا ذخيرو چيني صوبن ۾ ورهايل آهن. مائيننگ جي ڪري ملڪ جي جي ڊي پي صرف 2020 ۾ 309,823- ملين رپين مان وڌي 2021 ۾ 663,084- ملين رپيا ٿي وئي آهي. ملڪ جي معيشت لاءِ مائيننگ جي شعبي ۾ وڏي گنجائش آهي؛ بهرحال، اهو ماحول جي خرچ تي حاصل نٿو ڪري سگهجي. اسان 16.12.2022 جي نوٽيفڪيشن ذريعي جاري ڪيل ضابطن جو جائزو ورتو آهي. انهن ضابطن جي مطابق، شيڊول (I) ۾ درج ڪيل منصوبن لاءِ IEE جي ضرورت هوندي آهي جنهن ۾ ريٽي، بجلي، چونا پٿر، مٽي، سلفر ۽ ٻين معدنيات جو ڪمرشل ڪيڻ شامل آهي شيڊول-III ۽ ان سان گڏ. مجموعي قيمت 500 ملين کان گهٽ. ان ۾ ڪوئلي، سون، ڪاپ جي گولا به شامل آهي، سلفر ۽ قيمتي پٿر ساڳئي طرح، منصوبا. شيڊول-II(C) ۾ درج ٿيل هڪ EIA جي ضرورت آهي جنهن ۾ ڪوئلي، سون، ٽامي، سلفر ۽ قيمتي پٿرن جي مائيننگ ۽ پروسيسنگ شامل آهي. تنهن ڪري، ضابطا واضح طور تي هڪ IEE يا EIA جي گهرج کي بيان ڪن ٿا، جيڪو هڪ بنيادي ۽ بنيادي قدم آهي هڪ منصوبي شروع ٿيڻ کان اڳ، انهي کي يقيني بڻائڻ ته ماحول تي خراب اثر تي غور ڪيو ويو ۽ خطاب ڪيو ويو آهي. ان جو سبب اهو آهي ته ننڍي معدنيات جي گولا ۽ ان جي کوٽائي جا به ماحول تي خراب اثر پون ٿا، جن ۾ بيلن جي کوٽائي، آلودگي، زهريلي فضول پاڻي جي پيداوار، رهائش جي نقصان ۽ ماحولياتي نظام ۾ خلل شامل آهن. خاص طور تي، ريل کان ڪني جي حوالي سان؛ بيلن جي کوٽائي، حياتياتي تنوع جو نقصان، مٽي جو خاتمو ۽ تيزاب جي نيڪال ڪجهه سنگين ماحولياتي اثر آهن، جن تي تيان ڏيڻ گهرجي. مٿاڇري جي مائيننگ معدنيات ۽ مقامي برادرين لاءِ صحت لاءِ خطرو پيدا ڪري ٿي ۽ گڏوگڏ فضائي آلودگي کي جنم ڏئي ٿي ۽ زهريلو گندو پاڻي پيدا ڪري ٿي، ۽ خشڪي جو سبب بڻجندي آهي، جن سڀني لاءِ پورو ٿيڻ گهرجي ان حوالي سان، موسمياتي تبديلي سڀ کان وڏي عالمي خطرن مان هڪ آهي ۽ سطح جي مائيننگ ۽ موسمياتي تبديلي جو ميلاپ ماحولياتي نظام لاءِ سنگين خطرو بڻجي ٿو. ان ڪري، کان ڪني واري شعبي کي لازمي طور تي آبهوا جي ثبوت واري مائيننگ پاليسي کي اپنائڻ گهرجي جنهن تي غور ڪرڻ گهرجي ته ڪئين موسمياتي تبديلي کان ڪني وارن علائقن تي اثر انداز ٿيندي ته جيئن موسمياتي تبديلي جي خطرن کي ماحولياتي تشخيص ۾ ضم ڪيو وڃي. تنهن ڪري، بغير IEE يا EIA، اهي معاملا مڪمل طور تي نظرانداز آهن. تنهن ڪري، تمام ماحولياتي پهلوئن تي خاص ڌيان ڏنو وڃي جيتوڻيڪ ننڍي معدنيات جي کوٽائي جي حوالي سان. 5. IEE ۽ EIA جي مطابقت کي نظرانداز نٿو ڪري سگهجي. نه رڳو IEE ۽ EIA منصوبي جي ماحولياتي اثر تي غور ڪن ٿا پر ان ۾ پڻ شامل ڪري سگهن ٿا معيار ۽ قدمن کي بهتر بڻائڻ لاءِ شعبي جي استحڪام کي. اهو MMD تحت ڪني جي منصوبن ۾ اهم ٿي سگهي ٿو. اهي پڻ تخفيف جي قدمن کي بيان ڪن ٿا ۽ هڪ ماحولياتي مئنيجمينٽ پلان (EMP) ذريعي نگراني جو طريقو قائم ڪن ٿا. EMP لاڳو ڪرڻ لاءِ بنيادي فريم ورڪ فراهم ڪري ٿي ۽ B کي گهٽائڻ ۽ نگراني جي قدمن جو انتظام ڪري ٿو. اهو ماحول جي مسئلن، خطرن جي نشاندهي ڪري ٿو ۽ اثر کي منظم ڪرڻ لاءِ گهربل عمل جي سفارش ڪري ٿو. اهو ضروري آهي ڇو ته نه رڳو معدنيات کي خبر آهي ته هن جا ذميداريون ڇا آهن، اهو پڻ MMD ۽ EPA کي هڪ فريم ورڪ ڏئي ٿو پيروي ڪرڻ ۽ ان جي تعميل کي يقيني بڻائڻ لاءِ. ان ڪري، IEE ۽ EIA تي غور ڪندڙ سڀني عنصر يقيني بڻائين ٿا ته پروجيڪٽ پائيدار آهي ۽ سڀني ممڪن ماحولياتي نتيجن جي نشاندهي ڪئي وئي آهي ۽ مناسب طريقي سان حل ڪيو ويو آهي. 6. ان حوالي سان، اسان ضابطن جو جائزو ورتو آهي ۽ درخواست ڪندڙ جي وڪيل وڪيل جي ان ڳالهه سان متفق آهيون ته اهڙو ڪو به ٽائيم لائن نه ڏنو ويو آهي جنهن ۾ اهي منظوريون حاصل ڪيون وڃن ۽ نه ئي ان ۾ ڪو به عمل بيان ڪيو ويو آهي ته جيئن ڪامياب بولڊر کي پابند ڪيو وڃي. پروجيڪٽ ڪنهن به EMP جي شرطن يا بين قدمن جي لاءِ مهيا ڪيل IEE يا EIA ۾. بهرحال، ضابطا واضح ڪن ٿا ته منصوبي جي حامي کي IBE يا EIA حاصل ڪرڻو پوندو ۽، هن صورت ۾، پروجيڪٽ جو حامي هميشه MMD هوندو، تنهن ڪري هڪ IEE حاصل ڪرڻ لاءِ ڪامياب بولڊر جي ضرورت جي مشق يا. EIA پروجيڪٽ جي بيبنگ کان پوءِ C مڪمل طور تي انهن رپورٽن جي مقصد ۽ اثر کي رد ڪري ٿو. ماحول تي اثر کي لازمي طور تي غور ڪيو وڃي ان کان اڳ جو ايم ايم ڊي طرفان بولنگ شروع ٿئي ۽ بولڻ جي وقت هڪ بولر کي IEE يا EIA ۾ مقرر ڪيل شرطن کي ڄاڻڻ گهرجي ته اهي پابند آهن ۽ خاص طور تي گهٽائڻ جي قدمن جي تعميل

ڪرڻ جي ضرورت آهي ۽ اي ايم پي. انهيءَ ڪري، اها ايم ايم ڊي آهي جيڪا انهن رپورٽن کي حاصل ڪرڻ جي ذميواري آهي ان کان اڳ ڄاڻايل منصوبن جي بولڊنگ جي عمل کي شروع ڪرڻ. ان سلسلي ۾، ايم ايم ڊي لاءِ اهو ڪارائتو هوندو ته هدايتون ۽ ايس او پيز مهيا ڪري ته جيئن هن عمل کي آسان بڻائي سگهجي ۽ اي ايم پي جي ڪنهن به خلاف ورزي لاءِ لائسنس يا ليز جي اندر ڏنڊ واري شقون پڻ مهيا ڪري ته جيئن تعميل کي يقيني بڻائي سگهجي. جڏهن ته ڪنهن به معيشت جو هڪ لازمي حصو آهي، ان کي لازمي طور تي ذميواري ۽ پائيدار طريقي سان ڪيو وڃي ته جيئن ماحول تي ان جو اثر گهٽجي. بهترين عملن کي لاڳو ڪرڻ ۽ سخت هدايتن تي عمل ڪندي ۽ موسمياتي ثبوت کان ڪنهن به پاليسي کي ترقي ڪندي، اهو يقيني بڻائي سگهجي ٿو ته ڪنهن به معيشت کي فراهم ڪندي رهي ٿي جڏهن ته اسان جي ڌرتي ۽ ان جي رهاڪن جي صحت کي پڻ تحفظ ڏئي ٿي. اقتصادي ترقي اهم آهي پر ان کي حاصل ٿيڻ گهرجي اهڙي طريقي سان جيڪا پائيدار هجي ۽ قدرتي نظام جو احترام ڪندڙ هجي جيڪي ان جي حمايت ڪن ٿا.

J-iv-12 يقيني طور تي، مٿي ڄاڻايل فيصلن جي نظر ۾، فوسل ايندڙن - ڪوئلي، نيل ۽ گيس - پري تائين، عالمي موسمياتي تبديلي ۾ سڀ کان وڏو حصو وٺندڙ، عالمي گرین هائوس گيس جي اخراج جي 75 سيڪڙو کان وڌيڪ ۽ تقريبن 90 في سيڪڙو. ڪاربان ڊاءِ آڪسائيڊ جي اخراج جو سيڪڙو. جيئن گرین هائوس گيس جو اخراج ڌرتيءَ کي ڍڪي ڇڏي ٿو، تيئن سج جي گرمي کي ڦاسائي ٿو. هي گلوبل گرمي ۽ موسمياتي تبديلي ڏانهن وٺي ٿو. دنيا هاڻي رڪارڊ ٿيل تاريخ جي ڪنهن به نقطي کان وڌيڪ تيز ٿي رهي آهي. وقت سان گڏ گرمي پد موسم جي نمونن ۽ خرابين کي تبديل ڪري ٿو فطرت جي معمولي توازن کي ٽوڙي ٿو. اهو انسانن ۽ ڌرتيءَ تي زندگي جي ٻين سڀني شڪلن لاءِ ڪيترن ئي خطرن کي جنم ڏئي ٿو. صاف، صحتمند ۽ پائيدار ماحول جي حق ۾ عام طور تي شامل ڪيو ويو آهي، صاف هوا جو حق؛ هڪ محفوظ ۽ مستحڪم آبهوا؛ محفوظ پاڻي ۽ مناسب صفائي تائين رسائي؛ صحتمند ۽ پائيدار پيداوار کاتو؛ رهڻ، ڪم ڪرڻ، مطالعي ۽ راند ڪرڻ لاءِ غير زهر ماحول؛ ۽ صحتمند حياتياتي تنوع ۽ ماحولياتي نظام. اهو پڻ شامل آهي معلومات تائين رسائي؛ فيصلو ڪرڻ ۾ حصو وٺڻ جو حق؛ ۽ انصاف تائين رسائي ۽ اثرائتي علاج شامل آهن انهن حقن جي محفوظ استعمال کي انتقامي ۽ انتقام کان آزاد. حقيقت ۾، هڪ صحتمند ماحول جي حق کي پڻ بين الاقوامي تعاون، ايڪٽا ۽ ماحولياتي عمل ۾ برابري جي ضرورت آهي، بشمول وسيلن کي متحرڪ ڪرڻ. ٻي ڪنهن به ذميواري رياست وانگر، هڪ قوم جي حيثيت سان، اسان جو به قانوني فرض آهي ته سڄي دنيا ۾ ماحولياتي نقصانن جو سبب بڻجندڙ عمل/غلطيءَ کي روڪڻ لاءِ. موسمياتي تبديلي انگن اکرن کان وڌيڪ آهي، اهو ڊيٽا پوائنٽ کان وڌيڪ آهي. اهو خالص صفر هدفن کان وڌيڪ آهي. اهو ماڻهن بابت آهي، اهو انهن ماڻهن بابت آهي جيڪي خطرناڪ طور تي بي نقاب ٿي رهيا آهن ۽ هاڻي متاثر ٿيا آهن. هڪ صحتمند ماحول جو حق سڀني عالمي ماحول ۽ انساني حقن جي قانونن ۾ متحد قوت بڻجي سگهي ٿو.

K-12 انهن چئلينجن کي منهن ڏيڻ لاءِ هڪ گهڻ رخي انداز جي ضرورت آهي جنهن ۾ حڪومتي قدامت، پاليسي سڌارن، مناسب بجيٽ مختص ڪرڻ، ڪميونٽي جي مصروفيت، ۽ بين الاقوامي پائيدار ۽ سول سوسائٽي جي تنظيم سان تعاون شامل آهي. آئيني مينڊيٽ کي پورو ڪرڻ لاءِ مسلسل عزم يعني پاڪستان ۾ سڀني لاءِ مفت تعليم، فردن ۽ سماج جي مجموعي طور تي ترقي ۽ بااختيار بڻائڻ لاءِ ضروري آهي.

13. هتي اهو ذڪر ڪرڻ جي ضرورت ناهي ته لوڪل گورنمينٽ مڪمل ڍانچي آهي ۽ ٽائونز جي ترقيءَ لاءِ سنڌ صوبو فنڊ فراهم ڪري رهيو آهي ۽ لوڪل ڪائونسلون/ٽائون ڪميٽيون پابند هونديون آهن ته هو هلندڙ اسڪيم کي برقرار رکن ۽ اڳ ۾ ئي هلندڙ اسڪيم جي مرمت ۽ اپ گريڊيشن ڪن. دستياب. پاليسي راءِ جي مطابق، جيڪو طئي ڪيو ويو آهي ته هڪ خاص رقم جي اسڪيم جي اجازت ڏني سگهجي ٿي، ظاهري طور تي غير منصفانه آهي ۽ ڪميٽين کي هر ضلعي ۾ گهٽ ۾ گهٽ 50 سيڪڙو فنڊ رکيا ويندا اعليٰ تعليمي اسڪالر شپ لاءِ مستحق مقامي ماڻهن لاءِ، جتي گئس، توانائي ۽ پيٽروليم ڪمپنيون، گڏوگڏ ڪول مائنز ڪمپنيون ڪم ڪري رهيون آهن ۽ اها اسڪالر شپ ميرٿ جي بنياد تي هوندي، چونڊ عمل ساڳئي نموني ۾ هوندو جيئن سنڌ صوبي جي اسڪول ايجوڪيشن انڊومينٽ فنڊز ٽئين پارٽي ٽيسٽنگ ايجنسي طرفان. ان مطابق ٽن مهينن اندر ٽرسٽ ڊيڊ سان انڊومينٽ فنڊ قائم ڪيو ويندو جتي تيل، گئس، توانائي ۽ ڪول ڪمپنيون ڪم ڪري رهيون آهن. ڊپٽي ڪمشنرز ان تي عملدرآمد کي يقيني بڻائين. ناڪامي جي صورت ۾، مجرم کي توهين جي ڪارروائي لاءِ بي نقاب ڪري سگهجي ٿو. 13-اي. هي عدالت بغير ڪنهن تفریق جي سڀني لاءِ مفت صحت جي سهولتن جي فراهمي ۾ اهم چئلينجن جو شڪار آهي، جڏهن ته حڪومت صحت جي سارسنيال جي خدمتن کي بهتر بڻائڻ لاءِ

ڪوششون ڪيون آهن، اڃا به وڌيڪ اڳڀرائي جي ضرورت آهي. ڪجهه اهم علائقا، جن کي صحت جي سار سنڀار جي حوالي سان تيان ڏيڻ جي ضرورت آهي، انهن ۾ هيٺيان شامل آهن: (الف) صحت جي سار سنڀار تائين پهچ: صحت جي سار سنڀار تائين برابري جي رسائي کي يقيني بڻائڻ، خاص طور تي ڳوٺاڻن ۽ غير محفوظ علائقن ۾، هڪ چئلينج رهي ٿو. مناسب صحت جي سار سنڀار، طبي عملي جي دستيابي، ۽ ٽرانسپورٽ (ايمبولينس) سهولتون هن مسئلي کي حل ڪرڻ ۾ اهم آهن. (ب) صحت جي سار سنڀار جو معيار: صحت جي سار سنڀار جي معيار کي وڌائڻ ضروري آهي. ان ۾ طبي سهولتن کي بهتر بڻائڻ، ضروري طبي سامان ۽ دوائن جي دستيابي کي يقيني بڻائڻ، ۽ صحت جي سار سنڀار جي ماهرن جي صلاحيتن ۽ تربيت کي وڌائڻ شامل آهي. (سي) مالي رڪاوٽون: مالي رڪاوٽون ڪيترن ئي ماڻهن کي صحت جي رسائي تائين رسائي کان روڪين ٿيون. مفت يا سبسڊي واري صحت جي سار سنڀار جي ڪوريج کي وڌائڻ، خاص طور تي ڪمزور آبادي لاءِ، هن مسئلي کي گهٽائڻ ۾ مدد ڪري سگهي ٿي. (D) صحت جي آگاهي ۽ بچاءُ جي سنڀال: صحت جي تعليم تي زور ڏيڻ، آگاهي واري مهم، ۽ بچاءُ جي حفاظت جي شروعات بيمارين جي بار کي گهٽائڻ ۽ مجموعي خوشحالي کي فروغ ڏيڻ ۾ اهم ڪردار ادا ڪري سگهن ٿيون. 13-ب. خطاب ڪندي، انهن چئلينجن کي هڪ جامع طريقي جي ضرورت آهي جنهن ۾ حڪومت، صحت جي سار سنڀار جي ادارن، سول سوسائٽي تنظيمين، ۽ بين الاقوامي پائيوارن جي وچ ۾ تعاون شامل آهي. ان ۾ صحت جي سار سنڀار جي بنيادي ڍانچي ۾ سيڙپڪاري ۾ اضافو، وسيلن جي مناسب تخصيص، پاليسي سڌارا، ۽ صحت جي سار سنڀار جي پروگرامن جي اثرائتي نفاذ شامل آهي. عالمي صحت جي سار سنڀار حاصل ڪرڻ جي لاءِ ڪوششون ۽ سڄي بورڊ ۾ سڀني لاءِ مفت صحت جي سار سنڀار جاري آهي، ۽ مسلسل توجهه ۽ مدد ضروري آهي ته هن اهم علائقي ۾ اڳتي وڌڻ لاءِ.

14. هن وقت تائين بين اسڪيمن يعني منشيائت جي آگاهي، راندين جي فروغ، خاص ضرورتن جي بحالي، مختلف معذورن جي بحالي ۽ آٽرم ۾ مبتلا ٻارن جو تعلق آهي، ڪجهه به نه ڪيو ويو آهي. رڪارڊ تي آندو ويو ته ظاهر ڪيو وڃي ته اهڙي اسڪيم جي شروعات لاءِ ڪو به قدم جوابدارن طرفان کنيو ويو آهي. اهڙيون رٿائون پڻ جوابدارن جي توجهه طلب آهن. موجوده ڪيس ۾ درخواستگذارن موقف اختيار ڪيو آهي ته سندن اعتراض تي عمل نه ڪيو ويو ۽ غير ضروري اسڪيمن منظور ڪيون ويون، اهي به انهن علائقن ۾، جتي ڪو به ڪم نه ٿي رهيو آهي. ان موقعي تي هتي اهو به ذڪر ڪرڻ ضروري آهي ته آئيني عدالت نه رڳو فيصلي جو پر ان سان گڏ فيصلو ڪرڻ واري عمل کي به جانچي سگهي ٿي، ان لاءِ اهو طئي ڪرڻ لاءِ ته ڇا اهو ئي مناسب هو؟ ڪنهن به صورت ۾، انهن علائقن جي رهواسين کي بنيادي ضرورتن جهڙوڪ پيئڻ جو صاف پاڻي ۽ معياري تعليم وغيره مهيا ڪرڻ جو مقصد، جتي اي اينڊ پي ڪمپنيون ڪم ڪري رهيون آهن، تيستائين حاصل نه ٿي سگهنديون جيستائين انصاف، انصاف ۽ ڪليئيءَ جا ضابطا حڪومت جي حڪم سان مطابقت نه رکن. آئين جي آرٽيڪل 4 ۽ 25 سميت مختلف آرٽيڪلز تي سختي سان عمل ڪيو وڃي ٿو. نتيجو

15. مٿي بيان ڪيل سببن جي ڪري، ڪيپشن ٿيل درخواستون ختم ڪيون ويون آهن. تنهن هوندي، اسان، سڀني هدايتن جي اسان تعميل لاءِ، مختصر طور تي ان کي ٻيهر بيان ڪريون ٿا، جيئن هيٺ ڏنل: - (i) جوابدارن کي يقيني بڻائڻ گهرجي ته درخواست ڏيندڙن جي اعتراض تي شرڪت ڪئي ويندي ۽ انهن جي منظوري ۽/يا انڪار لاءِ تفصيلي سبب لکت ۾ ڏنا ويندا. قانون جي مطابق سختي سان منظور ڪيو وڃي؛ (ii) جوابدار عبدالڪريم کوسو ڪيس ۾ ڏنل هدايتن ۽ هدايتن جي سختي سان تعميل کي يقيني بڻائيندا. (iii) تعليمي ادارن، اسڪالر شپس، ريسرچ گرانٽس، ۽ ٽيڪنالاجي جي ترقيءَ لاءِ ڪل سالياني رائلٽي فنڊ جو 50 سيڪڙو مختص ڪرڻ، جيڪي جدت، مهارت جي ترقي، ۽ دانشورانه ترقيءَ کي فروغ ڏئي سگهن؛ اهڙي طرح سنڌ جي ڪاليج ايجوڪيشن ڊپارٽمينٽ ٽن مهينن اندر ٽرسٽ ذريعي انڊومينٽ فنڊ قائم ڪيو ويندو. اسڪالر شپ ساڳئي طرح ڏني ويندي جيئن ڪاليج ايجوڪيشن ڊپارٽمينٽ فار هائير ايجوڪيشن. ڊپٽي ڪمشنرز جيڪي ڪميٽين جا سيڪريٽري هوندا، انهن جي تعميل کي يقيني بڻائيندو ۽ انتظامي طرف هن ڪورٽ جي MIT-II ذريعي رپورٽ پيش ڪندو. (iv) STEVTA جي تعاون سان ڪاليجن/يونيورسٽين ۾ ٽيڪنيڪل ٽريننگ قائم ڪرڻ. (v) سماجي اسڪيمن جي شروعات کي يقيني بڻائڻ يعني منشيائت جي آگاهي، راندين کي فروغ ڏيڻ، خاص ضرورتن جي بحالي ۽ مختلف طور تي معذور ٻارن جي بحالي؛ ان کان علاوه پيراگراف نمبر 6، 12، 13 (ان جي ذيلي پيرا) ۽ 14 ۾ ڏنل هدايتن جي سختي سان تعميل کي يقيني بڻائيندو ۽ ان سان گڏ ان جي حقيقي خط ۽ روح ۾ بغير ڪنهن ناڪامي جي؛ (vi) ماحولياتي تحفظ ۽ پائيداريءَ جي قدمن لاءِ فنڊز جو هڪ حصو مختص ڪرڻ کي يقيني بڻائڻ؛ ان کان علاوه قابل تجديد توانائي جي منصوبن ۾ سيڙپڪاري ڪرڻ، بيلن جي بحالي جي ڪوششن، پاڻي جي بچاءُ جي پروگرامن، ۽ بين ماحول دوستي جي

شروعاتن جي اثر کي گهٽائڻ ۽ ڊگهي مدت جي استحڪام کي فروغ ڏيڻ لاءِ. (vii) انهي ڳالهه کي يقيني بڻائڻ لاءِ ته مستقبل ۾ جيڪڏهن ڪمپني ڪنهن به اسڪيم جي منظوري ڏني ٿي ان علائقي ۾ جتي E&P ڪمپنيون ڪم ڪري رهيون آهن يا پرڀاسي واري علائقي ۾، انهن اسڪيمن جي وچ ۾، جيئن مٿي ڄاڻايل 2021 جي گائيڊ لائنز جي شق-2 ۾ ڄاڻايل آهي، منظوري جا سبب اهڙي اسڪيم جو لکت ۾ ڏنو ويندو ۽ جيڪڏهن اهڙي منظوري تي ڪو اعتراض اٿاريو وڃي ته ان جي اجازت ڏني ويندي ۽/يا لکت ۾ تفصيلي سببن جي ڪري رد ڪئي ويندي؛ (viii) انهي ڳالهه کي يقيني بڻائڻ لاءِ ته تيل، گيس، توانائي ۽ ڪوئلي جي ڳولا ڪندڙ ڪمپنين ذريعي پيدا ڪيل فنڊ شفاف ۽ شفاف طريقي سان استعمال ڪيا ويندا هدايتن (سپرا) ۾ بغير ڪنهن فرق جي؛ ان کان علاوه بنيادي ضرورتن جي فراهمي کي يقيني بڻائيندو جيئن ته صاف پاڻي ۽ معياري تعليم وغيره ان علائقي جي رهواسين کي جتي E&P ڪم ڪري رهي آهي؛ (ix) رائلٽي فنڊز جو هڪ حصو مختص ڪرڻ لاءِ صحت جي بنيادي ڍانچي کي بهتر بڻائڻ، طبي خدمتن تائين پهچ، ۽ عوام جي پلائي لاءِ عوامي صحت جي شروعات. ان ۾ شامل ٿي سگهي ٿو اسپتالن ۽ ڪلينڪ کي اپ گريڊ ڪرڻ، صحت جي سارسنيال جي ماهرن جي مدد ڪرڻ، ۽ بيمارين جي روڪڻ ۽ صحت جي واڌاري جي پروگرامن کي لاڳو ڪرڻ؛ (x) ڪميونٽي جي مشاورت کي منظم ڪرڻ ۽ اسٽيڪ هولڊرز کي مشغول ڪرڻ کي يقيني بڻائي سگهجي ٿو ته فنڊ هڪ طريقي سان استعمال ڪيا وڃن جيڪي انهن جي ضرورتن، ترجيحن، ۽ ثقافتي قدرن سان ترتيب ڏين ٿيون. (xi) سماجي پروگرامن لاءِ فنڊ مختص ڪرڻ جن جو مقصد ڪمزور آباديءَ جي مدد ڪرڻ آهي، جهڙوڪ بزرگ، معذور فرد، آئزم سينٽر، گهٽ آمدني وارا خاندان، يا جيڪي معاشي مشڪلاتن کي منهن ڏئي رهيا آهن؛ (xii) انهي ڳالهه کي يقيني بڻائڻ لاءِ ته جيڪڏهن شاهي ملڪيتون ثقافتي وسيلن يا مقامي علائقن سان ڳنڍيل آهن، ته ثقافتي ورثي جي تحفظ ۽ واڌاري لاءِ فنڊ مختص ڪرڻ انتهائي اهم آهي؛ ان کان علاوه مقدس ماڳن جي حفاظت، ثقافتي واقعن ۽ تهوارن جي حمايت، ٻوليءَ جي بحاليءَ جي ڪوششن ۽ روايتي علم جي تحفظ جي حوالي سان قومن کان علاوه. (xiii) تعميل جي رپورٽ هن عدالت جي M.I.T-II ذريعي بغير ناڪامي جي پيش ڪئي وڃي.

16. جدا ٿيڻ وقت حڪيم ڪوسو ڪيس جي شق (g) ۽ (i) جو حوالو ڏيڻ مناسب هوندو (سپرا):- (الف) مڪمل ڪيل اسڪيمن جي حوالي سان رپورٽ موڪلي ويندي. وفاقي ۽ صوبائي محتسب ۽ هن عدالت (سپريم ڪورٽ) جي انساني حقن واري سيل ڏانهن. (b) ڊي جي پي سي سيني لائسنس/ليز هولڊرز کان مقامي ڪميونٽي ڏانهن سماجي پلائي جي ذميوارين جي حوالي سان اڌ سال جي رپورٽ طلب ڪندو، بشمول ٻين شين، جڳهن، بجيٽ ۽ اسڪيمن جي صورتحال، مڪمل، جاري، يا شروع ڪيل اهي ڇهه مهينا. ان ڪري ڊپٽي ڪمشنر، جتي تيل، گئس، توانائي ۽ ڪوئلي جون ڪمپنيون ڪم ڪري رهيون آهن، اهي لاڳاپيل ڪوارٽرن کي رپورٽ پيش ڪندا ۽ ان جون ڪاپيون هن عدالت (سنڌ هاءِ ڪورٽ) کي پڻ موڪليون وينديون.

17. اچو ته هن آرڊر جي ڪاپي سيني لاڳاپيل ماڻهن کي آگاهه ڪيو وڃي، جنهن ۾ وڏي وزير، سنڌ، وفاقي سيڪريٽري، وزارت توانائي (پيٽروليم ڊويزن)، حڪومت پاڪستان، اسلام آباد، ڊائريڪٽر جنرل، ڪول مائنز ڊولپمينٽ، سنڌ حڪومت، وفاقي ۽ صوبائي محتسب، ڊپٽي ڪمشنر (سيني سنڌ) سڌو سنئون چيف سيڪريٽري سنڌ، ميمبر انسپيڪشن ٽيم ۽ هن ڪورٽ جي ايڊيشنل رجسٽرار ذريعي، اي ميلز، واٽس ايپ ۽ ٻين طريقن سان سخت تعميل لاءِ. سکيا رجسٽرار هن فيصلي جي اردو ۽ سنڌي ۾ ترجمي کي يقيني بڻائيندو ۽ ان کي هاءِ ڪورٽ جي ويب سائيٽ تي فليش ڪندو.

جج

جج